

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOSOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

Diplomová práce:

**Kapitoly z undergroundu na Severní Moravě
v letech 1970-1989**

Autor: Bc. Lukáš Haberland

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ladislav Kudrna Ph.D.

2019

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Kapitoly z undergroundu na severní Moravě v letech 1970-1989“ vypracoval samostatně, s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci, dne 29. 4. 2019

.....

Poděkování:

Velmi rád bych poděkoval v první řadě mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala, měla trpělivost a stála po mém boku. Dále mému vedoucímu diplomové práce, panu doc. PhDr. Ladislavu Kudrnovi Ph.D. za jeho cenné a odborné rady a přátelský přístup a také všem „máničkám“ a „hipíkům“, kteří byli ochotní vyprávět mi svůj příběh z období normalizačního režimu.

„Zpracování diplomové práce bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2019_0).“

1 Obsah

2	Úvod.....	2
2.1	Metodologie.....	4
2.1.1	Archivní výzkum a literatura	5
2.1.2	Orální historie.....	7
3	Vymezení pojmů:.....	9
3.1	Český underground.....	9
3.2	Underground ve světě.....	10
3.3	Subkultura	12
4	Od (proto)undergroundu k podzemnímu hnutí	16
5	Směrem k normalizaci	29
5.1	Severní Morava v období Pražského jara 1968	32
6	Normalizace	38
6.1	Normalizace kultury	44
7	Proti undergroundu	48
7.1	Rudolfov	48
7.2	Akce „Kapela“	50
7.3	Charta 77	61
7.4	Výtvarná scéna	70
8	Osmdesátá léta	78
8.1	Baráky	98
8.1.1	Mšeno u Jablonce nad Nisou	98
8.1.2	Drahanovice u Olomouce.....	99
8.1.3	Třanovice u Havířova.....	100
9	Rok 1989.....	109
10	Závěr	116
11	Seznam pramenů a literatury:	120
12	Resume in English	130
13	Resumé v češtině	131
14	Fotografická příloha.....	132

2 Úvod

V rámci své magisterské diplomové práce zpracovávám problematiku undergroundu na severní Moravě v letech 1970-1989. Hned na počátku musím zdůraznit, že cílem studie není zmapování „celého“ severomoravského podzemí, ale exkurz do vybraných oblastí, které se ukázaly relevantními k uchopení, respektive zpracování širokého tématu.

V Olomouci, Opavě, Novém Jičíně, Přerově, Šumperku, Ostravě a dalších městech, žije mnoho lidí s různými příběhy a pohledy na undergroundovou komunitu. Setkal jsem i s takovými, kteří se do mého výzkumu zapojit nechtěli. Jejich odmítnutí jsem přičítal tomu, že si nechtějí připomínat období totality. Navzdory tomu, jsem měl k dispozici tolik kontaktů, že jsem je nemohl ani využít.

Ke zpracování látky mě vedla skutečnost, že v současné době neexistuje odborná studie, zabývající se problematikou podzemní subkultury v daném regionu. Okrajově se tématem „závadové mládeže“ na Moravě zabývá Ladislav Kudrna, ve své knize „Kapela“ (a několika článcích)¹. Dále nepřímo Ladislav Daněk a Pavel Zatloukal, kteří ve svém díle „Skleník“², popisují výtvarnou scénu v 70. a 80. letech 20. století, tedy i tzv. nelegální kulturu na Olomoucku, která v důsledku „normalizace“ byla nucena stáhnout se do soukromých prostor.

Cílem mé práce bylo vytvořit náhled na tuto problematiku a dokázat, že i zde žilo mnoho lidí se svobodnou vůlí. Nejprve je ovšem důležité zaměřit se na samotnou definici undergroundu.

Akce, které na severní Moravě proběhly, se konaly především proto, aby se mohli setkávat přátelé a hudební skupiny, naladěné na stejnou „vlnu“. Z pohledu tehdejších bezpečnostních složek se jednalo o „ilegální“ setkávání tzv. „volné mládeže“ (neorganizované v Socialistickém svazu mládeže) hodnocené v rozporu se socialistickým zřízením.

Bylo to poněkud paradoxní, jelikož cílem těchto srazů nebyla opoziční politika, ale snaha provozovat vlastní kulturu. Vše, co nebylo v souladu s kulturní politikou

¹ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: *"Kapela." Pozadí Akce, která stvořila Chartu 77.* Praha: Academia, 2017.

KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: „Nelegální“ kultura. *Fakta a svědectví*, 2018, č. 1-2, s. 30-31.

² DANĚK, Ladislav, Pavel Zatloukal: *Skleník: Kapitoly Z Dějin Olomoucké Výtvarné Kultury 1969-1989.* Olomouc: Muzeum Umění Olomouc, 2009

komunistické strany, se dříve či později ocitlo na seznamu nežádoucích, a tedy pronásledovaných aktivit.

V žádném případě tím nehodlám snižovat význam těchto srazů. Už jenom to, že existovala, a to nikoliv nevýznamná, skupina mladých lidí, kteří chtěli žít po svém, což vyjadřovali (mimo jiné) dlouhými vlasy a nonkonformním oblečením, stačilo k tomu, aby nemálo takových setkání skončilo brutálním zásahem příslušníků Veřejné nebo Státní bezpečnosti.

Do mého výzkumu jsem zahrnul nejen hudební scénu, ale i výtvarnou a literární činnost. Inspirací mi byla *Zpráva o třetím českém hudebním obrození*, v níž Ivan Martin Jirous popsal cíle domácího undergroundu.

Před přistoupením ke zpracování samotné problematiky, jsem se v jednotlivých kapitolách zaměřil na vysvětlení pojmu „underground“, a to na základě Jirousova textu.

„Druhou“ kulturu jsem dále zasadil do kontextu subkultury, o které obecně pojednávám pohledem významných sociologů. Tuto následnou definici komparuji s přívrženci subkultur během normalizace. O „vlastní definici“ se pokusil i komunistický režim, který „závadovou“ mládež dehonestoval v propagandistickém (pseudo)dokumentu „Atentát na kulturu“ z června 1977.

Období šedesátých let bylo plné výrazných osob, událostí a momentů, které František Stárek „Čuňas“ označil za „protounderground.“ Jednalo se o podhoubí undergroundu, které bylo silně ovlivněné hudebními skupinami ze Západu, zejména The Beatles nebo The Rolling Stones.

Došlo doslova k expanzi domácích bigbeatových skupin a s ní nová móda, dlouhé vlasy u mužů, na které režim v létě 1966 reagoval spuštěním akce „vlasatci.“

V kapitole „Směrem k normalizaci“ se zabývám důležitými událostmi, které vedly k intervenci vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Pražské jaro a následné utužování moci, jsem popsal na základě sborníku studií, které se váží k počátkům „normalizace“ na severní Moravě.³

V kapitolách „Normalizace kultury“ a „Proti undergroundu“ popisují události, kvůli kterým underground přešel do politické opozice. Pozornost režimu byla zaměřena zejména na „závadové kapely,“ které Státní bezpečnost tzv. rozkládala. „Ochrana“ mládeže před prozápadní hudbou probíhala v rámci celostátní akce

³ GÍMEŠ Emil. *Počátky Normalizace na severní a střední Moravě*. 1996.

„Kapela“, která trvala od listopadu 1975 do listopadu 1989. V této kapitole se zaměřuji na to, jak akce rezonovala na Moravě, přičemž jsem k jejímu zpracování využil rozhovory s pamětníky, které jsem komparoval s archivními prameny.

Jelikož underground nebyl pouze o hudbě, zaměřil jsem rovněž na výtvarnou scénu v Olomouci, kterou jsem podložil zmíněnou literaturou od Ladislava Daňka a Pavla Zatloukala a rozhovory s pamětníky.

Svoji pozornost dále věnuji přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, kdy se v důsledku vrcholících perzekucí zvolna přesouvají undergroundové aktivity z Čech na Moravu. Následkem byl rozmach kapel, koncertů a dalších setkání „závadové“ mládeže.

Fenomén Baráky (téma stejnojmenné kapitoly) se staly útočištěm pro mladé lidi, kteří si chtěli v rámci undergroundové komunity vyměňovat názory, poslouchat kapely nebo svobodně tvořit. Lidé kupovali tyto usedlosti mimo města, jelikož se chtěli vyhnout pozornosti represivního režimu.

Poslední kapitolu „Rok 1989“ jsem psal čistě na základě osobních rozhovorů s pamětníky. Zajímalo mne, jak vnímali zlomový okamžik našich dějin, i jakou v něm hráli roli.

2.1 Metodologie

Nepokoušel jsem se, a ani jsem nechtěl, postupovat „den po dni“, sepsat jakousi kroniku severomoravského undergroundu, ale zaměřil jsem se na tamní ohniska podzemí, výrazné osobnosti, mimořádné události, stejně tak na společné znaky tamní subkultury, kterou jsem mohl zpracovat na základě mimořádně rozsáhlého, základního studia, často přírůstkové materie. Poté, co jsem prošel tisíce stran archiválií, prostudoval relevantní literaturu a uskutečnil takřka dvě desítky rozsáhlých rozhovorů s pamětníky, mohl jsem přikročit ke zpracování časově rozsáhlého tématu. Jak je patrné z názvu, i obsahu samotného, postupoval jsem chronologicky, po časové ose, na níž jsem zaznamenával zlomové okamžiky severomoravského podzemí.

To vše jsem zasadil do kontextu celospolečenských událostí, které pochopitelně ovlivňovaly život v regionech. Archivní studium jsem komparoval s odbornou literaturou i mnou vedenými rozhovory. Snažil jsem se o to, aby předložený text nebyl „čistě“ pozitivistický, ale propojilo se v něm několik

historických přístupů⁴, od dějin každodennosti, přes mikrohistorické sondy, historickou antropologii⁵ až po „velké“ dějiny, které v konečném důsledku utvářely celospolečenský rámec.

2.1.1 Archivní výzkum a literatura

Svůj primární výzkum jsem směřoval do Archivu bezpečnostních složek v Praze Na Struze a její brněnské pobočky v Kanicích. V hlavním městě jsem studoval rozsáhlý fond X. správy: „Správa kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli“ v časovém rozmezí 1974 až 1989. Na základě předloženého inventáře fondu X. správy SNB, jsem prostudoval relevantní inventární jednotky.

V Brně v Kanicích jsem přečetl veškeré dochované plány práce a jejich vyhodnocení, všech oddělení Státní bezpečnosti Severomoravského kraje v časovém rozmezí 1971-1984. Jednalo se o oddělení StB Olomouc, Opava, Ostrava, Přerov, Šumperk, Nový Jičín, Karviná, Vsetín, Frýdek-Místek a Bruntál.

Následně jsem pracoval s materiály přírůstkové provenience ve stejných oblastech, v časovém rozmezí 1984-1989 a dále s ročními prováděcími plány a vyhodnocením plus s agenturními záznamy.

Můj primární archivní výzkum byl zaměřen na undergroundové aktivity a osoby spojené s „nelegální“, „druhou“ či „paralelní“ kulturou. Dále na osoby kolem Charty 77, protože mnozí signatáři v regionech byli zároveň stoupenci podzemí.

Dále jsem sledoval hudební akce, výtvarné podniky, srazy „závadové mládeže“ během fotbalových turnajů, svateb, narozenin apod. Ke studiu pramenů je vždy nutné přistupovat kriticky, jelikož spisy Státní bezpečnosti byly samozřejmě ideologicky zatíženy. Často byli např. účastníci různých koncertů „druhé“ kultury obviňováni z nesmyslné propagace fašismu apod.

Během své badatelské činnosti jsem prostudoval tisíce stran archivního materiálu. Je nutné mít na paměti že během roku 1989 bylo mnoho materiálů skartovaných, tudíž se určité dějinné události obtížně „skládají.“

Objevování a odkrývání všech rovin undergroundu v Československu je stále na svém počátku a zdaleka se nedá považovat uzavřené téma. Tak to reflektuje i odborná literatura.

⁴ IGGERS, Georg G. *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivy k postmoderní výzvě*. Praha: NLN, 2002.

⁵ DÜLMEN, Richard Van. *Historická Antropologie: Vývoj, Problémy, Úkoly*. Praha: Dokořán, 2002.

Vyzdvihl bych velmi přínosnou monografii „Kapela“⁶ od autorů Ladislava Kudrny a Františka Stárka „Čuňase.“ Kniha se zabývá i událostmi před spuštěním celostátní akce „Kapela“, kdy se režim se zaměřoval na mladé dlouhohlavé muže, které neváhal násilně ostříhat. Další pozornost komunisté směřovali i na vznikající big beatové kapely. V roce 1975 byla oficiálně akce „Kapela“ spuštěna. Jejím cílem bylo tzv. rozložení veškerých „prozápadne“ orientovaných tuzemských hudebních skupin. Autoři čerpali (mimo jiné) z nezpracovaných archivních materiálů, díky čemuž vzniklo přínosné dílo k dějinám československého undergroundu.

Myšlenky a informace, které Ivan Martin Jirous šířil v undergroundovém prostředí, jsem čerpal z „Pravdivého příběhu Plastic People“⁷ V knize je uvedena „Zpráva o třetím českém hudebním obrození“, ve které „Magor“ definuje druhou kulturu. Kniha dále nabízí bohatou fotografickou přílohu kapel a osob z undergroundu; Ivana Martina Jirouse, Václava Havla, členy skupiny The Plastic People of the Universe, festival na Hrádečku a další.

Prvním zákrokům proti tzv. vlasatcům a kulturnímu dění v Československu, i mimo něj v šedesátých letech, se věnují v obsáhlé publikaci historici Filip Pospíšil a Petr Blažek: „*Vraťte nám vlasy!*“⁸

Monografie je cenným příspěvkem pro studium a vhled do myšlení mladých lidí vymezujících se vůči establishmentu i rodičům. Autoři rovněž inspirativně komparovali situaci v Polsku, Maďarsku a Německé demokratické republice.

K popsání „normalizačních“ procesů na severní Moravě mi posloužil sborník studií Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, jehož přispěvatelé se věnují „Počátkům „normalizace“ na severní Moravě.“ K počáteční fázi „normalizačního“ procesu uvedl svou studii editor sborníku Emil Gímeš⁹, jenž byl sám ve spisech Státní bezpečnosti veden jako „exponent pravice.“ Dle spisu člověk takto vedený, nevystupoval otevřeně proti politice strany, aby neupoutal pozornost a pouze vyčkával, aby se mohl vrátit do své původní funkce.¹⁰

⁶ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: „*Kapela*“

⁷ JIROUS, Ivan, Jan Ság: *Pravdivý Příběh Plastic People*. Praha: Torst, 2008.

⁸ POSPÍŠIL, Filip, Petr Blažek. „*Vraťte nám vlasy!*“: první máničky, vlasatci a hippies v komunistickém Československu: studie a edice dokumentů. Praha: Academia, 2010.

⁹ GÍMEŠ Emil. *Počátky Normalizace na severní a střední Moravě*.

¹⁰ ABS, KS ZNB S ŠtB-Oddelenie ŠtB Olomouc, Ročný vykonávací plán O ŠtB na rok 1977, Vyhodnotenie RVP za rok 1977.

Dále jsem využil text Miloše Trapla, který se zabýval „Reformním hnutím a normalizací v závodech Milo Olomouc v letech 1968-1971 či Pavla Marka, který rozebíral činnost prostějovských okresních výborů KSČ na počátku „normalizace.“

Výtvarnou kulturu v normalizační době velmi obsáhle zachytili Ladislav Daněk a Pavel Zatloukal, v díle Skleník. Autoři zdařile zachytili oficiální, polooficiální a neoficiální výtvarnou kulturu. Studie je doplněná o bohatou fotografickou přílohu a nechybí ani rozhovory s (nejen) olomouckými výtvarníky.

2.1.2 Orální historie

Underground je součástí moderní historie. Díky tomu má badatel vynikající možnost v oblasti orální historie, vzhledem k velkému počtu žijících pamětníků.

Získal jsem mnoho kontaktů na přímé účastníky nejrůznějších událostí v sedmdesátých a osmdesátých letech, kteří byli ochotni sdílet svůj příběh. Původním záměrem bylo udělat rozhovory se „zástupci“ z každého (výše uvedeného) okresu, ale ne všichni pamětníci byli ochotní „vracet“ se zpět do této doby a dále nebylo možné pojmout do diplomové práce veškeré pamětníky. Rád bych poznamenal, že většina respondentů mi ochotně doporučila další zajímavé osobnosti.

Rozhovory probíhaly v přátelském duchu. Někteří pamětníci mě pozvali k sobě domů, tudíž natáčení probíhalo v poklidné atmosféře.

Na rozhovory jsem si vytvořil podkladový materiál, seznam otázek, které byly sestaveny dle časové linky od dětství pamětníka až do roku 1989. Otázky sloužily jako „nit“, které jsem se držel, když narátorovo vyprávění bylo obsáhlé. Díky stejně položeným otázkám, jsem mohl porovnávat rozličný přístup a postoj k podzemnímu životu napříč Severomoravským krajem. Doplnující dotazy jsem řešil telefonicky nebo prostřednictvím elektronické komunikace. S Marií Burdovou jsem vedl „pouze“ korespondenční rozhovor.

Během výzkumu jsem se opíral odbornou studii Miroslava Vaňka a Pavla Mückeho.¹¹ Orální historie je způsob, kterým si lidé mezi sebou ústně předávali obraz minulosti. Ovšem je třeba mít na paměti, že během rozhovoru je nutné dodržovat zavedené postupy, které se stále inovují. Jedná se o etické normy, kterých se

¹¹ VANĚK, Miroslav, Pavel Mücke. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2015.

historikové při práci s pamětí musí držet. To ale neznamená, že nelze využít kreativitu ve vytváření různých metod vedení rozhovoru.

Metoda je využívána jak v oblasti sociologie, historie, antropologie, politologie, etnologie, psychologie a v dalších společenských a humanitních oborech.

Velmi diskutovaná je subjektivita orální historie. V nejrůznějších typech písemných pramenů historik srovnává údaje, z nichž tvoří rekonstrukci obrazu doby minulé. Výsledkem je monografie, na kterou reagují recenzenti, kteří zhodnotí „pravdivost“, stupeň odbornosti apod. Funguje tak model: *historik-věda-společnost*.¹²

Ve výpovědi pamětníka je však nutné s určitou subjektivitou počítat, stejně jako v každé práci, ať se jedná o duchovní nebo společenské vědy. Narátoři sami během rozhovoru rozhodují, které informace poskytnou a kterým se z jakéhokoliv důvodu vyhnou. Je třeba, aby tazatel k rozhovoru přistupoval dostatečně kriticky.

Výstižně tento fakt okomentovala historička Linda Shopes: „*To, že někdo u určité události byl, neznamená ještě, že plně pochopil, co se stalo.*“¹³ Veškeré rozhovory, které narátor poskytne jsou zatíženy časovou vzdáleností, ale také motivy, na základě, kterých souhlasil s rozhovorem.

Zajímavě se k výjimečnosti orální historie vyjadřuje orální historik Alessandro Portelli, který zastává názor, že dokumenty v archivech jsou mnohdy pouze přepisem mluveného slova, ať se jedná o zápisy ze sjezdů, soudů apod. Portelli si klade otázky, do jaké míry jsou tyto dokumenty spolehlivé. Následně vyzdvihuje výjimečnost výpovědi, kterou poskytuje pamětník, tedy „*vytváření historie paměti, historie vytváření významů a historie subjektivity.*“¹⁴ Díky orální historii, získává badatel nové poznatky, které doplňují jeho výzkum obrazu dějin v oblasti prožitků a individuálního vnímání čili se do bádání dostává lidská přirozenost.¹⁵

¹² Tamtéž. s. 21.

¹³ Tamtéž. s. 23.

¹⁴ Tamtéž. s. 23.

¹⁵ Tamtéž. s. 14-27.

3 Vymezení pojmů:

3.1 Český underground

„Cílem undergroundu u nás je vytvoření druhé kultury. Kultury, která bude naprosto nezávislá na oficiálních komunikačních kanálech a společenském ocenění a hierarchii hodnot, jak jimi vládne establishment. Kultury, která nemůže mít za cíl destrukci establishmentu, protože by se mu tím sama vehnala do náruče. Ale která zbaví ty, kdo se k ní budou chtít připojit, skepse, že se nedá nic dělat, a ukáže jim, že se toho dá udělat mnoho, když ti, kdo to dělají, chtějí málo pro sebe a víc pro druhé. Jedině tak se dají důstojně přežít zbývající léta života, která čekají nás všechny, kdo souhlasí se slovy tábořského chiliasty Martina Húsky: „Člověk věrný jest cennější než jakákoliv svátost.“¹⁶

Definovat underground může být těžký úkol, jelikož bývá popisován a chápán z mnoha perspektiv. Historik a teoretik Martin Pilař definoval underground slovy: *„Dosavadní tradiční estetická měřítka při jeho hodnocení selhávají; přitom je s časovým odstupem stále více zřejmé, že nešlo o pouhý společenský úkaz.“¹⁷* Sám „otec“ undergroundu Jirous zdůraznil, že jeho cílem bylo: *„vytvoření druhé kultury, toť vše.“¹⁸* Za jednu z jeho největších předností, Jirous považoval absenci oficiálního programu. Literární historik a kritik Martin C. Putna na základě Jirousovi zprávy popsal čtyři „vlastnosti“, díky kterým se člověk zařadil do undergroundu: *„odpor k oficiálnímu světu a jeho kultuře, odchod z něho, sdružování se s lidmi podobně smýšlejícími, vytváření jiného, nového paralelního světa s vlastní kulturou a hodnotovými měřítky.“¹⁹*

Za počátek „Třetího českého hudebního obrození“ je považován rok 1973. V tomto roce vznikly kapely Sen noci svatojánské a DG 307. Kapely napříč různými orientacemi začaly pořádat společné akce a lidé vyhledávali více společné zájmy vůči kulturní politice establishmentu, které je spojovaly. Jirous kapelu DG 307 charakterizuje jako *„výkřik zoufalství normálních osobností, neschopných přizpůsobit se té tváři světa, jakou nám nastavuje současná konzumní společnost.“²⁰*

¹⁶ JIROUS, Ivan, Jan SágI: *Pravdivý Příběh Plastic People*. Praha: Torst, 2008. s. 22-23.

¹⁷ PILAŘ, Martin: *Underground. Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Host, Brno 2002, citace ze zadního přebalu knihy.

¹⁸ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: *"Kapela."* s. 16.

¹⁹ PUTNA, C. Martin: *My poslední křesťané*. Herrmann a synové, Praha 1994, s. 139-142.

²⁰ JIROUS, Ivan, Jan SágI: *Pravdivý příběh Plastic People*. s. 19.

Vedle The Plastic People of the universe a DG 307 staví Jirous skupinu Umělá hmota. Popisuje je ji, jako „folklor undergroundu“, lidové umění, které „vzniká v prostředí, kde je dostatečně podněcující atmosféra zprostředkovaná tzv. vyššími uměleckými formami. Nejsou důležité až nehorázné technické nedostatky této začínající skupiny... Důležité je, že nevstoupila na podzemní scénu jako chladná mrtvola, jak se to stává řadě skupin oficiální hudebního dění, ale jako horké tělo schopné života a výrazu; a především jako tělo s ústy, která mají lidem, kteří je pozorně poslouchají, co říci.“²¹ Tato subkultura, která tvořila tzv. druhou kulturu, by nemohla vzniknout, kdyby establishment tyto lidi neutlačoval a neumlčoval. Nemohlo by vzniknout společenství lidí, přátelství, komunita, která chtěla žít jinak, než jak zavedené normy nabízely za cenu ztráty vlastního přesvědčení.²²

Pojem „underground“, jak tvrdí Jirous, se neomezuje či neohraničuje jistým uměleckým směrem i přesto, že se např. v hudbě orientuje spíše rockově. Underground je pozice svobodných lidí, umělců nebo intelektuálů, kteří se vědomě vymezují režimem nastaveným normám. V umění je to projev uměleckými prostředky, jejichž provedením role umělce však nekončí. Umělci undergroundu tvoří umění, které jde mimo oficiální proud, tedy takové, které je pro oficiální kulturu nepřijatelné.

„Nezbytnými vlastnostmi těch, kteří si zvolili underground za svůj duchovní postoj a prostor, je zběsilost a pokora. Komu tyto vlastnosti scházejí, nevydrží v undergroundu žít.“²³

3.2 Underground ve světě

Na západě, kde underground dostal jinou vlastní definici, teprve umělci působící v tomto fenoménu, se po dosažení určitého úspěchu stali personami oficiální kultury, tedy té, kterou Jirous nazývá „první.“ Československá „první kultura“ umělce undergroundu odmítla ba ani sami umělci s ní nechtěli mít nic společného. Tím pádem hudebníci, malíři a další necítili touhu po uznání a slávě.²⁴ Mladí umělci na Západě začali projevovat svoje emoce, opovrhovali americkými institucemi. Zejména těmi, které podporovaly válečné tažení a netoleranci. Upozorňovali např. na

²¹ Tamtéž. s. 19.

²² Tamtéž. s. 15-20.

²³ Tamtéž. s. 22.

²⁴ RIEDEL Jaroslav. *Plastic People a Český Underground*. Praha: Galén, 2016. s. 45.

nerovnoprávnost a nenasytost zbohatlé společnosti. Kladli důraz na prosazování individuality. Hudebníci se tak obraceli zády k pragmatické „realitě“ a pátrali po svobodě a transcendentním poznání. Někteří experimentovali s drogami, aby docílili interního poznání sebe sama. Novou hudební vlnu nevnímala starší generace jako seriózní hudební styl. Pouze vnímala hlasité „beaty“ a že rock’n’roll zaplavil éter už v roce 1950. Hudebníci dále zbourali staré hodnoty a hranice. Masy lidí ovlivňovali písničkáři, kteří si psali vlastní songy, tzv. „protestsongy“, jako např. Bob Dylan, s jednou ze svých neznámější písní „The Times They Are A-Changin‘“, která upozorňovala na lidská práva, válku a měnící se svět mladých lidí, jimž jejich rodiče, učitelé a další odmítli porozumět.

Nejtradičnějším tématem k protestu bylo zapojení Spojených států do války ve Vietnamu. Jednou z kapel, která inspirovala The Plastic People of the Universe a která se stavěla proti tomuto válečnému konfliktu, byli The Fugs, kteří ve své tvorbě interpretovali smrt a destrukci, které způsobovaly americké bombardéry, jenž shazovaly napalm.

Dalším námětem byla modernizace, která ovlivňovala způsob, jakým se lidé chovali k přírodě a sami k sobě. O tom zpívali například Jim Morrison nebo Simon & Garfunkel. Kapela Lewis and Clark Expedition zpívali o tom, jak člověk sám sebe oddělil od přírody:

„There’s a chain around the flowers

There’s a fence around the trees

This is freedom’s country

Do anything you please.

You don’t need to touch the flowers

They’re plastic anyway“²⁵

Hudebníci tak reagovali na konzumní život, který produkoval obrovské množství produktů, neobsahující nic přírodního. V písni „Plastic Fantastic Lower“ kapely Jefferson Airplane, varuje ocelový motýl mladou dívku, aby se držela dál od lidí z plastu („...to stay away from people made of plastic“²⁶). Tématu se držela kapela Mothers of Invention, která ve své písni vyobrazuje zemi, ovládanou plastovým

²⁵ ROSENSTONE Robert A.: "The Times They Are A-Changin'": The Music of Protest." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 382 (1969): 131-44.

<http://www.jstor.org/stable/1037121>. s. 138.

²⁶ Tamtéž. s. 138.

kongresem a plastovým prezidentem. Podobně i Frank Zappa v písni „Plastic People.“²⁷

Českoslovenští umělci undergroundu upozorňovali na to, co se v Československu opravdu děje, na místo hudebníků a malířů „první“ kultury, jejichž tvorba oslavovala prosperující socialistický stát.

„Magor“ underground popisuje i následujícím způsobem: „*Velice stručně by se na to dalo odpovědět s použitím definice Eda Sanderse ze skupiny The Fugs, který vyhláší takzvaný totální útok na kulturu, což znamená, že underground je hnutí určité části umělců a mládeže, namířené proti takzvané zavedené společnosti využíváním nejrůznějších jevů, jak kulturních, tak sociálních, které jsou stranou této společnosti.*“²⁸

3.3 Subkultura

Studium dějin undergroundu je důsledkem fragmentace celé „kultury“, v jejímž důsledku vzniká historie obyvatelstva, historie diplomacie, historie žen, idejí apod. Jak lze vlastně definovat kulturní historii? Jednou z možností je posunout se od předmětu k metodám studia.²⁹

„Kultura“ bývá často termínem nejednoznačným, jelikož užívání tohoto slova po celá staletí, z něj stal pojem mnoha významů. Samotná „kultura společnosti“, (jak ji v roce 1961 pojmenoval literární teoretik a kulturolog Raymond Williams), byla předmětem diskuse intelektuálů a literátů konce 18. století, kteří kriticky nahlíželi na různá kontroverzní témata, např. růst populace, dělba práce, dopad mechanizace apod. Tento kritický a odmítavý pohled udržoval ideu „organické společnosti“ jako samostatného a jednotného celku.

Subkultura, ve které se mládež v období normalizace nalézala, byla charakteristická zejména jejím vymezením se vůči různým skupinám (rodiče, učitelé, Veřejná bezpečnost či „slušná mládež“). Jejich „třídnost“ nebo můžeme říct, „příslušnost“, logicky hledala určité kulturní sebevyjádření. Mediální rozmach dramaticky ovlivnil jejich myšlení. Změny se tak začaly projevovat na všech frontách – „*v uspořádání rodiny, v organizaci školy a práce, posuny ve vzájemném postavení školy a volného času, to vše spolu se vznikem řady okrajových diskurzů v širokém*

²⁷ Tamtéž. s. 131-144.

²⁸ RIEDEL, Jaroslav. *Plastic People a Český Underground*. Praha: Galén, 2016. s. 45.

²⁹ BURKE, Peter: *Co je to kulturní historie?* Praha: Dokořán, 2011. s. 9.

rámci třídní zkušenosti přispělo k rozložení a polarizaci dělnické komunity. “³⁰ A právě mládež a její vývoj byly součástí této měnící se polarizace.³¹

Subkultura je definována jako „*skupina charakteristická specifickým souborem norem, hodnot, vzorů chování a životního stylu.*“³² Základ subkultur může být různorodý, např. etnický, socioprofesionální nebo čisté zájmový. Ovšem jedno mají společné, a to funkci prvků získané identity. Skupina, ve které se jedinec nachází, s ním sdílí konkrétní systém určitých hodnot, čímž uspokojuje jeho potřebu sounáležitosti.³³

Reflektování subkultury vychází z britské tradice, vázané k etnografickým vlivům 19. století, které můžeme vysledovat v díle Charlese Dickense (*Oliver Twist*) nebo Thomase Archera, který se jako první pokusil o syntézu kriminálního podsvětí. Ovšem trochu „vědecktější“ přístup spolu s určitou metodologií se začal objevovat až ve dvacátých letech, 20. století. (Sociologové a kriminologové se začali zabývat shromážděnými údaji o mladistvých pouličních ganzích. Stále je ale opomíjen vztah, subkultury a mocenských vztahů). Teprve v padesátých letech 20. století Albert Cohen a Walter Miller ve svém výzkumu kladli důraz na vyhledávání pojiček a hranic mezi „*dominantními a podřízenými hodnotovými systémy.*“³⁴ Výzkum subkultur byl souhrnně nazýván „chicagská škola americké sociologie.“ Jejich cílem však nebyly hudební subkultury. Primární výzkum byl zaměřen na „*etnické enklávy, mládež, zločince a další okrajové skupiny společnosti.*“³⁵ Ekvilibraci společnosti se tyto subkultury snažily narušovat, proto na ně američtí sociologové nahlíželi, jako na deviaci. Tak se myšlenka „subkultury“ stala příhodnou, pro definici a zařazení sociální deviace.

Díky konceptu subkultur bylo možné objasnit některé patologické společenské jevy, zejména díky empirické analýze v tzv. emické perspektivě, tedy pohledu přímých aktérů. Zejména v sedmdesátých letech 20. století došlo k výraznému „skoku“ od sociologického pojetí ke kriminologii. Už se nejednalo o pouhý výzkum subkultur, jakožto samostatně fungujících systémů, ale soustředění padlo na „*důsledky*

³⁰ HEBDIGE, Dick, Karel Tůma. *Subkultura a Styl*. Praha: Dauphin, 2012. s. 119.

³¹ Tamtéž. s. 117-122

³² BITTNEROVÁ, Dana, Petr Janeček: *Folklor atomového věku: Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní Muzeum, 2011. s. 89.

³³ Tamtéž. s. 89.

³⁴ Tamtéž. s. 117-122.

³⁵ Tamtéž. s. 90-91.

*jejich jednání, které byly považovány za společensky nepřijatelné. Tak došlo k prezentování subkultur jako sociálního problému.*³⁶

Např. v manipulujícím dokumentu z roku 1977 „Atentát na kulturu“, jsou členové kapely Plastic People of the Universe a jejich okruh prezentováni jako „*parta výtržníků*“³⁷, a jejich tvorba je dle komentátorů „*záměrná politická a nepřátelská provokace.*“³⁸

Pokaždé, když se objeví nová subkultura, je obvykle provázána vlnou mediální hysterie. Zejména v tisku. Je obvykle dvojnásobná – „*pohybuje se mezi hrůzou a kouzlením, hnusem a pobavením.*“³⁹ Titulní nadpisy se snaží vždy šokovat a postrašit. Téměř vždy je z počátku pozornost médií zachycena mnohdy extravagantními inovacemi (dané subkultury). V následujících krocích Veřejná bezpečnost, justice, média či veřejnost „objevuje“ nad normy chápané deviantní nebo protispolečenské chování (může jít o vandalismus, klení apod.), které je doprovázeno vizuální změnou, např. oblékáním.⁴⁰

Odlišný metodologický přístup k výzkumu subkultur v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století přinesli vědečtí pracovníci z „Centra pro současné studia“, tzv. „birminghamská škola.“ Ta se soustředila zejména na výzkum britské dělnické mládeže tzv. „teddy boys“, „mods“, „skinheads“ a „punk.“ Ovšem jelikož výzkumníci pracovali s neomarxistickým přístupem ke společnosti, nebylo na tyto skupiny nahlíženo jako na deviantní, nýbrž jako na projev vzdoru proletariátu vůči buržoasii.⁴¹

V českém prostředí můžeme vysledovat první náznaky subkultury v padesátých letech 20. století. Objevovaly se především u mládeže, která se nacházela na okraji městské společnosti. Dobová doktrína ovšem interpretuje vzniklý konflikt, jako politicky motivovaný, jelikož se režim snažil tzv. „problémovou mládež“ disciplinovat.

³⁶ Tamtéž. s. 91.

³⁷ Atentát na kulturu — iVysílání — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 04.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1064042026-atentat-na-kulturu/27738000625>

³⁸ Tamtéž.

³⁹ HEBDIGE, Dick, Karel Tůma. *Subkultura a Styl*. s. 142

⁴⁰ Tamtéž. s. 142-143.

⁴¹ Tamtéž. s. 92.

Rané počátky výzkumu hudebních subkultur spadají na konec osmdesátých let, v souvislosti „s výzkumy tzv. marginalizované mládeže v pražském Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV.“⁴²

Zmíněný výzkum se však zabývá pouze povrchním popisem daných subkultur, např. metalovými, punkovými nebo skinheads. Výzkum byl sice založený na osobním tzn. zúčastněném pozorování, nic méně chyběl odpovídající teoretický základ. Až v 90. letech badatelé svůj výzkum posunuli dvěma novými směry. Hudební publicisté a muzikologové se snaží zmapovat historii rockové hudby, skrze kterou se svým způsobem různorodé subkultury vyjadřovaly a vyjadřují. Ovšem výzkum postrádá pojetí hlubšího subkulturního kontextu. Vědecké práce, které se systematictěji zabývají tématem subkultur v českém a československém prostředí se začaly objevovat poměrně nedávno.⁴³

Nejtypičtějším prvkem subkultury je vymezení se proti většinové společnosti. Hodnoty, které daná subkultura a její nositelé vyznávají můžeme označit jako „subkulturní ideologie“⁴⁴, v antropologickém přístupu bychom se mohli setkat s pojmem „worldview“ (světonázor). Subkultury, které jsou však v přímém rozporu s většinovou ideologií nazýváme kontrakulturou.

Nejjednodušší a zároveň nejviditelnější stopou, která odkazuje na příslušnost k nějaké subkultuře, je vizáž. Např. určitý typ oděvu, doplněný různými ozdobami, nebo typický účes.

Velice zajímavý je koncept francouzského antropologa a sociologa Pierra Bourdieho, který přišel na přelomu tisíciletí s novou myšlenkou tzv. „subkulturního kapitálu.“ Socioložka Sarah Thorntonová subkulturní kapitál definuje jako znalost a předměty, které se pojí s konkrétní subkulturou. Její vlastnictví určitým způsobem vyvyšuje jednotlivce náležícího k dané subkultuře a zároveň jej odděluje od celkové společnosti i od jiných subkultur.⁴⁵

⁴² BITTNEROVÁ, Dana, Petr Janeček: *Folklor atomového věku*. s. 93.

⁴³ Tamtéž. s. 92-93.

⁴⁴ Tamtéž. s. 94.

⁴⁵ Tamtéž. s. 94-96.

4 Od (proto)undergroundu k podzemnímu hnutí

V polovině 70. let dvacátého století stál underground pevně tváří v tvář normalizačnímu režimu. Fáze, v níž se nacházel, pomáhaly utvářet i události z šedesátých let.⁴⁶

V desetiletí, které předcházelo nástupu normalizace, v zemích socialistického bloku, stejně jako v zemích západních, se začala u mladých lidí projevovat tendence, která neměla obdoby. Oproti hrůzám, které přinesla 50. léta v Československu, přišla uvolněnější 60. léta. U nastupující generace rapidně vzrůstala touha dát najevo svůj postoj a nesouhlas k oficiálně deklarovaným hodnotám, cílům a kulturním normám, nastavených rodiči.

Hlavním projevem tohoto postoje jak na Západě, tak na Východě byl příklon k novému druhu hudby⁴⁷, nošení specifického stylu oblečení nebo novým účesem (resp. volnými delšími vlasy).

S hudbou přicházely i nové druhy tanců a současně i odlišné názory a postoje k sexualitě, a tedy nové pojetí vztahů mezi pohlavími.⁴⁸

Mladé lidi ze střední a východní Evropy v 60. letech ovlivňovala nová kultura ze Západu: beatnická literatura, francouzské filmy, rocková hudba a popkultura.

Nová móda mladých lidí, tanec, oblečení ruku v ruce s novými hudebními prvky vyvolávaly střety se starší generací nebo zástupci státních institucí⁴⁹. Příznivci jazzu byli tzv. Potápky⁵⁰. Tento termín byl užíván od 40. let a svůj původ měl v nízko posazeném pásku podle amerického vzoru.⁵¹ První opatření v komunistickém režimu bylo provedeno roku 1953 proti tzv. Vyšehradským jezdcům (mladistvým delikventům). Média tuto informaci interpretovala jako „odsouzení dvaceti mládenců (nepodmíněné tresty se pohybovaly od tří do sedmi let), vyžívajících se v „neslušném“ oblečení a účesech, tzv. emanů.“⁵² V roce 1957 bylo v Mánesu zatčeno pět lidí za

⁴⁶ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: "Kapela." s. 22.

⁴⁷ BLÜML, Jan: *Progresivní rock. Světová a československá scéna ve vybraných reflexích*. Togga, 2017.

⁴⁸ POSPÍŠIL, Filip, Petr Blažek. "Vraťte nám vlasy!" s. 26

⁴⁹ Tamtéž. s. 28

⁵⁰ Fenomén underground: Předci a paralely — iVysílání — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 26.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10419676635-fenomén-underground/412235100221006-predci-a-paralely/titulky>. Této problematice se blíže věnuje

historik Petr Kourka: KOURA, Petr: *Swingaři a potápky v protektorátní noci. Česká swingová mládež a její hořkej svět*. Academia, Praha 2016.

⁵¹ POSPÍŠIL, Filip, Petr Blažek. "Vraťte nám vlasy!" s. 26

⁵¹ Tamtéž. s. 79

⁵² KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: "Kapela." s. 23.

výtržnictví. Ve skutečnosti to byli mladí lidé, kteří údajně „*tancovali vulgárním způsobem*“ (rock'n'roll).⁵³ Tato akce komunistického režimu, byla první akcí proti nonkonformní mládeži, která se pouze chtěla pobavit. Zákrok byl srovnatelný s akcemi Plastic People of the Universe o deset let později.⁵⁴

Úlohu jazzu převzal později rock'n'roll, který v Praze prosazovala kapela Accord Club. Tato skupina původně vycházela z jazzových prvků, ale už v roce 1956 začala do své hudby promítat prvky rock'n'rollu. Během následujících čtyř let vznikly další skupiny, které se zaměřily na nově vzniklý hudební a taneční styl. Roku 1962 se v Lucerně odehrál první velký „rokenrolový“ koncert skupiny Kometa.

Příchod „beatlemanie“ o dva roky později, s sebou přinesl i rozmach nových bigbeatových kapel. V Praze se objevila první profesionální skupina Mefisto. Na jejím území působilo na 115 amatérských kapel a z toho se jich kolem patnácti v roce 1965 rock'n'rollovou hudbou živilo.

Paul Wilson (kanadský novinář a člen skupiny The Plastic People The Universe) si v této souvislosti poznamenal: „*Přišel jsem sem s tím, že něco vidím – a skutečně: na každém rohu byly plakáty na rokenrol nebo bigbít. Což je specifické české slovo, které neexistuje nikde na světě. Možná je to takový úzký směr v Anglii. To nevím. Muselo to přijít zvenčí, protože to není české, ale tady se to najednou aplikovalo na všechno.*“⁵⁵

Samozřejmě, že reakce dobových oficiálních médií, byla totožná s reakcí na příchod rock'n'rollu v 50. letech. Média byla negativně nakloněna šíření nových hudebních žánrů a stylů a dalších symbolů s nimi spojených. Československý rozhlas žádné informace ani novinky o nové vlně neposkytoval, proto se tehdejší příznivci dozvídali vše ze zahraničních rozhlasových stanic, např. Munich, Armes Forces Radio Service, později Radio Luxembourg či Rádio Svobodná Evropa.⁵⁶

Kromě rock'n'rollového počátku v 50. letech sledují někteří autoři prvopočátky undergroundu kolem existence edice „Půlnoc.“ V podzemní ilegalitě tvořili umělci jako Zbyněk Fišer neboli Egon Bondy, Honza Krejcarová, Bohumil Hrabal, Vladimír Boudník se svým explosionismem a další. Tito umělci však tvořili bez jakýchkoliv

53 DENČEVOVÁ, Ivana, František Stárek „Čuñas“, Michal Stehlík: *Tváře undergroundu*. [Zvukový záznam na CD ve formátu MP3]. Moderuje: Ivana Denčevová, hosté: Michal Stehlík a František Stárek Čuñas: Underground jako politický fenomén. Český rozhlas, Praha 2012.

54 Tamtéž. [Zvukový záznam na CD ve formátu MP3]: *Protounderground*.

55 POSPÍŠIL, Filip, Petr Blažek. „*Vraťte nám vlasy!*“ s. 31.

56 Tamtéž. s. 29-32

vazeb na tehdejší kulturní dění. Jejich přístup splňoval prvky undergroundového postoje, ale nebyl zde žádný sociální element. Toto společenství nelze označit za hnutí a nebyť osoby Egona Bondyho, jenž byl jakýmsi pojídkem s undergroundem 70. let, jednalo by se spíše o uměleckou skupinu navazující na meziválečnou avantgardu.⁵⁷ Tito představitelé netoužili stát se otevřenou revoltou vůči komunistickému tlaku, čemuž odpovídal i jejich postoj. Naopak se rozhodli establishment úplně ignorovat.⁵⁸

Zpět ale k nové hudební vlně. Díky výše zmíněným rozhlasovým zahraničním stanicím a pašovaným nahrávkám, britské kapely pronikaly do východního bloku. Tento průnik vytvořil obrovské množství domácích amatérských skupin. Nelze nezmínit pražskou kapelu Hells Devils.

Hells Devils (1962-1965) vytvořili zázemí undergroundu⁵⁹ neboli protounderground.⁶⁰ „*My tady z toho tu Ameriku uděláme!*“⁶¹ Tuto větu pronesl manažer kapely Evžen Fiala při koncertě Hells Devils. Samotné slovo „Amerika“ v sobě neslo význam svobody a lidé, kteří se koncertu účastnili vytvářeli jakési první stopy hnutí. Současně s Hells Devils existovaly další skupiny, které se k nim hlásily, a to Black Devils a The Devils Bells.

Samozřejmě nelze vynechat psychadeliky The Primitives Group, kapelu, kterou si později převzal Evžen Fiala také jako manažer. Hells Devils byli trnem v oku starší generaci nebo různým činitelům. Miloslav Šimek, umělecký vedoucí divadla Karkulka řekl: „*Jestliže se například skupina Hells Devils chová tak, jako by dávala povel „demolujte sál!“, to je potom vandalství. Vedoucí takových skupin neumějí většinou na nic hrát, pouze hledají pro svou skupinu kšefty, doslova ji fašizují a své hráče okrádají o peníze. Jsou to takoví příživníci na skupinách.*“⁶²

Hells Devils jako první „zbourali bariéru“ mezi lidmi a pódiem, vytvořili atmosféru, která lidem přinesla závan západní svobody a zároveň vytvořila pocit pospolitosti, z něhož se začal rodit pozdější okruh kolem „Plastiků.“ To samozřejmě nezůstalo bez povšimnutí úřadů a začalo pronásledování Evžena Fialy i hudebníků.

⁵⁷ STÁREK, ČUŇAS, František: Na počátku *bylo slovo*... byli Hells Devils. *Paměť a dějiny*, 2011, č. 2, s. 17–27. s. 18

⁵⁸ PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly O českém Literárním Undergroundu*. Brno: Host, 1999. s. 12.

⁵⁹ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: „*Kapela.*“ s. 23-25.

⁶⁰ Na přelomu 20. a 21. století, považovali mnozí underground za uzavřenou záležitost, zosobněnou kolem „Plastiků“. František Stárek „Čuñas“ si však při projektování „Historie českého undergroundu“ povšíml terminologické absence v oblasti 60. let. Termín „protounderground“ vznikl při tvorbě článku o Hells Devils. In: STÁREK, ČUŇAS, František: *Na počátku bylo slovo*..., s. 17–27.

⁶¹ STÁREK, ČUŇAS, František: *Na počátku bylo slovo*..., s. 18.

⁶² Tamtéž. s. 18

Můžeme opět hovořit o situaci v undergroundu o deset let později.⁶³ Kapela se inspirovala a přehrávala interprety jako Elvise Presleyho či Cliffa Richarda. To byl ten pocit svobody, který přitahoval stále více a více lidí a paradoxně tomu napomohla i negativní reklama Rudého práva. Deník vůči skupině zvolil kritické stanovisko osočování, což, u mládeže vyvolalo ještě větší zájem, jelikož se řídila heslem: „*Co Rudé právo haní, mohlo by být dobrý*.“⁶⁴ Hells Devils se tak stali zakazovanými „bigbítáky“, kteří byli pro establishment veřejným nepřítelem.⁶⁵

Poslední koncert kapely se konal v dubnu 1965 v Brandýse nad Labem a vykazoval všechny znaky pozdějších undergroundových koncertů. Zajímavým faktem je, že přestože byly komunikační kanály mezi lidmi omezené, dokázali se tito lidé napříč celým Československem svolat a organizovat na různých subkulturních akcích. Postačilo jim k tomu pouhé ústní předání konkrétní informace. O posledních koncertech Hells Devils, se fanoušci už nedozvěděli z plakátů, ale „šeptandou.“ Neschválený koncert, který se konal načerno, vedl ke střetu s Veřejnou bezpečností.

Příslušníci rovněž kontrolovali návrat kapely a fanoušků do Prahy a snažili se najít jakoukoliv sebemenší záminku k zatčení, i kdyby šlo jenom o nezakoupení jízdenky ve veřejné dopravě. Zvěsti o této kapele se dostaly skrze Železnou oponu. Německý časopis Stern je nazval „*Rudí Beatles z Prahy*.“⁶⁶ V souvislosti s kritickým přístupem establishmentu jsou ve „*Zprávě o big-beatových skupinách u nás a některých jevech spojených s jejich činností*“⁶⁷ pro schůzi sekretariátu Ústředního výboru KSČ z roku 1964, zmínění čtyři členové skupiny Černí koně, jako již dříve odsouzení na 6–15 měsíců za trestnou činnost. Stejně tak vedoucí skupiny Hells Devils Evžen Fiala, který se „*vyhýbá řádnému pracovnímu poměru*.“⁶⁸

Počáteční rozmach rock'n'rollových kapel, jako byli Hells Devils, The Primitives Group a dalších, byl možné částečné liberalizaci poměrů v 60. letech. Uvolnila se kultura, do určité míry i svoboda slova, čehož využila nastupující poválečná generace, která toužila po „čerstvém vzduchu“. Změny se odehrály díky situaci uvnitř vládnoucí strany.⁶⁹

⁶³ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: „*Kapela*.“ s. 25

⁶⁴ STÁREK, ČUŇAS, František: *Na počátku bylo slovo*...s. 24.

⁶⁵ Tamtéž. s. 17–27. s. 21 a 24.

⁶⁶ Tamtéž. s. 27.

⁶⁷ VANĚK, Miroslav, Václav Havel. *Byl to jenom Rocknroll?* s. 577

⁶⁸ Tamtéž. s. 577

⁶⁹ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008. s. 421-422.

Ústřední výbor KSČ od roku 1962 zaznamenal v Praze na 250 bigbeatových kapel. Big beat establishment hodnotil jako primitivní hudební projev. Straničtí ideologové nechápali potřebu se odreagovat jako prioritní a fakt, že umělecký duch je až vedlejší, byl pro ně nepřijatelný.

Kapela Černí koně, která působila současně s Hells Devils považovala za velký úspěch, když dokázala posluchače přivést do bezprostřední extáze. To se jim podařilo roku 1964 při pražském koncertě v Lucerně, kam se diváci snažili dostat i stropním otvorem, a na konci koncertu došlo i k demolici zařízení. Fanoušci vyvolávali různá hesla „*Ať žije KSČ!*“⁷⁰, což mysleli samozřejmě ironicky.

Původ tohoto zdivočení mládeže ideologická komise hledala v masmédiích. Americké turné legendárních The Beatles se dostalo do televizního vysílání, i do kin („Perný den“). Stejně tak tisk pomalu nacházel kladnou cestu k novým trendům („Mladá fronta“, „Mladý svět“), jejichž protagonisté byli vystaveni v obchodních výlohách.

System se nechtěl vystavit riziku, že by se big beat přesunul do ilegality, pokud by ho zakázal. Naopak se snažil upevnit organizaci, aby nedocházelo k výtržnostem.⁷¹ K omezení výstřelků mládeže při koncertech, nabádal i tehdejší hudební kritik a zastánce rock'n'rollu, Jiří Černý. Mládeži doporučoval, aby se chovala klidně, řádně studovala nebo pracovala a starší generaci vyzýval k větší toleranci. Hlavní rysem střetu generací byl právě odmítavý postoj, a to i u lidí starších dvaceti pěti let. Rozhlas denně dostával dopisy, ve kterých si odpůrci big beatu stěžovali na vývoj mladé generace pod taktovkou nové hudební vlny.⁷²

Čestmír Císař, ministr školství a kultury, se snažil prosadit „*komplexnější řešení bigbeatové hudby včetně zvýšení vlivu hudební výchovy*.“⁷³ Ústřední dům lidové tvořivosti měl přijít s metodickým plánem, který by z big beatových kapel pomohl vybrat pouze ty „kvalitní“. Ministerstvo školství a kultury dostalo za úkol, s pomocí příslušných organizací usměrňovat big beatovou produkci a zakročit, pokud by se objevily společensky „závadné“ tendence. Československo v rámci Východního bloku bylo big beatovou hudební velmocí. Mezi lety 1966 a 1969 existovalo jen v Praze na 500 kapel a 10 klubů, ve kterých se téměř denně konal nějaký koncert.⁷⁴

⁷⁰ POSPÍŠIL, Filip, Petr Blažek. *"Vraťte nám vlasy!"* s. 36.

⁷¹ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: *"Kapela."* s. 25-26.

⁷² POSPÍŠIL, Filip, Petr Blažek. *"Vraťte nám vlasy!"* s. 36-37

⁷³ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: *"Kapela":* s. 29.

⁷⁴ Tamtéž. s. 28-30.

Touha lišit se, spolu s novým životním postojem, který byl ve sféře duchovní, se odrazila i na fyzickém vzhledu. Nejprovokativnějším atributem byly dlouhé vlasy. Mladí lidé jimi napodobovali podle The Beatles nebo The Rolling Stones. Na Východě i na Západě byli „dlouhovlasí“ ostrakizováni včetně fyzických útoků na jejich osobu. Země východního bloku se snažily takové lidi systematicky perzekuovat. Jejich pronásledování probíhala již v 50. letech.⁷⁵

V 60. letech to byl právě big beat, který stál za oním „velkým bohem.“ Rozmach dlouhých vlasů, rock'n'rollových kapel z 50. let, nových tanečních stylů a Hells Devils v 60. letech, byl počátkem toho, co v období normalizace nazýváme underground. Toto období nese relativně mladé pojmenování – protounderground⁷⁶.

Citace „Zprávy“⁷⁷ Ivana Martina Jirouse „Magora“ vznikla v roce 1975 a definovala hnutí undergroundu – společnost lidí, znající podstatu svého hnutí nebo jej do jisté míry tušila. Před rokem 1975 však nikdo nepocíťoval nutnost jedince a ani společenství nějak pojmenovat či jasně definovat⁷⁸.

Protounderground se vyznačoval nesouhlasem s režimem „pouze“ poslechem big beatu a nošením dlouhých vlasů. „Underground“ se zrodil po brutálním zásahu Veřejné bezpečnosti v Rudolfově v roce 1974, kdy bylo násilí vystaveno přes 500 mladých lidí., kteří se sjeli na koncert „Plastiků.“ O rok později Ivan Martin Jirous ve své „Zprávě“ toto hnutí charakterizoval a ukotvil.⁷⁹

V rámci protoundergroundu nelze nezmínit návštěvu amerického beatnického básníka Allena Ginsberga. Ginsbergova pražská zastávka (18. února 1965) byla zřejmě úplnou náhodou, jelikož po vyhoštění z Kuby, bylo ruzyňské letiště pouze tranzitním místem na jeho cestě do New Yorku. Po původním plánu, který zahrnoval dva dny v Praze, se rozhodl zůstat na neurčito se svými přáteli, které tu měl. Ginsberg byl pro pražskou mládež jako božské zjevení. Vysedával v literární vinárně Viola obklopen obdivovateli. Své verše předčítal v restauraci U Fleků, kde se scházela vysokoškolská a umělecká mládež. Jeho největší vystoupení se konalo na pražské filosofické fakultě za účasti několika set osob. Ginsberg své verše recitoval v angličtině a Jan Zábrana (jeden z jeho přátel) je poté překládal do češtiny.

⁷⁵ Zatčení pěti mladých lidí za tancování rock'n'rollových tanců, v říjnu 1957.

⁷⁶ Tento termín poprvé použil František Stárek „Čuñas“ v lednu 2012.

⁷⁷ Viz. s. 4.

⁷⁸ KUDRNA, Ladislav (ed.). *Reflexe Undergroundu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. s. 31.

⁷⁹ KUDRNA, Ladislav – STÁREK, FRANTIŠEK, ČUŇAS, František: (Proto)underground. Několik poznámek k vývoji podzemního hnutí. s. 27–41.

Básník si vedl i deník, který obsahoval zápisky z Kuby. Při jeho zatčení a zabavení deníku, přišla tajná policie na Ginsbergovu negativní kritiku komunistické ideologie a systému, který v Československu vládl. Právě tento deník později posloužil jako důkaz pro jeho vyhoštění. Do té doby byl však Ginsberg oslavován i v Rudém právu. Po návštěvě Moskvy a Varšavy se do Prahy vrátil 29. dubna 1965 a o dva dny později mu studentská delegace nabídla titul krále majálesu. Studentská slavnost se měla konat poprvé po devíti letech, proto Praha žila přípravami na tuto slávu.

Od roku 1962 se studentská mládež scházela na Petříně u pomníku Karla Hynka Máchy. Setkání doprovázelo zpívání, popíjení a protikomunistická hesla. Povolením majálesu v roce 1965 se režim snažil ukončit tyto meetingy, které ústily ve výtržnosti. Majáles byl příležitostí pro mladé lidi, jak se pobavit a zároveň vyjádřit své politické názory. O zvolení Ginsberga za krále majálesu se zasadil spisovatel Josef Škvorecký.

Jiří Müller, představitel studentského hnutí byl názoru, že je potřeba najít někoho provokativního. Sám Škvorecký byl navržen na krále majálesu, ale pro nemoc se omluvil a jako náhradu navrhl právě amerického básníka.

Průvod provázela obrovská euforie, na jeho trase bylo dle odhadů až 150 000 přihlížejících. Studenti na alegorických vozech provolávali různá hesla a uniformovaní, ani tajní příslušníci silového rezortu se neodvážili zakročit, pouze situaci monitorovali. „*Mnohým divákům se i díky tomu zdálo, že najednou žijí v jiné zemi.*“⁸⁰ Na pozdější besedě, nově zvolený král majálesu Ginsberg, odpovídal na dotazy.

Na otázku, zda je svoboda v Československu a Sovětském svazu, básník odpověděl: „*Na západě mohu mluvit co chci, když jsem v Praze musím přemýšlet, co chci říkat, když jsem byl v Moskvě, nemluvil jsem vůbec!*“⁸¹ První konflikt Ginsberga s Veřejnou bezpečností se odehrál 3. května 1965 kolem půlnoci, kdy podnapilý básník na ulici cinkal „*pukličkami*“⁸² a zpíval. Bezpečnost upoutal dlouhými vlasy a vousy. Po odmítnutí „*záchytky*“ ho převzít, byl po ověření totožnosti pouze odvezen na hotel.

Státní bezpečnost identifikovala studenty přítomné na besedě, kterým zajistila magnetofonové pásky. V hotelovém pokoji začala Ginsberga odposlouchávat a současně na něj nasadila sledovací skupinu. Dne 5. května 1965 byl básník na ulici

⁸⁰ BLAŽEK, Petr: Vyhoštění krále majálesu. Allen Ginsberg a Státní bezpečnost. *Paměť a dějiny*, 2011, č. 2, s. 36.

⁸¹ Tamtéž. s. 38.

⁸² Tamtéž. s. 38.

napaden neznámým mužem. Po uklidnění situace Veřejnou bezpečností byl Ginsberg převezen na služebnu. Cestou byl však vystaven provokacím kvůli jeho sexuální orientaci. Na základě ukradeného deníku se ho snažila tajná policie dehonestovat a provokovat (Deník mu byl ukraden 3. května agentem StB z Violy, kde se opil).

Sedmého května 1965 byl Ginsberg předvolán na oddělní pasů, kde mu bylo oznámeno, že jeho přítomnost je v Československu nežádoucí. Ještě ten den v 17:30 odletěl z ruzyňského letiště do Londýna⁸³, během cesty napsal báseň „*Král Majáles*“⁸⁴. Krátce po Ginsbergově odletu byl v tištěných médiích (na popud StB) „*odsouzen jako vyvrhel, který kazil mládež*.“⁸⁵ Kvůli zmiňovanému deníku, v němž byly informace o jeho promiskuitě, byl označen za zvrhlíka a nepřítele komunistického režimu. V interních dokumentech ministerstva vnitra bylo uvedeno, „*že pod jeho vlivem se v Československu masivně rozšířila móda dlouhých vlasů u mladíků*.“⁸⁶ Ginsberg se do Československa vrátil až v roce 1990.⁸⁷

Beatničtí básníci, muzikanti píšíci „*protestsongy*“ a rockové kapely skrze svou tvorbu začali v Americe a na Západě s odporem proti zkorumpované společnosti. Pro československou mládež to byl jasný vzor odštěpení se od minulé válečné generace. „*Vlasatci*“ se častěji dostávali do různých konfliktů, jelikož odporovali všem vrstvám, což byla hlavní spojnice mezi Západem a Východem. V Americe „*vlasáci*“ nepotřebovali povolení ke koncertování, vydávání literatury a organizování akcí, jako tomu bylo v Československu. Komunisté měli moc a podporu značné části tehdejší společnosti na to, aby v roce 1966 hnutí „*vlasatců*“ systematicky perzekuovali.

Kdo byli „*vlasatci*“? Je důležité zmínit, že termín „*vlasatec*“ si dotyční sami nezvolili. Toto pojmenování se objevuje již v dobových oficiálních dokumentech, a to v prvotních verzích materiálů o „*závadové*“ mládeži, kde jsou muži označováni jako tzv. máničky. Vyznačují se dlouhými vlasy, neobvyklým „*urážejícím*“ oblékáním a často nejde poznat, o které pohlaví se vlastně jedná.⁸⁸

Jaroslav Hutka vzpomíná na své zatčení v Olomouci 1966. Na jeho předvolání bylo napsáno: „*dostavte se ve věci mánička*.“ Veřejná bezpečnost se Hutky dotazovala na tetování, na partu se kterou se stýká a na jeho přezdívku. Všechny otázky a výsledky

⁸³ Tamtéž. s. 28–43.

⁸⁴ GINSBERG, Allen, př. Jan Zábrana. *Kvílení*. Praha: Odeon, 1990. s. 250–252.

⁸⁵ BLAŽEK, Petr: *Vyhoštění krále majálesu*. s. 43.

⁸⁶ Tamtéž. s. 43.

⁸⁷ Tamtéž. s. 28–43.

⁸⁸ POSPÍŠIL, Filip, Petr Blažek. „*Vraťte nám vlasy!*“ s. 77.

nasvědčoval předsudku bezpečnostních složek vůči lidem s dlouhými vlasy. Hutka byl s omluvou propuštěn na základě uvedení svého vzdělání „Dekorativní techniky v architektuře a propagační tvorba.“⁸⁹

Nárůst popularity rockové hudby a západních vlivů přinesl i výše zmiňovanou změnu v oblékání a účesech. Mladí sháněli džíny, trika, tenisky. Tyto proměny média ihned začala kritizovat a starší generace se tvrdě ohrazovala. Jak vzpomíná Ivan Čeleda: „*Vzpomínám si, jak mě někdy v toce 1964 zastavili policajti a nutili mě, abych se šel z těch džínů svlíknout.*“⁹⁰ Hlavní problém však byla délka chlapeckých a mužských vlasů, která přesahovala tradiční vojenský sestřih. V restauracích a kavárnách personál odmítl dlouhovlasé obsloužit a požadoval jejich odchod. V druhé polovině 60. let „vlasatci“ napodobovali např. The Beatles (černé roláky nebo džíny). Napomohl tomu turistický ruch, ale i oficiální média, která se k novému trendu stavěla s despektem, avšak tu a tam se objevila popularizační či informační publikace.

V roce 1961 dospívala poválečná generace, která v roce 1965 tvořila až 60 % produktivního obyvatelstva. V roce 1966 při XIII. sjezdu KSČ, byl velmi diskutovaný dokument „Problematika současné mladé generace“. Jednalo se o nezájem o aktivní politické vystupování v oficiálních organizacích, kupříkladu v Československém svazu mládeže či odmítání účasti na organizovaných veřejně prospěšných pracích. Zesílený vliv západního umění způsobil nezájem o to sovětské. Zákroky, které měly za cíl zamezit některé směry, formy umění nebo zábavy se minuly účinkem, a naopak vyvolaly touhu po „zakázaném ovoci.“

V dokumentu byla uvedena místa, která mládež může využívat (knihovny, klubovny, sportoviště, kina, divadla aj.). Ovšem zájem mládeže byl minimální. Může se zdát, že přístup strany byl liberální, avšak brzy ukázal svou toleranci.

Předseda ideologické komise a člen předsednictva Ústředního výboru KSČ Jiří Hendrych prohlásil: „*my jsme se v minulosti dopouštěli různých chyb při organizování soutěže tvořivosti mládeže; ale neznamená to, že máme teď nechat všechno svému běhu, aby převládalo jen to, co se třeba zrovna teď nosí na Západě apod.*“⁹¹

Stranický aparát se však rozhodl v roce 1966 doposud nekoordinovanou politiku vůči rozrůstajícímu nežádoucímu fenoménu sjednotit. Mělo dojít k vykreslení přesného obrazu nepřítele a zahájit proti němu organizovanou a plošnou akci.

⁸⁹ Tamtéž. s. 13-15

⁹⁰ Tamtéž. s. 41.

⁹¹ Tamtéž. s. 47

Podklad pro tuto činnost předložil 15. července 1966 první zástupce náčelníka hlavní správy Veřejné bezpečnosti, plk. Jaroslav Rybář. Faktické zahájení kampaně je připisováno stížnosti základní organizace KSČ Národního muzea. Ta si stěžovala na poflakující se mladé lidi s dlouhými vlasy v okolí muzea. Organizace požádala Veřejnou bezpečnost, aby zakročila. Ten den bylo předvedeno na 140 „vlasatců.“ Postupně počet zajištěných osob dosáhl několika set.⁹²

Pokyn k zahájení akce „Vlasatci“ přišel z nejvyšších míst. Milan Knížák (král pražských „mániček“) podává svědectví: *„Měl jsem holku, která dělala v hradním fotooddělení a nám fotila akce a objekty, a já tam za ní chodil. Novotný mě na Hradě viděl. Pak prý dokonce dal kvůli tomu vyhodit někoho z Barrandova, poněvadž měl trochu vlasy a on si myslel, že jsem to já. Dokonce jsem chodil v sedm ráno na Hrad do jejich tělocvičny hrát volejbal.“*⁹³

Po vydání pokynu Veřejná bezpečnost zahájila akci proti tzv. schodařům, „máničkám“, kteří se scházeli na schodech Národního muzea. Ústřední výbor Komunistické strany sklídl u široké veřejnosti překvapivý úspěch a velmi brzy na to, vydal směrnicí, která spouštěla celostátní akci „Mánička“ / „Vlasatice“ / „Vlasatci.“

Již zmíněný Milan Knížák „Kniha“ vydal první „vlasatý“ manifest, ve kterém se jasně vymezoval proti establishmentu.⁹⁴ *„Lidé s dlouhými vlasy jsou označováni za zvrhlé, výjimečné, pitomé, mají kvůli tomu potíže v zaměstnání, na školách, kdekoliv. Proto se obracím ke všem s vlasy na ramena! Ať nezůstává jen při dlouhých vlasech. Jsme-li vyčleňováni ze společnosti kvůli tak prosté věci, jakou jsou delší vlasy, je to patrně známkou, že společnost je chorobná, že její reakce jsou naprosto nenormální, její projevy nesmyslné. Proto ještě víc bouřejme přehrady nesmyslnosti. Zintenzivněme všechny projevy jiného myšlené, ať dlouhé vlasy nejsou jediným projevem. Ušijme si jiné oděvy, reagujme jinak, jednejme nekompromisně, změňme život, aby byl k žití, a ne k vegetování. Jednejme! [...] Jde přece o náš život. Právě teď. A proto o něj bojujeme, očistíme ho, měňme!“*⁹⁵

⁹² Tamtéž. s. 41-52

⁹³ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: *„Kapela.“* s. 38-39.

⁹⁴ Tamtéž. s. 37-40

⁹⁵ KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: (Proto)underground. Několik poznámek k vývoji podzemního hnutí. s. 6.

Knížák se však neřadil k běžným „máničkám.“ Jeho přehled, znalosti a kontakty na západní subkultury převyšoval hranici, na které se pohybovali jeho vrstevníci z řad „vlasatců.“⁹⁶

Ve zmíněném pokynu stálo: „*v posledních letech v souvislosti s vystupováním propagace a popularizace různých kulturních bigbeatových skupin v některých evropských státech zesílily tendence pronikání nevkusu do úpravy oblékání i u části naší mládeže, zejména chlapců. Tato vnější úprava dlouhých vlasů, tzv. mániček však je zpravidla dále spojována s nečistým urážejícím oblékáním, špatným chováním a hrubostí. Jejich chování a vystupování je v rozporu se soustavou etických norem, hluboce se dotýká morálky individua, mezilidských vztahů, socialistické zákonnosti a veřejného pořádku.*“⁹⁷

Nejsilnějším projevem nesouhlasu a protestu proti akci „vlasatci“ a proti násilnému stříhání byla manifestace asi 130 „vlasatců“ 20. září 1966. Během své cesty pražským centrem, křičeli hesla: „*Vraťte nám vlasy!*“, „*Pryč s holiči!*“, „*Komunisti jsou volové!*“⁹⁸ Reakcí represivních orgánů bylo násilné rozeznání a zatýkání. Mladým mužům však vlasy zase dorůstaly. „*V roce následujícím po centrálně řízené kampani proti vlasatcům se Československý svaz mládeže rozhodl využít rockovou hudbu k získání podpory mezi mladou generací a začal v roce 1967 pořádat soutěž Beat Cup.*“⁹⁹ Blok západní kultury na krátký čas během Pražského jara polevil, avšak ne na dobro.¹⁰⁰

Jak jsem výše zmínil, akce „vlasatci“ měla celostátní rozměr, v Severomoravském kraji bylo evidováno 183 mániček, z celkového počtu 3889 perzekuovaných. Během této akce nebylo žádné násilné stříhání či jiné ponižování. Nejvíce „vlasatců“ se nacházelo na území Ostravy, Olomouce, Karviné, Místku a Bruntálu. Po pohovoru na oddělení VB přistoupilo k úpravě zevnějšku 106 „mániček“, 34 se nechalo ovlivnit jinými organizacemi (školy, zaměstnání), 3 na základě doporučení hygienika a 21 „mániček“ ostříhání odmítlo. V září roku 1966 v Ostravě proběhla porada vyšších funkcionářů Veřejné bezpečnosti, která seznámila účastníky s usnesením Ústřední výboru KSČ. Toto usnesení zahajovalo tzv. „hon na vlasatce.“

⁹⁶ Tamtéž. s. 6.

⁹⁷ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: "Kapela." s. 40.

⁹⁸ POSPÍŠIL, Filip, Petr Blažek. "Vraťte nám vlasy!" s. 59.

⁹⁹ Tamtéž. s. 60.

¹⁰⁰ Tamtéž. s. 49-60

Zákrok byl odůvodněn, pokud se kontrolovaná osoba nepodobala fotografii v občanském průkazu. V takovém případě mělo dojít k „okamžité nápravě.“ Pokud se dotyční odmítli nechat ostříhat, byl jim znemožněn výjezd do zahraničí a v případě zjištění tzv. příživnictví nebo jiné trestní činnosti měli být okamžitě podstoupeni trestnímu řízení.

Vlivem Pražského jara existovala ještě na přelomu 60. a 70. let moravská komunita mániček v Olomouci, tzv. Trojice. Pojmenování je odvozeno od Morového sloupu, který se nachází na Dolním náměstí. Místo u sloupu sloužilo ke srazům, ze kterých se pokračovalo do hospod, za muzikou apod. Složení této skupiny mělo umělecký a intelektuální podtext. Významná byla křesťanská činnost Ivy a Vítka Pelikánových a umělecká tvorba, kupříkladu Václava Stratila. Situace v Severomoravském kraji byla rozpracovávána ještě v polovině 70. let.¹⁰¹

Na touhu lišit se, vzpomíná Milan Krampota: „*Dlouhé vlasy jsem chtěl mít už tak ve dvanácti, (rok. 1967) ale doma to nešlo.*“ „*Když mi pak bylo čtrnáct nebo patnáct, tak už jsem vlasy měl, ale musel jsem se kvůli škole ostříhat. Chvilí jsem samozřejmě váhal, ale řekli mi, že mě vezmou pouze, když se ostříhám.*“¹⁰²

„Nejvlasatější“ oblastí v Československé republice¹⁰³ 60. let byl Jihomoravský kraj. Celkový počet byl 422 „mániček“, včetně 87 dívek. Dne 29. srpna 1966 byla projednána „opatření“ proti „vlasatcům“ s náčelníkem Krajské správy Sboru národní bezpečnosti, plukovníkem Štěpánkem a krajským prokurátorem dr. Néblem. O dva dny později se konala porada náčelníků správ Veřejné bezpečnosti. V září téhož roku byly na celokrajské poradě stanoveny přesné úkoly pro bezpečnostní složky v rámci kraje.

Úkolem hlídek Veřejné bezpečnosti bylo monitorování výskytu „vlasatců“, aby je bezpečnost mohla následně obvinít z porušení veřejného pořádku, příživnictví a výtržnictví. K perzekucím měly oficiálně posloužit i občanské a řidičské průkazy, na kterých fotografie musela odpovídat dotyčné osobě (tzn. sestřih). „Úpravou vzhledu“ prošlo 215 „vlasatců“ na odděleních Veřejné bezpečnosti.

¹⁰¹ KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: „Nelegální“ kultura. *Fakta a svědectví*, 2018, č. 1-2, s. 30-31.

¹⁰² Milan Krampota „Gogo“ orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

¹⁰³ Celkový počet mániček čítal v roce 1966, 3 976 osob. In: KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: „Nelegální“ kultura. s. 30-31.

Masový útok na „vlasatce“ byl veden i za pomoci plakátů rozvěšených po městě, na nichž byl muž v džínách, námořnickém tričku s dlouhými vlasy a fajfkou. Výjev byl červeně přeškrtnut a tím jasně dával najevo „zákaz vstupu vlasatcům!“ Stejně jako v Praze byla reakce na zákrok proti „vlasatcům“ ze strany veřejnosti pozitivní.

V brněnském „hantecu“ bylo jeho hlavní centrum přezdíváno „Štatl“ a odtud pochází pojmenování pro máničky „štatláře“, kteří popíjeli pivo, skládali a přednášeli básně či prodávali nebo vyměňovali gramofonové desky. Dalším významným centrem byl Prostějov, který byl v 60. letech centrem big beatu, na který se sjížděli máničky ze všech možných krajů. Jeho srdcem se stal legendární klub Strojařů, ve kterém vystupovaly různé big beatové skupiny, které opojení západní kulturou dávaly lidem pocit svobody.

Nejznámější tamní skupinou byli Genesis of Hippies, kteří se velmi podobali pražským The Primitives Group. Jejich inspirace vycházela z kapel The Doors, The Mother of Invention a jiných. Vedle Brna nebo Prostějova to byly např. Dolní Kounice či Žďár nad Sázavou.¹⁰⁴

Pražské jaro bylo impulzem ke vzniku nových kapel a mladí muži si nechávali beze strachu opět narůst vlasy. Zmínění The Primitives Group hráli písně The Doors, The Fugs a dalších. Časopisy přinášely zprávy nových trendech na Západě, které čtenáři poprvé představily např. The Velvet Underground, z jejichž názvu se čtenář poprvé setkal s tímto pojmem. Dvacátého prvního srpna, 1968 byly však definitivně zmařeny všechny naděje. Měsíc po invazi vojsk, vznikla legendární skupina The Plastic People of the Universe, která si vytvořila sortu věrných fanoušků.¹⁰⁵

¹⁰⁴ KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: „Štatlaři.“ Fakta a svědectví, 2018, č. 4, s. 32-33.

¹⁰⁵ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: "Kapela." s. 46

5 Směrem k normalizaci

Režim pod vedením Antonína Novotného se v roce 1967 ocitl v hluboké krizi, Moskva se zdržela další podpory a výsledkem byl jeho odchod z funkce 21. března 1968. Dne 30. března téhož roku byl národním shromážděním zvolen Ludvík Svoboda.

V dubnu se konalo plénum Ústředního výboru KSČ, jehož výsledkem bylo přijetí tzv. Akčního programu strany. Tento dokument vznikl postupně od začátku roku 1968 a neustále procházel úpravami a změnami. Akční program sice stavěl na komunistické ideologii se svou tradiční terminologií, ale byla v něm jistá liberalizace a cesta k reformám.

Jednalo se např. o uvolnění v kultuře, vědě, médiích, sliboval právní jistoty a osobní svobodu nebo posílení vztahu mezi Českoslováky a dalšími národy. Své fungování obnovily nekomunistické strany, které předchozích dvacet let bojovaly o přežití. Vznikalo mnoho nezávislých dětských a mládežnických organizací, byla obnovena činnost skauta nebo politicky orientované organizace K-231. Jednalo se o organizaci dřívějších politických vězňů, která nesla název nechvalně známého paragrafu, podle kterého byli tito lidé souzeni. Dále „Klub angažovaných nestraníků“, tzv. KAN. Jednalo se o intelektuální debatní klub, který díky svému názvu tíhl k nezávislé či opoziční politické síle.¹⁰⁶

Následné zpomalení liberalizačního procesu způsobilo kritiku situace v Československu příslušníky inteligence. Bylo mimo jiné podmíněno také vydání manifestu „2000 slov“ v červnu 1968. Lidé toto zpomalení velmi negativně vnímali, stejně jako přitvrzení a současně vzpamatování se uvnitř KSČ. Manifest „2000 slov“ byl iniciován Ludvíkem Vaculíkem a dalšími předními českými vědci, kteří získali podporu předních českých osobností. Manifest směřoval podněty směrem k občanům, k veřejné angažovanosti a iniciativám a současně upozorňoval na zpomalení reform. Byl ovšem jak Sověty, tak i domácími zapřísáhlými komunisty chápán jako kontrarevoluční. Negativní postoj proti němu zaujali i vůdčí osobnosti reform, kupříkladu Josef Smrkovský nebo Alexander Dubček.

Leonid Brežněv ještě 13. srpna požadoval telefonicky po Dubčekovi naplnění dohodnutých kroků, a to personální změny a omezení tisku. V noci z 20. na 21. srpna došlo k vpádu vojsk Varšavské smlouvy. Tento akt byl šokující pro společnost a stejně

¹⁰⁶ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 423-429.

tak pro politiky, kteří nebyli schopni vyhodnotit a přechýst situaci vzniklou po uplynulých jednáních.

Představitelé strany a státu byli odvedeni do Moskvy, kde byli prakticky donuceni k podpisu schvalující vpád vojsk. Tím se završilo Pražské jaro a bylo jasné ukázáno, kam má Československo směřovat, což se odrazilo i na emigrační vlně, přes stále relativně volné hranice.¹⁰⁷

Na podzim roku 1968 na jednání Koordinačního výboru tvůrčích svazů Václav Havel zdůraznil realitu, kterou bylo třeba vnímat. Kromě toho, že Československo se stalo okupovanou zemí, velké množství lidí odmítlo návrat k poměrům před leden 1968 a bylo ochotné bránit svou zemi a svobodu. O takovou aktivitu (např. v podobě stávek) však Dubček a další reformní předáci nestáli.¹⁰⁸

Začátek roku 1969 jasně ukazoval otočení směrem k diktatuře. Jednou z reakcí na vzniklou situaci bylo sebeupálení studenta filosofické fakulty Jana Palacha na Václavském náměstí 16. ledna 1969. Tento čin vyvolal vlnu stávek, hladovek, ale i obdobných reakcí v podobě sebeupálení Jana Zajíce a Evžena Pločka.¹⁰⁹

Koncem šedesátých let zastávaly velmi významnou roli umělecké svazy, které se snažily šířit a podporovat obrodné reformy ve straně a společnosti. Současně se stavěly proti okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy a proti evidentním snahám Československo normalizovat. To byl impulz pro tzv. Provolání umělců, vědců, publicistů a pracovníků v květnu 1969.¹¹⁰ „Dnes jsou omezována základní kulturní práva, kultura jsou upírány možnosti, které už dávno považovala za vybojované, a jsou jí vnucovány falešné cíle. Jsme svědky překrucování událostí minulých i přítomných. Znovu a beze studu se vynořují lidé, kteří v uplynulých obdobích neprokázali věrnost, ale ochotu se přizpůsobovat. Není ohrožena jen kultura. Popřením svobody jsou ohrožena všechna lidská práva a všechny občanské svobody... Tato chvíle nás těžce zkouší a zkouší i naši odvahu, pevnost, rozum. V této zkoušce chceme obstát se ctí před svým svědomím, před spoluobčany i před zkoumavým pohledem našich dětí. Zásahy proti kultuře se stupňují. Budeme jim čelit, jak jsme nejlépe schopni. Naše svazy – pokud v jejich čele budou řádně zvolení představitelé –

¹⁰⁷ JERÁBKOVÁ, Kamila: *Normalizace a česká rocková scéna*. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějiny křesťanského umění. 2014. s. 22-29.

¹⁰⁸ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 435.

¹⁰⁹ JERÁBKOVÁ, Kamila: *Normalizace a česká rocková scéna*. s. 28.

¹¹⁰ VANĚK, Miroslav, Václav Havel. *Byl to jenom Rocknroll?* s. 370-371.

se už nikdy nepropůjčí k tomu, aby potlačovaly hodnoty, které mají chránit... Můžeme být umlčeni, můžeme být připraveni o svobodu projevu. Nikdo nám však nemůže vzít svobodu ducha, jasnost vědomí a důstojnost.“¹¹¹

Proti novému Husákovskému pořádku se postavil i Václav Havel, v tzv. Deseti bodech: „*Považujeme pobyt sovětských vojsk u nás za příčinu neklidu.*“, „*Pohrdáme cenzurou*“¹¹² apod. V podobě, v jaké jej napsal opět Ludvík Vaculík, byl dopis v srpnu zaslán poslancům a Ústřednímu výboru KSČ.¹¹³ Mezi dalšími signatáři byli např. Karel Nepraš, Luboš Kohout, Karel Kyncl, Rudolf Battěk a další. Jeden ze signatářů Michal Lakatoš se pokusil ukotvit význam těchto slov: „*Všichni jsme věděli, že sklonit šiji znamená vrátit se do zástupu těch, kteří přestali doufat. A podlehnout vědomí, že Pražské jaro a jeho odkaz je definitivně pohřben, že totalitní systém je věčný, by znamenalo pro nás, kteří jsme se tohoto hnutí účastnili, občanskou smrt. A co zůstane z člověka, který ztratil to poslední, co mu po normalizaci zůstalo, vědomí občana, a tím odpovědnost za osud, v níž žije?*“¹¹⁴

Byli to zejména mladí lidé, kteří se odmítli vzdát bez boje. V červenci a v srpnu v rámci výročí okupace, došlo k rozšíření letáků, napsů po celé zemi a výzvě k rezistenci. Ovšem i režim se připravoval.¹¹⁵

Ve dnech 19. a 20. srpna došlo v centru Prahy k masivním demonstracím, proti kterým velmi brutálně zasáhly represivní složky, především Lidové milice. Došlo i k použití střelných zbraní, což mělo za následek minimálně dva mrtvé v Praze a jednu mrtvou osobu v Brně. Pachatelé samozřejmě nebyli nikdy potrestáni. Hlavními viníky téměř ve všech případech byli právě příslušníci Lidových milicí.¹¹⁶ Protesty pokračovaly na mnoha místech republiky. Na Moravě dokonce i 22. srpna. Ten samý den bylo přijato tzv. Zákonné opatření k udržení klidu a pořádku, na jehož přijetí se podílel i Alexander Dubček, předseda parlamentu. Následkem opatření byla perzekuce tisíců lidí, jelikož režim dostal právoplatné nástroje k „nastolení pořádku.“

¹¹¹ Tamtéž. s. 370.

¹¹² KAISER, Daniel. *Disident: Václav Havel, 1936-1989*. Praha: Paseka, 2009. s. 82.

¹¹³ Tamtéž. s. 82-86.

¹¹⁴ OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969-1989. Příspěvek k dějinám „normalizace.“* Maxdorf: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 1994. s. 15.

¹¹⁵ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 437.

¹¹⁶ BAŠTA Jiří: *Lidové milice – nelegální armáda KSČ. Paměť a dějiny*, 2008, č. 2, s. 106.

Režim mohl bez rozhodnutí soudu, držet tyto odpůrce týdnů ve vazbě, urychlovat či zjednodušovat proceduru trestního řízení, propouštět z práce nebo ze studia.¹¹⁷ Podporu Lidovým milicím v Praze vyjádřil v Rudém právu Štáb Lidových milicích v Bratislavě, který otevřené sympatie ukončil heslem Klementa Gottwalda: „*Republiku si rozvracet nikým nedáme!*“¹¹⁸

5.1 Severní Morava v období Pražského jara 1968

V roce 1967 Komunistická strana Československa disponovala v Severomoravském kraji 205 172 členy (jednalo se o 15,2 % obyvatel kraje, kteří byli starší osmnácti let). Strana se ovšem potýkala s problematickou aktivitou, která byla způsobena rozdílnou věkovou a sociální strukturou, jelikož počet důchodců prudce narůstal a podíl dělníků klesl až na 32 %. Největším problémem byl však pasivní přístup členů k aktivní činnosti strany. Až 40 % základních organizací nevyvíjelo téměř žádnou činnost. Velmi kriticky bylo nahlíženo na ideologickou práci mezi členy.

V krajské organizaci KSČ stál do června 1968 vedoucí tajemník Oldřich Voleník, který se nejvíce snažil demokratizační proces zpomalit. Vedení se snažilo – často však neúspěšně – přenést protireformní myšlenky do okresů, kde se však často setkávalo s radikalizující se částí členstva. Zejména v okresech Olomouc, Opava, Nový Jičín nebo v Ostravě se v komunistické straně objevovaly demokratizační tendence. Vznikaly koordinační výbory inteligence, které vytvářely nejružnější aktivity. V Olomouci a Ostravě-Porubě proběhly v červenci roku 1968 studentské demonstrace, se kterými si však příslušníci aparátu komunistické strany nedokázali poradit, stavěli se k nim velice pasivně anebo vůbec.

V Ostravě lidé z řad, vysokoškolských učitelů, uměleckých svazů aj. vytvořili skupiny vzájemně spolupracujících podporovatelů demokratizačního procesu. „Normalizátoři“ tyto příslušníky označovali jako tzv. druhé stranické centrum. Tlak se ze strany krajského výboru uvolňoval, postupně povolil „železnou obruč“ kolem svobody slova a shromažďování, a tak se „demokratizační proces“ na severní Moravě svobodně rozvíjel.

¹¹⁷ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 437.

¹¹⁸ Rudé právo, 29. srpna 1969, číslo 197, ročník. 49. s. 1. Dostupné

z: <http://www.archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1969/8/22/1.png>. [online, cit. 26.4.2019.].

Projevil se jak v závodním, tak okresním tisku, v organizacích KSČ, na školách, v kulturních zařízeních nebo v průmyslových závodech. V Opavě tento proces umožnil Československé straně lidové, rozšířit se ze sedmi na dvacet tři organizací. Probuzení společnosti mělo dopad hlavně na tradiční instituce, jako např. umělecké nebo odborné svazy, spolky či zájmové organizace. Byla obnovena hnutí, která byla do této doby pro „socialistickou společnost“ nemyslitelná, a to např. Společnost pro ochranu lidských práv.¹¹⁹

Kromě odpůrců reforem, kteří se snažili tento postup zastavit, byla severní Morava specifická svými významnými a silnými středisky vědy, umění a vysokoškolským vlivem. Právě Olomouc, Opava a Ostrava se o „proces demokratizace“ zasadila nejsilněji. Tato města se přirozenou cestou dostávala do čela nových trendů, díky kterým se velké průmyslové závody staly oporou reformního hnutí.

Nepříliš silný vliv a malou podporu měli vysloveně „protikomunisté“ či „nesocialisté.“ Zmíním zejména Klub angažovaných nestraníků, který se projevil v Opavě a Olomouci, ovšem ve velmi málo početných uskupeních. K 213 měla organizace ve všech okresech, ovšem jejich členská základna byla velmi slabá a jejich prioritou byla rehabilitace svých členů. Situace v jednotlivých krajích, co se „demokratizačního procesu“ týče ovšem vyrovnaná nebyla i přes šíření svobodných idejí v celém kraji. Lidé se sice veřejně vyjadřovali, reagovali na různé události, zájem člověka o dění kolem sebe zesílil, avšak hlavně tam, kde se nacházela centra studentstva, vzdělanosti, kultury, kvalifikovaného dělnictva a občanů politicky angažovaných. Právě v těchto centrech se podařilo vliv oponentů, kritiků a odpůrců reforem potlačit.

Srpen roku 1968 měl na severní Moravě průběh obdobný, jako po celém území Československa. Odpor obyvatel proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy zasáhl i některé členy KSČ, kteří tento akt vnímali jako zradu.¹²⁰ K uvolněné situaci a následné okupaci v Olomouci Zdeněk Brázda „Cypís“¹²¹ : „Bylo mi tak patnáct a pamatuji si, jak ta úleva byla cítit všude. Lidi byli nadšení, tak jak později po osmdesátém devátém [...]. Dostal jsem se k nějaké muzice, co mě zajímala. [...] Jak říkám, byl to rozkvět, štěstí, jak když po dlouhý době přijde slunce, všichni byli nadšení, jakože se to hrne,

¹¹⁹ GÍMEŠ Emil. *Počátky Normalizace na severní a střední Moravě*. Sborník Studií. Praha: Ustav Pro Soudobé Dějiny AV ČR, 1996. s. 8-11.

¹²⁰ Tamtéž. s. 8-11.

¹²¹ Zdeněk Brázda „Cypís“, člen olomoucké undergroundové kapely: Elektrická svině.

že se ty průsery z padesátých let napravují, že všichni máme toho Molocha za sebou. No a přijeli ti Rusové a jak kdyby se setmělo. Lidi brečeli. ¹²²

Taktéž Marie Burdová vzpomíná na rok 1968, kdy jí bylo teprve osm let: *„V srpnu 1968 jsem byla u Vyškova na prázdninách. Ráno se všude povalovaly letáky. Jeden jsme s babičkou sebraly a ona mne naučila nazpaměť slova, která nabádala k činnosti proti okupaci a také, abychom ruským vojákům odepřeli jídlo a pití a dali jim najevo, že je zde nechceme. Druhý den přijela maminka, aby mne odvezla domů do bezpečí. Celou cestu v autobuse se chvěla, držela mne a chvílemi plakala. Vyškov byl v obležení a v Olomouci jsme ani nemohli projet. Tatínka jsem našla v obýváku před televizí, jak plakal. Myslím, že v tuto chvíli to ovlivnilo můj celoživotní postoj, i když mi bylo osm let. Jejich vztah (rodičů) se ale ve vojenském městě se třemi dětmi již více neprojevil. Tátova prvotní odvaha ho stála místo a jelikož nás měl uživit, v tichosti se po několika perzekucích stáhl. Poznali jsme náhlou chudobu nevojenských dětí ve vojenském sídlišti plném uniforem, protěžování vojenských dětí, oproti dělnickým. V Olomouci nebylo snadné být statečný – bylo na ně moc vidět.* ¹²³

Stejně v Praze, tak i slet nenadálých událostí v Olomouci, šokoval členy předsednictva krajského výboru KSČ, vedeného Leopoldem Kovalčíkem, který měl být údajně o okupaci předem informován. Předsednictvo a sekretariát krajského výboru dokonce zastavil iniciativu velitele Lidových milicí v kraji, který se ve svém rozkazu ze dne 22. srpna 1968 pobuřoval nad antisovětskými náladami a nad útoky vůči milicím.

Ten samý den krajský tajemník Kovalčík vystoupil v ostravském televizním vysílání, ve kterém sice okupaci odsoudil, ale pochválil humánní chování sovětských vojsk a současně nabádal obyvatele ke klidu.

Kovalčíkův projev veřejně odmítli během několika tisícové demonstrace před budovou krajského výboru KSČ tajemníci výboru Evžen Morkes a Jarmila Němcová. Jakmile Kovalčík odjel 24. srpna do Prahy, přešlo krajské vedení KSČ v čele s Jarmilou Němcovou do ilegality a přestěhovalo své působení mimo centrum města, odkud řídilo činnost komunistických organizací, médií, tzv. Spojeného vydávání ostravských deníků („Nová svoboda“ a „Głos ludu“) nebo sítě Civilní obrany (vysílačky).

¹²² Zdenek Brázda „Cypis“, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

¹²³ Korespondence s Marií Burdovou. 29. 3. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Ještě 27. srpna se zasedání striktně stavělo proti výsledkům moskevského jednání, avšak prudký obrat nastal po návratu tajemníka Kovalčíka. Během konání zasedání krajského výboru KSČ ve dnech 27. a 28. srpna ostře odsoudil „protisovětskou hysterii“ mluvčí „*ultralevé skupiny předválečných komunistů*“¹²⁴ Jaroslav Brojvák, který byl tou dobou členem krajské kontrolní a revizní komise.

Ve stranických materiálech se můžeme s pojmem „normalizace“ setkat poprvé v září 1968, pod kterým krajské vedení KSČ rozumělo bezpodmínečné splnění podmínek Moskevského protokolu, zklidnění situace nebo důraz na zkonsolidování majetku. Vedoucí tajemník Kovalčík se zaměřil na sledování potencionálních společenských skupin, které by mohly vyvolávat komplikace (mládež, katolické duchovenstvo, odbory, členové nepovolených organizací, jako např. KAN, K 231 nebo bývalí sociální demokraté).¹²⁵

Všechny události, které se v severomoravském kraji v druhé polovině roku 1968 odehrály, byly charakteristické vnitrostranickými konflikty. Zejména umělci, novináři, učitelé nebo zaměstnanci vědeckých a kulturních zařízení, pocívali silný odpor proti okupantům. V desítkách článků, brožur, sborníků, historických analogií spojených s nejrůznějšími narážkami, prezentovali svůj nesouhlas.

Docházelo k manifestacím, kterým úřady zabránit nedokázaly, stejně tak jako protestním akcím, během kterých došlo např. k poškozování hrobů sovětských vojáků a s tím spojené ničení a strhávání sovětských vlajek (ve Vsetíně a Opavě k ničení a strhávání sovětských vlajek docházelo i na budovách Okresních výborů KSČ).

Akce vedené proti všem pravicovým silám však nedopadly podle očekávání, jelikož hnutí dostalo „nový impulz“, v souvislosti se sebeupálením Jana Palacha a Jana Zajíce. Čin Jana Zajíce měl na Moravě silnější ohlas, jelikož Jan byl vítkovský rodák a student z Opavy.

V pohotovosti byla armáda, národní výbory a bezpečnostní složky. Zvláštní soustředění padlo na „nebezpečné živly“ a „závadové skupiny mládeže“. Ani tato preventivní opatření roku 1969 v Severomoravském kraji však nemohla zabránit masovým protestům proti okupaci. Lidé byli vyzváni, aby veřejnost či zúčastnění nosili černé vázanky, případně celé černé oblečení, ignorovali veřejnou dopravu, stávkovali, houkali sirénami, psali hesla po zdech apod.

¹²⁴ GÍMEŠ Emil. *Počátky Normalizace na severní a střední Moravě*. s. 12.

¹²⁵ Tamtéž. s. 11-15.

„Normalizátoři“ se posléze soustředili na výbor severomoravského Svazu československých novinářů, který byl rozpuštěn současně s pražským výborem na začátku září 1969. Umělecké a kulturní svazy v ostatních krajích byly zvány na individuální a skupinové pohovory už v srpnu. Cílem komisí bylo působit na členstvo těchto svazů a organizací a diferencovat je.¹²⁶

Dalším krokem upevnění měla být tzv. „výměna stranických legitimací.“ Což znamenalo, že Ústředního výbor KSČ prikázal uskutečnit rozsáhlé „čistky“¹²⁷ ve straně, od 28. do 30. ledna 1970. V komisích byli usazení zejména staří komunisté, odpovědní za jednotlivé okresy.

„Normalizační“ proces v podobě stranických „čistek“ však zdaleka nekončil. Jakmile skončila výměna legitimací, zasáhla obrovská vlna perzekuce právě ty, kdo neprošel přes zmiňované komise. V severomoravském kraji bylo vyloučeno ze strany více než 19 000 osob. Tento výsledek znamenal zákaz výkonu veřejných funkcí. Daný člověk nesměl publikovat, jeho děti měly problémy s umístěním na středních a vysokých školách a občasně docházelo i ke ztrátě zaměstnání, které bylo předcházeno silnou degradací.

Dotyčnému byla pozastavena aktivita ve vědeckých nebo kulturních časopisech, nebo v druhém případě zcenzurovaná tak, že se absolutně neslučovala s původní myšlenkou.¹²⁸ Tito lidé se pak dostali do hledáčku a pod tlak StB, jako potencionální zdroj informací nebo byli využiti jako „tajní spolupracovníci“ (TS).

Krajská organizace v letech 1970-1971 zhodnotila průběh výměny stranických legitimací a následně navázala na „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ,“¹²⁹ které bylo přijaté v prosinci roku 1970 na zasedání Ústředního výboru Komunistické strany. Současně s tím byly i vyzdviženy hlavní body, kterými se má KSČ řídit, aby upevnila svou moc a postavení ve společnosti.¹³⁰ Zdrárný postupu nastupující normalizace měly zajistit bezpečnostní složky, zejména Státní bezpečnost, která fungovala, jako „převodová páka“ komunistické strany.¹³¹

¹²⁶ Tamtéž. s. 15-24.

¹²⁷ Problematice „čistek“ v komunistické straně, se na konci šedesátých let ve svém díle věnuje Jiří Maňák: MAŇÁK Jiří: *Čistky v komunistické straně československa v letech 1969-1970*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997.

¹²⁸ BOLTON, Jonathan, *Světy Disentu: Charta 77, Plastic People of the Universe a česká kultura za komunismu*. Praha: Academia, 2015. s. 29.

¹²⁹ „Hladký“ průběh postupující „normalizace“ měly zajistit bezpečnostní složky, zejména Státní bezpečnost. Největší pozornost směřovala na tzv. pravicové oportunisty. In: KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: *"Kapela."* s. 47-48.

¹³⁰ GÍMEŠ Emil. *Počátky Normalizace na severní a střední Moravě*. s. 25-30.

¹³¹ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: *"Kapela."* s. 47.

„Čistky“ a výměna legitimací byly fakticky hotové v letech 1970 a 1971. Na počátku procesu měla strana 1 535 937 členů a do 9. října 1970 se muselo 1 508 937 členů obhájit a obstát před prověřkovou komisí. Zhruba 260 000 lidem bylo členství zrušeno a 67 000 lidí bylo vyloučeno. Právě tato přeměna KSČ byla jedním z prvních a nejdůležitějších kroků k tzv. normalizaci.¹³²

Činy „Živých pochodní“, „Dva tisíce slov“, „Provolání umělců“ a ani „Deset bodů“ však stav bohužel nezměnily. Poražení kontrarevolučních sil vítězoslavně oslavovalo Rudé právo hned na titulní straně. Husákův režim tak započal kompletní odstranění všech zbytků Pražského jara a nic nestálo probíhající normalizaci v cestě.¹³³

¹³² OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969-1989*. s. 20.

¹³³ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 438.

6 Normalizace

Gustav Husák 17. dubna 1969 nahradil v čele Ústředního výboru KSČ Alexandra Dubčeka. Byl Moskvou zvolen, jako ideální „*nástroj realizace svých záměrů*.“¹³⁴ Silou propagandy, kterou establishment disponoval a mocenskou mašinérií, likvidoval počátky občanských organizací, vzniklých v roce 1968. Současně s ukončením Svazu vysokoškolských studentů a mnoho dalších organizací, byla zpřísněna kontrola všech médií a vydávání několika periodik bylo dokonce zastaveno („Studentské listy“, „Reportér“ nebo „Listy“).

Jednalo se tedy o celkovou destrukci politických a demokratických principů, které vytvořil předcházející reformní vývoj, včetně opětné změny komunistické strany. Režim usiloval o obnovu dřívějších mechanismů a zároveň vytvářel nové, takové, se kterými by aparáty komunistické strany dokázaly společnost úplně ovládnout.

Intenzita tzv. normalizace probíhala ve všech krajích odlišně, jelikož byla ovlivněna mnoha faktory, např. rozdílné rozložení politických sil, dále záleželo na významu, jaký region z hlediska KSČ zastával, tedy jeho ekonomická síla v dané oblasti, sociální rozložení obyvatelstva včetně členů strany atd. V neposlední řadě i směřování vývoje konkrétního regionu od ledna do srpna v roce 1968.¹³⁵

„Normalizace“ byla pojmem, který lze charakterizovat s ohledem na tehdejší sedmdesátá léta, jako společenskou „*rezignaci*“ nebo jak píše prof. Bolton: „*nudu a s ní spojenou beznaděj*.“¹³⁶ Zejména ji takto vnímali umělci či spisovatelé, kteří hojně čerpali z veřejné svobody a volnosti Pražského jara. Nyní byli doslova vyhnáni na okraj každodennosti.¹³⁷

K normalizačnímu období 70. a 80. let lze pohodlně přiřadit tzv. reálný socialismus. Ve společnosti sílilo přesvědčení, že vliv, který Sovětský svaz na Československo vyvíjel je nezničitelný.¹³⁸

Soudní represe vyvrcholily zatýkáním večer před parlamentními volbami během podzimu 1971 a tzv. létem procesů 1972. Nedošlo však k návratu do padesátých let, jelikož represe ze strany bezpečnostních složek a soudu byly spíše „výběrové“, tzn. postihly několik desítek lidí a padly tresty většinou v trvání pěti let

¹³⁴ OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969-1989*, s. 14.

¹³⁵ GÍMEŠ Emil. *Počátky Normalizace na severní a střední Moravě*. s. 5-7.

¹³⁶ BOLTON, Jonathan, *Světy Disentu*. s. 29

¹³⁷ Tamtéž. s. 29.

¹³⁸ JERÁBKOVÁ, Kamila: *Normalizace a česká rocková scéna*. s. 37.

(v padesátých letech bylo postiženo stovky lidí a tresty byly v trvání až 20 let).¹³⁹ Hnutí¹⁴⁰ se skládalo převážně ze studentů, kteří se stavěli proti radikálnímu odporu reforem roku 1968. Není však úplně jasné proč režim upustil od větších represivních opatření, právě např. proti studentským vůdcům nebo signatářům „Deseti bodů“ i přes to, že veškeré trestní stíhání bylo připraveno, ale na poslední chvíli zastaveno.¹⁴¹

Je známo, že Husák byl v padesátých letech politickým vězněm, a proto ho mnozí z Ústředního výboru KSCŽ kritizovali za mírnější postup vůči výše zmíněným studentským vůdcům, vůdcům Pražského jara nebo Dubčekovi. Pražské jaro ještě doznávalo na počátku 70. let ve společnosti. Tiskly se domácí i zahraniční knihy, na které se ovšem velmi rychle přišlo a výtisky se tak ke svým čtenářům neměly šanci ani dostat. Dotáčely se filmy, které byly zpracovávány podle schválených dobových scénářů, avšak do distribuce už jít nesměly.¹⁴²

Husák měl podle prof. Jonathana Boltona jistou koncepci „normalizace.“ Ta nabízela zakotvenou vizi společnosti, ve které se lidé odevzdávají a dodržují řád „smysluplného“ veřejného a politického života a za to dostávají relativní ekonomický blahobyt. Český a slovenský filosof a kritik Milan Šimečka ve svém díle „Obnovení pořádku“¹⁴³, tento stav definuje slovem „adaptace“.

Husák v hlavním stranickém deníku „Rudé právo“, uvedl, co by probíhající utužení mělo znamenat:¹⁴⁴ „...klidný život lidí, dodržování zákonnosti, svobodný rozvoj společnosti, příznivé podmínky pro rozvoj hospodářské činnosti, stabilitu, sociální a existenční jistotu, perspektivu pro lidi, aby nežili z týdne na týden, aby nebyla panika, ani zásobovací, ani měnová. To všechno vytváří podmínky, aby se dalo dobře a spokojeně žít, aby stálo za to žít.“¹⁴⁵

Zvýšenou pozornost věnovala komunistická strana kultuře, umění, vědě a sdělovacím prostředkům. Ideologická komise ústředního výboru KSCŽ, se zabývala dokumentem, nazvaným: „Zpráva o plnění realizační směrnice a další úkoly ideologické činnosti

¹³⁹ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 439

¹⁴⁰ Mezi zatčenými byly např. studenti z Hnutí revoluční mládeže (HRM), v čele s Petrem Uhlem, se kterými byly později vedeny monstrprocesy. In: KAISER, Daniel. *Disident: Václav Havel, 1936-1989*. s. 98.

¹⁴¹ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 439.

¹⁴² Tamtéž. s. 439.

¹⁴³ ŠIMEČKA Milan: *Obnovení pořádku*. Brno: Atlantis, 1990.

¹⁴⁴ Tamtéž. s. 104-105.

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 105.

strany.“ Tento dokument konstatoval: „*Dlouhodobá destrukce, a především kontrarevoluční vývoj v roce 1968 zasáhl nejvíce oblasti ideologie.*“¹⁴⁶

K Husákovu vedení se mimo jiné velmi kriticky postavila umělecká inteligence, která se sdružovala v uměleckých svazech. Funkcionáři ústředního výboru komunistické strany Národní fronty ČSSR, zabývající se problematikou uměleckých svazů se shodli, že: „*výsledky politického jednání, výzev a varování dokazují, že cesta k politickému působení a ovlivňování je blokována představiteli pravicového oportunistu, usazenými ve vedení tvůrčích svazů. Ti pokračují ve snaze zneužít přirozené autority, kterou má umění, kultura jejich představitelé v každé kulturně vyspělé zemi, k udržování ideové dezorientace, napjaté situace a prodlužování krizových situací.*“¹⁴⁷ Ústřední výbor musel zlomit odhodlání umělců zůstat a trvat na svých pozicích. Dosáhnout toho mohl již téměř zaběhlými mocenskými a administrativním prostředky, jako např. zvýhodňování vybraných umělců, tzn. protěžování a korupce.¹⁴⁸

Výsledkem mělo být totální podřízení veškerých aktivit státnímu zřízení. „*V zájmu zpevnění organizační struktury státní kulturní politiky měla být především přebudována jejich krajská a okresní kulturní střediska – měla se zvýšit jejich vzájemná návaznost i podřízenost centrálním orgánům a zároveň posílit jejich pravomoci v kulturní sféře.*“¹⁴⁹

Dalším krokem k tomu, aby režim mohl kontrolovat a řídit kulturu, vědu a umění, bylo třeba rázným nasazením omezit rebelující umělce a nedovolit, aby jakýmkoliv způsobem oslovovali a ovlivňovali veřejnost.

Bylo nutné je vyřadit z pracovního poměru, odstranit jejich knihy z knihoven, zakázat filmy atd. „Izolace“ umělců byla o to smutnější, jelikož na konci šedesátých let, se někteří ukázali i mimo Československo a získali tak světový věhlas. Jednalo se např. o režiséra Jiřího Menzela, Miloše Formana nebo Věru Chytilovou. Mezi spisovateli šlo např. o Ludvíka Vaculíka, Josefa Škvoreckého nebo již světového dramatika Václava Havla.¹⁵⁰

Už v roce 1969, pět dní po sebeupálení Jana Palacha našel Havel ve svém bytě odposlouchávací zařízení. Federální ministr Havlovi přiznal, že se snažili zjistit odkud

¹⁴⁶ OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969-1989*. s. 20.

¹⁴⁷ Tamtéž. s. 21

¹⁴⁸ Tamtéž. s. 20-22.

¹⁴⁹ VANĚK, Miroslav, Václav Havel. *Byl to jenom Rocknroll?* s. 391

¹⁵⁰ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 446.

z Československa „*proudí velmi závažné informace.*“¹⁵¹ Jméno Václava Havla se ovšem v první polovině sedmdesátých let, vyskytuje v materiálech StB ojediněle. Ještě v roce 1969 byl mezi úhlavními nepřáteli státu, to se změnilo jeho přestěhováním se na Hrádeček, ze kterého jezdil do Prahy jen sporadicky.¹⁵²

Některým umělcům, jako např. Bohumilu Hrabalovi, bylo umožněno za splnění určitých podmínek návrat k umělecké tvorbě. Hlavní takovou podmínkou bylo např. veřejné pokání nebo autocenzura, tedy zásah do vlastního díla.¹⁵³

V lednu 1975 se právě Bohumil Hrabal v oficiálním časopise „*Tvář*“, „*kál za své politické hříchy*“¹⁵⁴ a Jirous na to reagoval uspořádáním pálení Hrabalových knih na Kampě.¹⁵⁵ Spoustu umělců ale bylo režimem umlčeno nebo jim nezbývalo jiné vyjádření než formou samizdatu. Celých dvacet let tak prezentovali své umění v rámci bytových výstav či jiným neoficiálním způsobem nebo odešli do emigrace.

V první polovině sedmdesátých let byl velmi aktivní odpor proti Husákovu režimu, který byl jak živelný, tak organizovaný. V organizovaném byli zejména vyloučení komunisté.¹⁵⁶ Například v Brně v čele skupiny „*Socialistické hnutí československých občanů*“ stál Jaroslav Šabata. Dne 28. října 1970 vydala tato skupina Manifest, ve kterém zástupci Čech a Moravy vyjádřili názory, které se formovaly v období 1968-1969. Autoři se hlásili k idejím Pražského jara, tj. ke svobodě a demokracii. K podobnému programovému manifestu došlo i v roce 1973. Podle jejich autorů „*bez demokracie, bez právních záruk lidských práv a svobod občanu nelze realizovat socialistický a demokratický národní a státní program sdílený většinou Čechů a Slováků.*“¹⁵⁷ Socialistické hnutí občanů vnímalo změnu, která během tří let nastala (od vydání prvního manifestu).¹⁵⁸ „*Země poskytuje chmurný obraz společnosti mlčících, lhostejných lidí, zastrašených arogancí moci, pohrdající jejich miněním, policejní zvěří a plnými věznicemi.*“¹⁵⁹

Na Olomoucku byl demokratizační proces od roku 1968 do roku 1970 celou dobu doprovázen evidentními pokusy jej zvrátit. Komunisté z nejrůznějších pozic

¹⁵¹ Václav Havel navázal spojení s Pavlem Tigridem už od šedesátých let, o tom StB samozřejmě věděla, ale potřebovala s jistotou určit zdroj informací, kterým Tigrid disponoval. Havel z toho však dokázal udělat skandál pro „nepřátelskou“ stranu. In: KAISER, Daniel. *Disident: Václav Havel*. s. 82.

¹⁵² KAISER, Daniel. *Disident: Václav Havel*. s. 82-86.

¹⁵³ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 446.

¹⁵⁴ KAISER, Daniel. *Disident: Václav Havel*. s. 105

¹⁵⁵ Tamtéž. s. 105

¹⁵⁶ Tamtéž. s. 87.

¹⁵⁷ OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc*. s. 24.

¹⁵⁸ Tamtéž. s. 23-24.

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 24.

(bezpečnost, státní správa, aparát okresního výboru KSČ) bojovali za znovuzavedení cenzury nebo za odvolání ředitele televize Jiřího Pelikána a dalších šéfredaktorů a publicistů. Toto byly „první sondy“, které doprovázely „Pražské jaro“ a počátky reformem.

Posledním plenárním zasedáním okresního výboru KSČ, na kterém bylo možné obhajovat reformní politiku se konalo v lednu roku 1969. Další vývoj uvnitř komunistické organizace v okrese a postupně v celé společnosti se konal již pod taktovkou konzervativních sil. Jedním z hlavních center protireformních aktivit se stal Městský výbor KSČ v Olomouci. Spolu s ním vznikly ve vnitřní organizaci KSČ *„volné nezávislé skupiny, které se připravovaly na rozsáhlé změny, včetně čistek a rekonstrukcí všech výborů a vedoucích institucí.“*¹⁶⁰

V Olomouci byli lidé nespokojeni a účastnili se protestů proti přítomnosti vojsk Varšavské smlouvy a politice, která pomalu přejímala normalizační model. „Normalizátoři“ tyto nepokoje však považovali za projevy nacionalismu a antisovětskému a reformátory označovali za buřiče.

Zvolení Gustava Husáka do vedení ústředního výboru KSČ v dubnu roku 1969, rezonovalo v aktivitě konzervativních sil.

Plenární zasedání Okresního výboru KSČ v červnu 1969 na základě předložené zprávy hodnotící činnosti okresního výboru, včetně jeho členů za krizové období (od ledna 1968) přijalo plně sovětskou argumentaci proti politickému polednovému vývoji. To znamenalo první „normalizační krok“, kterým v okrese Olomouc započalo účtování s reformami a reformisty a také s obnovou před lednové politiky ještě v horším vydání. Není pochyb o tom, že politicky aktivní lidé museli zaregistrovat měnící se poměry v zemi, ve neprospěch reformem. Organizace mládeže, nekomunistické strany, církevní aktivity nebo odborové organizace začaly pomalu ustupovat, aby neriskovali bezpečí svých členů. Všichni, kdo se během Palachova týdne aktivněji a výrazněji projevil v „celospolečenském odporu“ začali být pronásledováni. Politika v normalizačním duchu by nemohla fungovat bez „starých osvědčených kádrů“, tedy bez lidí, kteří znali přesné fungování mechanismu a kteří by nedovolili, aby toto fungování kdokoli narušil. Do těchto funkcí byli proto nasazení zkompromitovaní funkcionáři, kteří si v období probíhajících prověrek padesátých let

¹⁶⁰ GÍMEŠ Emil. *Počátky Normalizace na severní a střední Moravě*. s. 31.

vybojovali svou pozici a na počátku normalizace „vycítili šanci prokázat třídní nemilosrdnost i likvidační schopnosti v jednoduchém vzorci této politiky.¹⁶¹

„Normalizátoři“ se postupně soustřeďovali na změny v okresních orgánech, což postupně otevíralo cestu k uskutečňování dalších vytyčených cílů. Mezi takové řadili staří bolševici či lidový milicionáři Univerzitu Palackého, jako jeden z nejvýznamnějších zdrojů reformní politiky a jejích stoupců, kteří budou demokratizaci v každém případě obhajovat. Proto se zaměřili na složení výborů KSČ na všech fakultách, aby proces „konsolidace“ proběhl dle jejich představ. V řízení se všemi členy univerzity bylo obviněno patnáct profesorů, docentů a asistentů.¹⁶²

Metoda provádění čistek, jak na univerzitě, tak na úřadech znamenala v rámci normalizace značný posun v podvědomí celé společnosti. Hodnocení názorů a postojů bylo velmi účinným způsobem, jak potlačit veškeré politické a občanské aktivity. To vedlo k nové vlastnosti, kterou společnost rychle přijala za vlastní. Šlo o zkušenost, na základě které se lidé naučili nemít vlastní názor. Lidé, kteří byli vyloučeni z KSČ nebo je režim zařadil mezi „antisocialistické“ živly byli po několik let sledováni Státní bezpečností. Spojitost mezi čistkou a následným zařazením do seznamu sledovaných a nepřátelských osob je jistá. Správa Státní bezpečnosti Olomouc, měla dokonce vypracovanou teorii o tzv. Druhém centru. Jeho existenci se snažila dokázat spolu s jeho vnitřní organizací a informačními kanály. Tzv. „pravicový oportunisté“, „protisocialisté a protisovětské živly“ se dostaly na seznamy, které vypracovala Státní bezpečnost mezi léty 1971 a 1974. V okrese Olomouc bylo na seznamech 128 lidí.¹⁶³

V prosinci roku 1975 redaktor Nové Svobody v Ostravě, Jaroslav Smetana obdržel poštou zasláný dopis z NSR, v němž byl německy psaný text: „*Vážený pane, Věznění lidí pro jejich politické přesvědčení se přiči lidským právům. Vidíte-li tedy nějakou možnost, zasadit se pokojným způsobem o propuštění některého, nebo několika z těchto vězňů, využijte ji prosím.*“¹⁶⁴ Dopis dále obsahoval článek: „Prohlášení o lidských právech OSN“: „*Každý člověk má právo na svobodné vyjádření názorů. Toto právo zahrnuje svobodu, nerušeně vyjadřovat názory a hledat, prostředky bez ohledu na hranice. Toto právě je v mnoha zemích – bohužel i*

¹⁶¹ Tamtéž. s. 31-35.

¹⁶² Tamtéž. s. 31-35.

¹⁶³ Tamtéž. s. 31-35.

¹⁶⁴ ABS, Krajská správa ŠtB Ostrava, B7/II 190: Týždenné informácie po línii X. správy ZNB od 29. 12. 1975 do 21. 12. 1976

v Československu potlačováno.¹⁶⁵ V článku je uveden seznam vězněných československých občanů.¹⁶⁶

„Normalizační režim si již nevytvořil a ani nechtěl vytvořit skupiny fanatických nadšenců, ochotných nastoupit na brigády a „budovat“ nové stavby a tratě, organizovat různé manifestace, pochody a potlesky. Spokojil se s mlčícími, neprotestujícími, lhostejnými. Vyhovovala mu tichá lhostejnost. Jeho představitelé věděli, že aktivita ve prospěch režimu se může brzy stát aktivitou kritickou, a to v míře, v jaké se lidská zkušenost setká se zklamáním a nenaplněním svých legitimních nároků.“¹⁶⁷

6.1 Normalizace kultury

Gustav Husák roku 1975 podepsal Závěrečný akt v Helsinkách, aniž by se nějak znepokojil pasážemi, které se věnovaly lidským právům. Naopak reakce československých médií byla vítězná a oslavující. Krátce po jeho podepsání mu bylo věnováno celé „Rudé právo.“ Podepsání dokumentu Husák chápal jako „*příspěvek k rozvoji mezinárodních vztahů založených na spolužití vztahů s rozdílným politickým systémem.*“¹⁶⁸ Zároveň tuto nově vzniklou situaci vnímali, jako legitimizaci a posílení jejich pozice a postup jakým se dostali k moci.

Avšak ve chvíli, kdy byl Husák zvolen prezidentem a věřil, že je země absolutně pod jeho kontrolou, začaly se postupně ozývat hlasy, které měly být dávno potlačené. Jednalo se o hlasy lidí, kteří se spojili do nově vznikající opozice.

Režim sice dokázal společnost na čas „umrtvit“ tak, že do roku 1971 zredukoval občanské aktivity, ale jelikož „normalizační společnost“ byla, jak jsem už výše naznačil, depolitizovaná a pasivní, avšak ne loajální, vznikl jakýsi potenciál pro opoziční hnutí.

Šlo například o vyloučené komunisty nebo lidi postavené mimo společnost. Byli to ti, kterým kontrolní komise odebraly původní zaměstnání a mnohdy je nechaly žít pod drobnohledem StB nebo jednoduše odsunuly na okraj. Takoví lidé se soustřeďovali do společenství, které už režim nedokázal kontrolovat.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ GÍMEŠ Emil. *Počátky Normalizace na severní a střední Moravě.* s. 56.

¹⁶⁸ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí.* s. 448

¹⁶⁹ Tamtéž. s. 448.

Mezi tzv. volnou mládež¹⁷⁰, na kterou se režim zaměřil, bylo řazeno více než šedesát procent mladé generace v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Je samozřejmostí, že počet se pak lišil kraj od kraje, ale trend postupného poklesu organizované mládeže lze z archivních záznamů vysledovat. Na území České socialistické republiky čítal ke konci roku 1971 Socialistický svaz mládeže (SSM) 306 038 členů. Pro režim bylo velmi důležité vytvořit platformu, která by dokázala zachytit a „tvarovat“ „*myšlení a názor mladé generace*“¹⁷¹ a tak současně utvářet novou socialistickou společnost k obrazu svému.

Na XIV. sjezdu strany v roce 1971, který se mimo jiné věnoval problematice mládeže, byl projednáván dokument, zdůrazňující výchovu mládeže tak, aby milovala svou socialistickou vlast, samozřejmě i Sovětský svaz „*a vůbec celý socialistický „tábor míru“ a „nejuvědomělejší“ členy Socialistického svazu mládeže připravovat pro vstup do KSČ, což byla pocta nejvyšší.*“¹⁷² Pouze takto předsednictvo vidělo cestu v zabránění opětovnému opakování událostí z „krizového vývoje.“

Absolutně nepostradatelné byla masová média, se kterými se uzavírala dohoda o spolupráci, k televizi, rozhlasu nebo tisku, se řadily i mládežnické deníky a časopisy („Mladá fronta“, „Smena“, „Mladý svět“).

Svaz dále velmi pěl na rozvíjení kultury, ale pouze takové, která má charakter čistě socialistický (pěvecké, recitační či taneční soubory apod.).

Během průzkumu, který probíhal mezi roky 1971-1972, vedení strany věřilo, že velké množství mladých věří v pevný socialismus, ovšem existovaly skupiny i „*mimo*“ svaz, kteří stranickou politiku odmítaly a¹⁷³ „*podporují ideově nepřátelské „pozice“, přičemž u těchto mladých lidí převládá „vyhrocený“ antisovětiismus.*“¹⁷⁴

Jednou z největších „komunit“ či společenství do které „odsunutí“ lidé mohli utéct byl právě underground, který jsem definoval ve „Vymezení pojmů.“ Underground i přes svou nestrannost konkrétním hudebním stylům, přeci jen hudebně tíhnul k rock'n'rollu, což byl hudební žánr, považovaný v Československu jako import ze Západu. Aby rockové skupiny mohly v komunistickém Československu hrát,

¹⁷⁰ „Volná mládež“, „závadová“, „volně žijící“, tak byla označována mládež, která nebyla organizována v Socialistickém svazu mládeže. In: KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: *„Kapela.“* s 49., pozn. 80.

¹⁷¹ Tamtéž. s. 54.

¹⁷² Tamtéž. s. 54.

¹⁷³ Tamtéž. s. 52-56.

¹⁷⁴ Tamtéž. s. 56.

musely absolvovat tzv. povinné přehrávky, při kterých hudebníci nebyli zkoušeni pouze z notových znalostí, ale hlavně z vědomostí o marxisticko-leninské filosofii.¹⁷⁵

Umělec, který chtěl fungovat skrze umělecké agentury a tím současně doplnit znění zákona, aby mohl vůbec vystupovat, musel být zařazen do tzv. evidence umělců konkrétní umělecké agentury. Aby umělec mohl být zařazen do takové evidence, musel získat kvalifikaci pro obor, kterému se věnoval. Zkoušky se konaly před komisí, příslušné agentury. Tyto komise byly schvalovány vyššími orgány (např. odbory kultury krajských národních výborů). Od roku 1972 „normalizace“ tvrdě zasáhla i kulturu a populární hudbu. Stejně jako v jiných oblastech i zde bylo primární absolutní kontrola veškerých činností státnímu aparátu. Proto jedním z následujících kroků bylo kompletní přebudování krajských a kulturních středisek. Základním dokumentem bylo „Usnesení č. 212“¹⁷⁶, jednalo se o: „*nový systém kvalifikačních zkoušek a během roku 1974 zahájilo celoplošné rekvalifikace stávajících profesionálních umělců působících ve sféře populární hudby.*“¹⁷⁷

„Plastikům“ se daný systém kontrol veřejných vystoupení dařil celkem úspěšně obcházet i přes to, že hráli pod svým běžným jménem. Smlouvy o dílo uzavírali na Jirousovo jméno, (který v kapele fungoval jako manažer) jenž se prokazoval v té době již neplatným průkazem Svazu československých výtvarných umělců. Změna přišla během roku 1973: „*Začátkem roku 1973 byl „obnoven pořádek“. Rocková hudba zmizela z koncertních pódii... Ne poprvé ani naposled byla označena za součást západní, socialismu nepřátelské ideologické diverze.*“¹⁷⁸

V dalších vystupování na smlouvu o dílo už nešlo pokračovat. Hudba, kterou The Plastic People of the Universe tvořili byla téměř vždy spojená s potížemi. Pořadatelé, kteří se v různých regionech spoluúčastnili na vystoupení „Plastiků“, byli jejich nonkonformní hudbou vystaveni zájmu Státní bezpečnosti. „Plastici byli typičtí svými psychedelickými kostýmy spolu s dlouhovlasými příznivci, kteří byli ochotní na jejich koncert dojet téměř kamkoliv.

V tom samém roce byly podmínky pro udělení kvalifikačních zkoušek a rekvalifikačních přehrávek pro profesionály i amatéry zpřísněny. Například anglické texty, které v šedesátých letech dominovaly, byly nyní absolutně nepřípustné. Samozřejmě byl brán ohled i na celkový vzhled, především na délku vlasů.

¹⁷⁵ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 448.

¹⁷⁶ VANĚK, Miroslav, Václav Havel. *Byl to jenom Rocknroll?* s. 386-391.

¹⁷⁷ Tamtéž. s. 391.

¹⁷⁸ STÁREK, František Martin Valenta: *Podzemní Symfonie Plastic People*. s. 47.

Nově museli uchazeči projít i politicko-ideologickým přezkoušením, jinak řečeno museli složit zkoušku loajality.

„Plastici“ se to všechno v roce 1973 rozhodli podstoupit. Na zkoušky se kapela připravovala v pracovně Egona Bondyho. Bylo to období, kdy jejich spolupráce s básníkem teprve začínala. Kvalifikace, na kterou se v roce 1973 přihlásili, jim byla nejdříve sdělena pouze ústně a později ji komise stornovala a jako odůvodnění uvedla vliv proměny společenského klimatu: „*Vás soubor předvedl na kvalifikačních zkouškách takovou skladbu repertoiru, že z hlediska společenského dopadu zprostředkovávání Pražským kulturním střediskem nepřichází v úvahu.*“¹⁷⁹

Alternativa v podobě „druhé“ kultury, se začala kmenovitě utvářet kolem Plastic People pod vedením Ivana Martina Jirouse. Různé sociální vrstvy se začaly postupně prolínat, do okruhů lidí, kteří odmítli přistoupit a adaptovat se na¹⁸⁰ „*formálně i neformálně nastavované kódy a normy chování.*“¹⁸¹ Kromě již zmiňovaných „Plastiků“, patřila do undergroundu výtvarná avantgardní scéna. V Praze to byla např. „Křížovnická škola čistého humoru bez vtípu“, do které patřil např. Karel Nepraš, Jan Steklík, později Ivan Martin Jirous nebo saxofonista Vratislav Brabenec. Vrcholem „školy“ byl pak „Sen noci svatojánské band“, kterou založili roku 1973.¹⁸²

Undergroundové „hnutí“ mělo projev primárně jako umělecko-sociální fenomén, jehož fázi literárně zachytil Egon Bondy: „*Tak se krok za krokem po všech směrech emancipovali invalidní důchodci od společnosti, kterou vnímali stále víc jen jako kulisu svého života.*“ „*Ti darebáci invalidi neumějí nic jiného než chlastat a veselit se!*“¹⁸³

Underground přešel do opozice. „*Určitým signálem*“¹⁸⁴ bylo první uvěznění Jirouse v červenci 1973 nepodmíněně na deset měsíců, při hospodské roztržce. Během tohoto incidentu Jirous pojídal *Rudé právo* a nadával přítomnému majorovi StB v penzi. Rok na to následoval zásah v Rudolfově, který zcelil a radikalizoval undergroundovou komunitu.¹⁸⁵

¹⁷⁹ Tamtéž. s. 49.

¹⁸⁰ Tamtéž. s. 46-49.

¹⁸¹ Tamtéž. s. 49.

¹⁸² Fenomén Underground: Šmidrové v Křížovnické škole. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/412235100221001-smidrove-v-krizovnicke-skole/> (ke dni 22.3.2019)

¹⁸³ STÁREK, František Martin Valenta: *Podzemní Symfonie Plastic People*. s. 50-51.

¹⁸⁴ Tamtéž. s. 51.

¹⁸⁵ Tamtéž. s. 50-51.

7 Proti undergroundu

7.1 Rudolfovo

Koncert v Rudolfově nebyl nijak utajovanou akcí, ale prezentoval si přímo jako hudební festival. V Českých Budějovicích bylo obecně známo, že iniciátorem je Petr Čtvrtník, který tou dobou působil jako pomocný dělník v tamním podniku Koh-i-noor. Dne 29. března 1974 v pátek měli v hospodě Na Americe zahrát Adepti a Infinitas. Druhý den opět Adepti a pak konečně The Plastic People of the Universe a DG 307. Během prvního dne konání festivalu zasedla Komise ochrany veřejného pořádku, aby projednala situaci probíhající „Na Americe.“ Jedním z impulzů byl velký počet vlasatců, kteří se shromažďovali kolem nádraží. Hlídka na základě podnětu od místní obyvateľky, která si stěžovala na mladé „vlasatce“, požadovala rychlý zásah bezpečnosti. Během relativně krátké chvíle příslušné orgány zorganizovaly dvacet příslušníků Sboru národní bezpečnosti, osm vozidel a dva automobily se členy pomocné stráže Veřejné bezpečnosti. Ti dorazili k „Americe“ v 17:15 a do patnácti minut byl sál kompletně vyklizen. Posily dorazily až kolem osmnácté hodiny, jednalo se o 67 příslušníků z toho 25 psodů s německými ovčáky. Zakročující jednotky vytvořily kordon, skrze který hnaly mladé lidi do pět kilometrů vzdálených Českých Budějovic. Během této „cesty“ používaly obušky a slzné plyny, chaotickou a brutální atmosféru umocňoval štěkot psů a hukot sirén: *„Po stranách byly řadové domy, nedalo [ni]kam utéct, policajti nás hnali zezadu obuškama, podél vždy projela dvanáctsettrojka (dodávkový typ automobilu Škoda 1203, který využívala Veřejná bezpečnost), z ní vyskákali policajti s obuškama zmlátili je („vlasatce“) a zase jeli dopředu nebo se vrátili dozadu, podle potřeby. Místní fandili Veřejné bezpečnosti, „Jen je seřezte, chuligány!“ „Příště vám uřežeme hlavy!“¹⁸⁶*

Mladí lidé byli soustředěni v nádražní hale, obklíčené psodovy. Účastníci koncertu měli být deportováni do Prahy a Plzně. *„A pojd' ty šlégře!“ a už to jelo. Dědek s páskou Pomocných sil Veřejné bezpečnosti, s vytrženou plaňkou z plotu, nás tam s ní řezal. Běželi jsme snad stovkou. Rozšlapaný magnetofony na zemi, byla krev. Vyběhli jsme na peron, tam byla jednotka ministerstva vnitra se škorpiónama (jednalo se o samopal vzor 61, ráže 7,65mm) v maskáčích. Byli jsme sehnaný do jednoho houfu. Důležitěj zážitek pro můj život: byla tam nějaká mánička s dlouhýma vlasama jako my,*

¹⁸⁶ KUDRNA, Ladislav, František Stárek „Čuňas“: Zásah, který změnil underground. Rudolfovo, 30. března 1974. *Paměť a dějiny*. 2015, č.1, s. 27-41. s. 30.

a my si tam mezi sebou navzájem stěžovali, jaký jsou komunisti svině a kdo to řekl, tak na toho ta mánička, což byl agent ukázala, a oni si ho vytáhli z houfu.“¹⁸⁷

K úplnému potlačení akce bylo zapotřebí 140 příslušníků. Příslušníci bezpečnostních složek nedokázali pochopit systém organizace a komunikace mezi „máničkami.“ Z několika výslechů je evidentní, že se snažili odhalit komunikační kanály, kterými si informace „vlasatci“ předávali: „*Neříkejte nám, že to nebylo organizovaný! My, když pořádáme nějakou schůzi, tak nám dá práci dostat tam lidi, a tady byly lidi až z Košic!*“¹⁸⁸

Na Rudolfovo vzpomínal přímý účastník, Zdeněk Brázda „Cipis“: „*První rok vysoké jsem měl v Jihlavě, a to se zrovna konal ten Rudolfovo. Pěkně jsme dostali do tlamy a obuškem po zádech. S místními hipisákama, se kterými jsem tam byl, jsme jeli do Jindřichova Hradce a najednou jsme se dozvěděli, že poblíž hrajou Plastici s DG 307. [...] Tak nás tam chytali a hnali. Ti moji kámoši mě pak hodili přes plotek a říkali mi: ty děláš vejšku, tě vylejou z vejšky vejšky!*“¹⁸⁹ (Jak tvrdí pamětník: příslušníkům VB se přezdívalo „vejšky“). „*No tak jsem to nějak přežil a druhý den jsem jel do Prahy, ale to mě nikdo nechytl. Pamatuji si ty domlácený lidi s očima plných strachu.*“¹⁹⁰

Veřejnost měla být seznámena s „undergroundem“ spolu s Plasty prostřednictvím televizního seriálu „Třicet případů majora Zemana“, díl: „Mimikry“. Díl byl natočený v roce 1978, pod přísným dohledem ministerstva vnitra. Postavu „androše“ ztvárnil Jiří Lábus, jehož postava byla inspirována skutečným účastníkem festivalu v Rudolfově.

Hlavní velitelství Veřejné bezpečnosti problematice mládeže věnovalo velmi vysokou pozornost. Dne 17. dubna se konala porada, kde byli všichni náčelníci všech okresních a krajských správ detailně seznámeni s akcí v Rudolfově.¹⁹¹

¹⁸⁷ Tamtéž. s. 32.

¹⁸⁸ Tamtéž. s. 34.

¹⁸⁹ Zdeněk Brázda „Cipis“, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ KUDRNA, Ladislav, František Stárek „Čuñas“: *Zásah, který změnil underground. Rudolfovo*. s. 29-36.

7.2 Akce „Kapela“

Čtrnáctý sjezd KSČ přijal stanovisko v ideologické rovině. V němž neexistuje kompromis ani smír. Jedním z usnesení, byla „*proměna školského systému a kulturního prostředí*.“¹⁹² Cílem tohoto usnesení mělo být „formování ideálního“ člověka socialismu. Kultura byla podle Gustav Husáka „*významná ideová zbraň ve službách dělnické třídy*.“¹⁹³ Jak jsem výše naznačil u povinných přehrávek, veškerá kultura měla stát pevně na leninských zásadách a principech socialistického realismu, za který „bojovala“ dělnická třída a veškerý pracující lid.

I přes veškerou snahu komunisté nedokázali většinu mladých v Socialistickém svazu mládeže organizovat. Komunisté často upozorňovali na nepřístojné počínání odehrávající se v kulturních zařízeních, které zaštiťoval SSM, tzv. „závadová hudební produkce.“

Režim si dal za úkol co nejvíce bránit mládež před vlivy vnějšího i vnitřního nepřítele „*snažícího se dospívající nakazit antisocialismem, netřídním pojetím demokracie, humanismem, antisověťstvem, pacifismem, a dalšími „ismy*.“¹⁹⁴ Příslušníci měli mládež uchránit před kriminálními živly, tzn. provádět vyšetřování a pátrání v „*kriminálním a „ideově závadovém“ prostředí*.“¹⁹⁵ Kromě drog nebo zbraní se měly bezpečnostní složky soustředit také na literaturu, která by mohla být mravně nebo ideologický „závadová“, politicky nepřátelské osoby, jako např. církve nebo pravicové oportunisty a odhalovat „nežádoucí jevy“ na různých zábavových akcích.

Ještě, než byla akce „Kapela“ spuštěna, režim otestoval „pokusně“ akci „Mládež.“ Operace trvala od šestého do sedmého června 1975 a jejím cílem bylo zmapovat situaci mezi dospívající mládeží. Zjištění: „*mládež socialistického Československa negativně ovlivnila západní ideologie, což se projevilo nejen v módě (dlouhé vlasy, džínové oblečení), ale i závadném (prozápadním) hudebním programu jednotlivých klubů Socialistické svazu mládeže*.“¹⁹⁶

Příslušníci II. odboru StB svoji pozornost obrátili taktéž na populární hudbu, (která byla ovšem režimem povolená) a pokusila se eliminovat jakoukoliv západní

¹⁹² KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: „*Kapela*.“ s. 63.

¹⁹³ Tamtéž. s. 63.

¹⁹⁴ Tamtéž. s. 65.

¹⁹⁵ Tamtéž. s. 67.

¹⁹⁶ Tamtéž. s. 91.

produkci, jelikož svým „prozápadním“ repertoárem a způsobem projevu „negativně“ ovlivňovala mládež.

Třináctého listopadu 1975, plukovník Stárek rozeslal náčelníkům jednotlivých správ přísně tajné instrukce, které upřesňovaly postupy v plánu činností na úseku vnitřního nepřítele pro následující rok. V ročních plánech se následně objevily body po linii vnitřního nepřítele. Podle nich měli příslušníci Státní bezpečnosti spolu s Veřejnou bezpečností eliminovat všechny protisocialistické srazy volné mládeže a zároveň zabránit postupnému zpolitizování „kriminálních živlů.“

Spolu s tím měli příslušníci „svazáci“ zamezit prosazování západního způsobu života (např. používání amerických symbolů), ale zejména ovlivňování mládeže prozápadními bigbeatovými skupinami.

„Kapela“ měla probíhat následovně: náčelníkem X. správy byly rozeslány „Pokyny“, dle kterých musely být zpracovány plány práce na rok 1976. Celostátní akce „Kapela“ měla jako prioritní cíl: *„znemožnit koncertování prozápadně orientovaných amatérských skupin. Příslušníci měli postupovat agenturně operativním rozpracováváním, rozložením vybraných závadových kapel a v neposlední řadě bránit jejich vzniku.“*¹⁹⁷

Pokyn ale nejspíše v písemné formě nikdy nevznikl, jelikož akce probíhala v obrovském celostátním rozsahu (tedy nejspíše z důvodu urychlení). V relativně krátké době byly rozpracovány stovky amatérských skupin a z toho vyplývaly nové a nové poznatky a následné vyhodnocení. Porady byly mnohem efektivnější než písemné zprávy.

Počáteční fáze „Kapely“ měla jasný termín vyhodnocení, a to 31. března 1976. Ovšem nejednalo se tak o ukončení akce, nýbrž z tohoto vyhodnocení měly být čerpány zkušenosti a poučení, které byly v akce „Kapela“ využívány až do pádu režimu.¹⁹⁸

Příklad vyhodnocení ročního vykonávacího plánu krajské správy Sboru národní bezpečnosti a Státní bezpečnosti Ostrava za rok 1976.: *„Problematika vysokých škol, zahraničních studentů, mládeže, sportovních a branných organizací: V průběhu roku byly zjišťovány celostátní akce „Protest“ a „Kapela.“ V akci „Kapela“ bylo zjištěno 129 beatových skupin. Skupině Viktoria byla zastavena činnost, skupině Blíženci odebráno na jeden rok vystupování a kapela Ex 30 byla*

¹⁹⁷ Tamtéž. s. 97.

¹⁹⁸ Tamtéž. s. 91-97.

publikována, jako špatný příklad v časopise Zpravodaj. Skupině Galaxie z Přerova byla zastavena činnost a tři její členové byli trestně stíháni pro výtržnictví. Skupině Bílý Kůň a Někdo něco, vyslovil Krajský výbor Socialistické svazu mládeže důtku s upozorněním, že jejich činnost bude zastavena, bude-li další jejich repertoár závadový. V akci „Protest“ byl prováděna opatření u zjištěných organizátorů poškozování občanských průkazů ve spolupráci s Veřejnou bezpečností. Celkově bylo zjištěno 1880 poškozených občanských průkazů.¹⁹⁹

„V akci „Kapela“ pokračovat v přijatých opatřeních ve spolupráci s Veřejnou bezpečností, Místními národními výbory, a Socialistickým svazem mládeže k zabránění tvoření hudebních skupin a „hippies.“²⁰⁰

Po zvýšeném dohledu spolu s probíhající akcí „Kapela“ nebylo ničím výjimečným, že akce nebo koncert byly přerušeny Veřejnou bezpečností. V Havířově byl takto přerušen koncert bigbeatové skupiny Lokomotiv Gt: „Dne 13. 2. 1976 v 19.00 hodin bylo v hale zimního stadionu v Havířově pořádáno vystoupení big beatové skupiny „Lokomotiv Gt“ z Maďarské lidové republiky v režii Kulturního domu Petra Bezruče.“²⁰¹ Správa StB uvádí, že během konání koncertu docházelo z řad mládeže „k soustavnému narušování programu, který byl mnohokrát přerušen a k výtržnictví, jako např. k pískání, řvaní, házení litrových sklenic od vína na ledovou plochu atd.“²⁰²

Dále uvádí, že pořadatelé se marně snažili roztržité fanoušky uklidnit. Údajně docházelo dokonce k pronikání jednotlivců na ledovou plochu, kde začínali tančit. Za přítomnosti Pomocných sil Veřejné bezpečnosti a příslušníků Veřejné bezpečnosti, ve snaze zajistit pořádek, došlo k použití vodních hadic. Po zákrocích, vedených proti výtržníkům, došlo v několika případech ke zraněním příslušníků bezpečnostních složek.

V závěru zprávy náčelníka StB, pplk. Paukerta se můžeme dočíst o odchodu „výtržníků“ do různých restaurací a hospod, kde pokračovali v údajném vandalství. Opět došlo k zákrokům ze strany VB, po kterých bylo zadrženo šest osob.²⁰³

¹⁹⁹ ABS, Krajská správa ZNB, ŠtB Ostrava, B7/II, inv.j. 186, Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu 2. odboru S ŠtB za rok 1976.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ ABS, Krajská správa ŠtB Ostrava, B7/II 190, Týždenné informácie po linii X. správy ZNB od 29.12. 1975 do 21.12. 1976.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ ABS, Krajská správa ŠtB Ostrava, B7/II 190, Týždenné informácie po linii X. správy ZNB od 29.12. 1975 do 21.12. 1976.

Účast svého přítele interpretuje pamětník Jiří Fiedor: „*Osobně jsem tam nebyl, vím o tom akorát zprostředkovaně, ale znám ty lidi, kteří tam dělali ten bordel. Můj kamarád Milan Tiefenbach [...] ti na to vzpomínali s úžasem. [...] Hodně obdivovaná byla Omega a ta sem nepřišla. Místo nich přijeli Lokomotiv GT, ti byli považováni za takový zástupce Omegy a měli dost našlápnuto na ty rockový riffy, to dost připomínalo tu západní hudbu, takže lidi z toho byli u vytržení...*“²⁰⁴

Dne 21. dubna 1976 generálmajor Stárek svolal do Prahy vybrané krajské náčelníky, se kterými společně zhodnotil dosavadní průběh akce „Kapela.“ Státní bezpečnost evidovala skoro 2100 neprofesionálních bigbeatových skupin, z nich se do roku 1977 podařilo „rozložit“ 76 („rozložit“ „v žargonu StB to znamenalo, že dotyční hudebníci byli šikanováni – výhrůžky ohledně školy, zaměstnání, kamarádů, bylo jim znemožňováno vystupovat, někteří byli nuceni ke spolupráci apod.“²⁰⁵).

Dalších 86 bylo pod permanentním dohledem. StB Praha evidovala přes 100 bigbeatových kapel, které měl pod záštitou Socialistický svaz mládeže. Mezi 85 kapelami, které byly shledány jako nebezpečné a postupně „rozložené“, byli na první místě The Plastic People of the Universe a DG 307.²⁰⁶ Následující tabulka odkazuje na „rozpracované“ hudební skupiny.²⁰⁷

	Počet rozpracovaných kapel
Jihočeský kraj	9
Jihomoravský kraj	4
Severočeský kraj	9
Severomoravský kraj	6
Středočeský kraj	21
Východočeský kraj	22
Západočeský kraj	14

Krokem, který následoval po zátahu na „závadové“ kapely, byla zvýšena angažovanost jednotlivých regionů v rámci Socialistického svazu mládeže. Např. v Severočeském kraji, který bývá nazýván „bašta undergroundu“, byly uzavírány smlouvy mezi Sborem národní bezpečnosti, Socialistickým svazem mládeže,

²⁰⁴ Jiří Fiedor, orální historie, 17. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

²⁰⁵ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: „Kapela.“ s. 107.

²⁰⁶ Tamtéž. s. 106-108.

²⁰⁷ Tamtéž. s. 108.

Revolučním odborovým hnutím a severočeským Krajským národním výborem. Z tohoto spojení totiž plynulo získání kontroly nad konáním akcí na různých místech (klub, byty a další, kde se mládež mohla stýkat).

V Ústí nad Labem byly akce proti „volné mládeži“ konkretizovány do několika bodů. „*Příslušníci měli aktivně vyhledávat organizátory nepovolených srazů, provádět v jejich řadách rozkladná opatření a důkladně prověřovat veškeré podniky povolené národními výbory. Pokud se navzdory všem opatřením akci nepodařilo „udusit“ v zárodku, musela být co nejrychleji ukončena.*“²⁰⁸ Státní bezpečnost si kladla za povinnost permanentně monitorovat veškeré bigbeatové kapely a²⁰⁹ „*prohlubovat diferenciaci a zanášení nedůvěry v podzemní hnutí a jeho diskreditaci na veřejnosti.*“²¹⁰

Po čistkách, ke kterým docházelo po Pražském jaru, bylo ze strany vyloučeno mnoho tehdejších činitelů a funkcionářů. Ti pak byli odkázáni na ústup do ústraní či do nelegální kultury. Mezi takové se svého času řadil i František Tkáč (nar. 4. 7. 1944), bývalý tajemník Místního národní výboru v Bohušově (okres Bruntál), který během krizových let aktivně vystupoval proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy na území Československa, dle záznamů StB znevažoval vedoucí úlohu strany, a proto byl z funkce tajemníka MNV odvolán. Dále bylo uvedeno, že svými negativními názory ovlivňuje mládež a má na ni nežádoucí vliv. František Tkáč byl vedoucí hudební skupiny „Cora“ (jednalo se o název mnohokrát změněný). Během akce „Kapela“ bylo zjištěno, že vytvořená skupina hraje beatovou hudbu s velmi nevhodným přednesem. Konkrétně spis pojednává o osvětově besedě v Osoblaze, v okrese Bruntál.²¹¹

Dle slov náčelníka Správy StB Brno lze usoudit, že akce „Kapela“ probíhala mezi léty 1976-1977 podle očekávání: „*...se v Jihomoravském kraji podařilo dosáhnout, že neexistuje produkce nepovolených souborů.*“²¹²

Major Spurný, náčelník 2. oddělení, 2. odboru správy StB Ostrava si byl jistý činností svých podřízených, tedy, že bezpochyby „rozloží“ všechny skupiny volné mládeže. Současně byly vytvářeny podmínky spolu se Socialistickým svazem

²⁰⁸ Tamtéž. s. 126.

²⁰⁹ Tamtéž. s. 125-127.

²¹⁰ Tamtéž. s. 126.

²¹¹ ABS, Krajská správa ŠtB Ostrava, B7/II 190, Týždenné informácie po linii X. správy ZNB od 29.12. 1975 do 21.12. 1976.

²¹² KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: „Kapela.“ s. 127

mládeže, Československým svazem tělesné výchovy a sportu a Svazarmem, které byly předpokladem k začlenění mládeže do těchto organizací.²¹³

Soustředění se na volnou mládež dokládá i spis z let 1975 a 1976 ze Vsetína, ve kterém je „pozornost věnována negativním vlivům západní kultury, a to především na středních školách. V průběhu I. pololetí byla na úseku mládeže zabezpečována akce *Kapela, akce Protest a akce Hurikán, které probíhají ještě v současné době.*“²¹⁴

Na dobu v polovině sedmdesátých let a své první „setkání“ s Plasty vzpomíná Sten Vlč, který byl tou dobou v učení v Prostějově. „*Je zajímavé, jak se to rozšiřovalo i mezi tou učňovskou mládeží. Přišel ke mně známěj a říká mi: na tohle si poslechni! Jsme poprvni slyšeli Plasty, Bílý světlo a to zaujalo. A tak jsem se postupně dostal k Hutkovi, Mertovi apod.*“²¹⁵

Akce „Kapela“ měla mít vyvrcholení ve formě procesu, s určitou bigbeatovou prozápadní kapelou, kterému předcházela záměrná bezpečnostní složka, proti Plasty nebo Umělé hmotě, kteří se účastnili koncertu v Bojanovicích.²¹⁶

Bojanovice byly „Druhým festivalem druhé kultury“, který se konal 21. února 1976. Festival byl konaný pod záminkou svatby Ivana Martina Jirouse, tzv. „Magor's wedding.“ Bojanovický koncert podléhal uvnitř undergroundové komunity přísnému utajení, byl přístupný lidem pouze s pozvánkou.²¹⁷

Lidé, kteří na „Magor's wedding“ mířili až do posledního okamžiku vůbec nevěděli, na jaké místo jedou. Před začátkem vystoupení Plasty, promluvil Jirous k publiku: „*Chtěli bysme to udělat líp, ale zdá se, že se blížeji naši přátele v uvozovkách, takže Plastic People začínají, aby se odehrály aspoň nějaký skladby.*“²¹⁸

Skupina stihla odehrát všechny skladby, ovšem o tři týdny později bezpečnostní složky velmi tvrdě zareagovaly.²¹⁹ Na Bojanovice vzpomíná přímý účastník Milan Krampota „Gogo“: „*Jak jsem to viděl, tak jsem byl nadšený, ale i zklamaný. Po příjezdu mě nechtěli pustit dovnitř, jelikož jsem neměl pozvánku, ty se nikde neprodávaly (směje se). Už nevím, jak jsem se o té akci dozvěděl, ale přijel jsem tam a samozřejmě jsem se dovnitř dostal. Trochu jsme popíjeli, byl tam sál a já jsem*

²¹³ Tamtéž. s. 127.

²¹⁴ ABS, Krajská správa ZNB ŠtB Ostrava, B7/II 164 Roční vykonávací plán O ŠtB Vsetín za rok 1976; Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu O ŠtB Vsetín za rok 1976

²¹⁵ Stanislav „Sten“ Vlč orální historie, 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

²¹⁶ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: „*Kapela.*“ s. 128

²¹⁷ In: JIROUS, Ivan, Jan Ságl, Ondřej Němec, Bohdan Holomíček, Jaroslav Libánský, Jan Šulc, Michael Špirit: *Pravdivý Příběh Plastic People.* s. 186-187.

²¹⁸ RIEDEL, Jaroslav. *Plastic People a Český Underground.* s. 160.

²¹⁹ Tamtéž. s. 152-160.

nejprve seděl v hospodě a pak už jsem tam běžně mezi nimi chodil. No a všechno bylo ok, v pohodě, ale dost mě zklamalo, že to bylo hodně o chlastu. [...] Tam jsem ho (Magora) potkal, ale nějak jsme se nebavili. Až později ve Vísce, tam jsme se nějak seznámili. [...] Založil jsem kapelu „Hymen Deflorace band“ a přímo ve Vísce jsme měli vystoupení, pak jsme měli tady v Olomouci zkušebnu, ale už jsme v tom nepokračovali, jelikož jsme se všichni rozprchli do emigrace.“²²⁰

Do vazby bylo vzato celkem devatenáct osob z okruhu undergroundu. Tato akce byla spojena i s domovními prohlídkami. Přátelé kolem zadržených zorganizovali kampaň na jejich podporu, včetně rozsáhlé zprávy pro Amnesty International. Média v Československu dotyčné prezentovala jako „narkomany.“

Mnoho domácích a zahraničních osobností zaslalo dopis v roce 1976 prezidentu ČSSR Gustavu Husákovi. Mezi osobnostmi byl např. Jan Patočka, Jindřich Chaloupecký, Václav Havel, Ivan Klíma a další. Ludvík Vaculík zákrok popsal:²²¹
„Budou-li dnes bez povšimnutí odsouzeni mladí lidé s dlouhými vlasy za svou nekonvenční hudbu jako kriminální delikventi, pak o to snadněji mohou být zítra tím způsobem odsouzeni kteříkoliv jiní umělci za své romány, básně, eseje a obrazy – a už k tomu nebude dokonce ani zapotřebí, aby měli dlouhé vlasy jako fotogenické dekorum kriminálního obvinění.“²²²

Odsouzení byli Ivan Jirous, Pavel Zajíček, Svatopluk Karásek a Vratislav Brabenec. Podle rozsudku se obžalovaní provinili „...od června 1971 až do února 1976 organizováním a účastnění se vystoupení hudebních skupin „Plastic People of the Universe“ a „DG 307“, jejichž program byl zaměřen tak, že stálým opakováním a zdůrazňováním vulgárních výrazů vyjadřoval neúctu vystupujících ke společnosti a pohrdání jejími morálními zásadami.“²²³ Jednalo se o trestný čin výtržnictví podle § 9/2 k ust. §202/1, 2 tr. zák.²²⁴

Druhý proces se konal ve dnech 5. a 6. července roku 1976 v Plzni, před okresním soudem Plzeň-jih. Stíhání bylo vedeno proti Karlu Havelkovi, Miroslavu

²²⁰ Milan Krampota „Gogo“, orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

²²¹ Tamtéž. s. 120-122.

²²² BLAŽEK, Petr, Vladimír Bosák: Akce „Bojanovice“ – 11. listopad 1976. *Paměť a dějiny*. 2007/01. 120-133. s. 121.

²²³ MACHOVEC, Martin, Pavel Navrátil, František Stárek. *"Hnědá kniha" O procesech s českým Undergroundem*. Praha: Ústav Pro Studium Totalitních Režimů, 2012. s. 192.

²²⁴ Tamtéž. s. 192.

Skalickému a Františku Stárkovi. Jmenovaní se měli dopustit stejného trestného činu, tedy výtržnictví, podle stejného paragrafu, jako Ivan Martin Jirous a další.²²⁵

Tato vyhrocená akce proti „máničkám“ v Bojanovicích rezonovala i na Moravě. Konkrétně na kampaň zaměřenou proti vlasatcům v Olomouci, vzpomíná Milan Krampota: „...v televizi byly propagandistický pořady, typu „máš-li dlouhý vlas, nechod' mezi nás“²²⁶ [...] Pak po procesu s Plastikama, to byla celkem síla. Proti Plastikům to byla velká kampaň v televizi a kvůli které na ně lidi nadávali v tom sedmdesátém šestém. [...] Krimoši nás chtěli stříhat. Někdy na nás dělali hon. Znamého přepadli, rozbili krygl a uřezali mu vlasy. George²²⁷ se jmenoval. [...] Mě chtěli většinou chytnout a zmlátit, ale to jsem většinou utekl.“²²⁸

Jiří „George“ Janeček často zmiňovaná postava olomouckého undergroundu, velmi drasticky zareagoval na nástup k povinné vojenské službě. „Na protest si namířil samopal proti břichu a střelil se, jako důkaz proti odvedení. Po Olomouci chodil oděný jako obyvatel Indie a bos.“²²⁹

V rámci severomoravského kraje archivní spisy detailně nepopisují situaci, která by mohla mít spojitost s procesem kolem Plastiků a zatčením Ivana Martina Jirouse v roce 1976. Archivní materiály často uvádějí pouze nám známou akci „Kapela“ nebo „Protest“ (jedná se o záměrné natrhávání občanského průkazu a s tím bezpečnostní orgány spojovaly především mladé lidi s antisocialistickým smýšlením). Např. „V rámci celostátní akce „Protest“ bylo u O-StB Opava vytěženo celkem 6 osob. V součinnosti s VB bylo vytěženo 13 osob.“ „Na jiné útvary StB postoupeno celkem 6 případů o poškozování Občanského průkazu studenty z jiných okresů.“²³⁰

Milan Krampota dodává: „Plastici nejdříve neudělali přehrávky a pak šli cestou těch koncertů. Dělali ty svatby – wedding a další, a to byl ten androš. Vlastně, že se dostali mimo scénu. Samozřejmě toho bylo málo, tady těch akcí, veškeré té kultury – třeba na Olomoucku. Tak jsme s Regentem²³¹ řešili, že nic se žádné akce a koncerty nekonají. Zkoušeli sami, udělali jsme pár folkových koncertů – Hutka, Merta

²²⁵ Tamtéž. s. 107

²²⁶ „Máš-li dlouhý vlas, nechod' mezi nás!“ Štvavá kampaň proti „vlasatcům“ z roku 1966 In: POSPÍŠIL, Filip, Petr Blažek. "Vraťte nám vlasy!" s. 49.

²²⁷ „George“ byla výrazná postava olomouckého undergroundu a spolubydlící Milana Krampoty. Milan Krampota „Gogo“, orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Korespondence s Marií Burdovou. 29. 3. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

²³⁰ ABS, KS ZNB S ŠtB, Oddelenie ŠtB Opava, B7_6/II: Roční vykonávací plán O ŠtB na rok 1976, Vyhodnotenie RVP za rok 1976.

²³¹ „Regent“, fotograf, vrstevník Milana Krampoty. Milan Krampota „Gogo“, orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

a tak. No a Pepa²³² už byl docela schopnej a dělal fotografa, tak jsme udělali ty SBB²³³ tady a další kapely, pak takové malé festivaly, ale to všechno pod hlavičkou Socialistického svazu mládeže. [...]

My pod tou hlavičkou jako nesvazáci, jsme pořádali tady ty akce, což taky nějak šlo, po nějakou dobu. No a pak to nějak skončilo, vzal to někdo jinej. Na Floře povolili velký koncert. SBB pak hráli ještě na zimáku, kde bylo tak sto lidí. [...] A pak už to zaráželi, už to tak nešlo i ty diskotéky ukončovali.“²³⁴

Jednou z mála akcí, která se konala ještě před rokem 1976, byl např. festival v Dobrušce v roce 1975. Ovšem na základě rozhovorů je diskutabilní, zda ho zařadit jako akci undergroundovou. Pamětníci zmiňují, že o Plasticích samozřejmě věděli, ale sami sebe, včetně party, se kterou se scházeli popsali vždy jako partu „kámošů“, se kterými se chtěli pobavit a popít. „Tady ty akce prostě nebyly, tak jsme za těma lidičkama jezdili z Olomouce ven. Nebyla tu ani žádná taková výrazná osobnost, jako byly v Praze. [...] Vystupoval tam (v Dobrušce) Jaroslav Hutka, kapela Chasa a o rok později např. kapela Andromeda, která hrávala písničky od King Crimson, od Zappy. Nebyla to zábavová kapela. [...] Nejsm si jistý, ale myslím si, že nás tenkrát (1975) ráno naháněli nebo možná jsme šli spát někam na pole, kde nás ráno sbírali, budili nás pendrekama.“²³⁵

V období, kdy započala akce „Kapela“ si nikdo, kdo se podílel na jejím průběhu a výkonu nemyslel, že reakcí na monstr proces s českým undergroundem bude obrovská vlna solidarity, jak tuzemské, tak zahraniční. Systém, jaký státní bezpečnost používala k rozložení „závadových“ kapel hodnotila kladně. Ovšem v rámci úspory času zaměstnanci národních výborů a kulturních organizací zakazovali téměř všechny kulturní akce v regionu. Nejvíce tím byla zasažena mladá generace, která prakticky vyrůstala na bigbeatové hudbě. To logicky vedlo k dalšímu a dalšímu pořádání již ilegálních akcí.

Výsledky StB poukazovaly na neočekávaný vývoj v podobě rapidního růstu podzemního hnutí. „Operační skupina Federálního ministerstva vnitra 3. listopadu 1976 dospěla k závěru, že v každém kraji se vyskytuje řada „neregistrovaných“

²³² Josef Haberland – fotograf, olomoucká „mánička“, v druhé polovině 70. let měl údajně nejdelsí vlasy v Olomouci. Tamtéž.

²³³ Polská kapela, která se jmenoval Silesian Blues Band, později si změnila název na Szukaj, Burz, Buduj – SBB. Milan Krampota „Gogo“, orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Jaroslav Drlík „Dudyn“, orální historie, 8. 4. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

hudebních skupin hrajících „závadový“ repertoár. Dokonce i pod hlavičkou Socialistického svazu mládeže vystupovaly „prozápadně“ orientované skupiny.“²³⁶

Např. v okrese Šumperk bylo v rámci „Kapely“ v roce 1976 evidováno na 27 bigbeatových skupin. *„Z toho 115 je vedeno pod organizací Socialistického svazu mládeže a 12 pod Osvětovou besedou a Závodních klubů Revolučního odborového hnutí. Zjištěné závady byly řešeny s Okresními národními výbory a Okresními výbory Socialistického svazu mládeže za účelem provedení vhodných opatření anebo zastavení činnosti.“²³⁷*

O událostech v letech 1976-1977 lze hovořit jako o přelomových. Jelikož kompletně změnily undergroundové hnutí. Zatímco za koncert v Rudolfově byli potrestáni zejména návštěvníci a fanoušci hudebních skupin. Za akci v Přesticích, která vzešla ve známost zejména díky veřejnému čtení „Zprávy o třetím českém hudebním obrození“, a za druhý festival druhé kultury byli stíháni a perzekuováni zejména organizátoři a účinkující hudebníci. Hlavním odůvodněním cílené perzekuce byla „kulturní autonomie“ undergroundového společenství, *„které od počátku sedmdesátých let uvědoměle ignorovalo hodnotové kódy platné pro podmínky normalizace.“²³⁸*

Rozsudek krajského soudu v Plzni uvedl: *„Stupeň nebezpečnosti spáchaného činu pro společnost v daném případě je zvyšován tím, že obžalovaní zorganizovali „kulturní akci“, která je v rozporu s kulturou naší socialistické společnosti. O jakou kulturu obžalovaným šlo, to je charakterizováno obsahem textu písní a referátu, který na uvedeném večeru byl přednesen a kterážto písně na tomto večeru byly zpívány.“²³⁹*

Počátkem roku 1976 bylo příslušníkům Státní bezpečnosti jasné, že za akcemi undergroundu stojí vždy stejné osoby. Za hlavního strůjce považovala StB Ivana Martina Jirouse, zatímco k Jiřímu Němcovi si uvedla poznámku, že *„...není vyloučený jeho podíl na organizování podzemních akcí.“²⁴⁰* Až o půl roku později mohli s jistotou tvrdit, že se zaměřuje na mládež tíhnoucí k „hippies“, a té, která se soustřeďuje kolem Plastiků. *„Jirous pak sám několikrát veřejně prohlásil, že pro něho není problém*

²³⁶ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: *„Kapela.“* s. 138

²³⁷ ABS, KS ZNB S ŠTB Ostrava – Oddelenie ŠtB Šumperk, Ročný vykonávací plán O ŠtB na rok 1976; Vyhodnotenie ročného vykonávacího plánu O ŠtB za rok 1976.

²³⁸ STÁREK František, Martin Valenta. *Podzemní Symfonie Plastic People.* Praha: Argo, 2018. s. 83.

²³⁹ Rozsudek krajského soudu v Plzni ze dne 3. 9. 1976. In: MACHOVEC, Martin, Pavel Navrátil, František Stárek. *„Hnědá Kniha“ O procesech s českým Undergroundem.* Praha: Ústav Pro Studium Totalitních Režimů, 2012. s. 130.

²⁴⁰ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: *„Kapela.“* s. 179.

*shromáždit během krátké doby na Staroměstském náměstí 40 000 lidí.*²⁴¹ StB měla zjištěné, že někteří z Jirousových přátel, pořádali mnohočetné církevní poutě do polské Čenstochové, jež fungovala jako poutní místo, pro polské „hippies.“ Kromě toho měly srazy celorepublikový charakter.²⁴²

V krajské správě StB Ostrava v „problematice vysokých škol, zahraničních studentů, mládeže, sportovních a branných organizací“, byl v rámci celostátní akce „Kapela“ proveden výslech s Pavlem Arbeitem, organizátorem tzv. Klubu čínorodých duší. Oddělení Státní bezpečnosti Ostrava spolu s Oddělením Státní bezpečnosti Šumperk zajistili nerušený průběh krajského festivalu „Porta 77.“ Národní kolo později za pomoci Oddělení Státní bezpečnosti Ostrava zajistilo nepřipuštění tří hudebních skupin k vystoupení. Podnět k tomu dala Správa Státní bezpečnosti Praha, na jejíž základě nemohl vystoupit (v celém SM kraji). Jaroslav Hutka, který byl rozpracován v akci „Zpěvák“²⁴³

Na rozpuštění akce ve Strážnici vzpomíná Boris Konarik: „...*tenkrát nás tam posbírali, narvali nás do antonů. [...] Bylo to myslím v sedmdesátém šestém, sedmém. Narvali nás do antonů a pak nás vypouštěli po pěti kilometrech někde v lese. Vyhodili vždycky třeba dva pak zase a zase. Takže to bylo pak pískání, řvaní, haló! Na těch polních a lesních cestách, než jsme se sešli. Policajti takhle jezdili v noci, to se posbíralo a vypouštělo. Hlavně v noci to bylo dost nepříjemný, kolikrát tě vyhodili s někým, koho si vůbec neznal. Ale brali jsme to, jako takový zpestření.*“²⁴⁴

Dále na základě spolupráce Oddělení pohraniční kontroly a jednotlivých Oddělení Státní bezpečnosti v severomoravském kraji, byla zavedena opatření, která směřovala na hnutí „hippies“, jenž se snažili vycestovat na poutní místo Polské lidové republiky, do Čenstochové.²⁴⁵

Na svou cestu do Polska vzpomíná Marie Burdová: „*V roce 1979 slavilo Polsko výročí ubránění se švédskému obležení. V tu dobu byl na papežském stolci, všemi bez rozdílu vyznání milovaný Jan Pavel II., který se rozhodl zúčastnit se oslav. Svým příjezdem do Polska zamotal hlavu všem bezpečnostním složkám. Snažili se jeho výpravu nějak znemožnit a omezit, ale nakonec se v prvním červnovém týdnu, roku*

²⁴¹ Tamtéž. s. 180.

²⁴² Tamtéž. s. 179-180.

²⁴³ ABS, KS ZNB ŠtB Ostrava, B7/II 195 Roční vykonávací plán II. odboru S ŠtB na rok 1977. Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu II. odboru S ŠtB za rok 1977.

²⁴⁴ Boris Konarik, orální historie, 2. 4. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

²⁴⁵ ABS, KS ZNB ŠtB Ostrava, B7/II 195 Roční vykonávací plán II. odboru S ŠtB na rok 1977. Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu II. odboru S ŠtB za rok 1977.

1979 návštěva konala a "české máničky" z celé republiky u toho nemohly chybět. Z Olomouce se vydala velmi početná skupina. Cesta do Polska byla spontánní a nebyla nijak organizovaná; tudíž ji nemohl nikdo prozradit ani nahlásit. Mnoho lidí jelo až po hranice stopem. Každý jinak, ale i přes to byly vlaky plné k prasknutí. Polská vládnoucí strana se rozhodla zamezit setkání s papežem alespoň tak, že vlaky zastavila! Do této výpravy jsem právě já patřila. Na hranicích se vlak zastavil a bylo ticho. Kupodivu byli to polští pohraničáři, kdo nám poradil kudy máme pěšky přejít koleje, vydat se k silnici a něco si stopnout. Tenkrát nám řekli, že je porucha na trati, až v Polsku jsme se na místě dozvěděli, o pokusu znemožnit dopravu pro všechny katolíky na místo včas. Poláci to vyřešili jednoduše! Svázeli auty i koňskými povozy všechny, kteří to potřebovali. Nikomu se nepovedlo masy lidí zastavit. Vesnické ženy, a hlavně jeptišky byly šťastné z tolika mladých lidí, jelikož jim dlouhé vlasy připomínaly Ježíše Krista, tak je to ještě dojívalo. Stejně tak, jako moji babičku, když jsem si jí stěžovala, že mi vyčítají "vlasatce", ona se svou autoritou u celé rodiny všem oznámila, že "Ježíš měl také dlouhé vlasy a nikdo mu to nevyčítal!"²⁴⁶

7.3 Charta 77

Po zadržení Plastiků, bylo potřeba zařídit, aby se o tom v zahraničí mluvilo. Následné schůzky Jiřího Němce a Václava Havla, byly určitými kroky k vytvoření Charty 77. Havel využil své kontakty, díky kterým o procesu západní noviny věděly již deset dní po jeho vykonání. Režim musel samozřejmě reagovat, označením dotyčných za narkomany apod.

Mez nejvýznamnějšími novinami tehdejšího německy mluvícího světa byly bezpochyby „Frankfurter Allgemeine“, které měly věhlas nejen v evropských zemích, ale i ve Spojených státech. Možná i proto režim „ustoupil“ když rozhodoval o oněch čtyřech trestech, jelikož ani jeden z nich nesloužil jako exemplární příklad.²⁴⁷

Státní bezpečnost věřila, že touto akcí se podařilo udělat za hnutím undergroundu tlustou čáru. Dále probíhalo pár výsledků básníků z undergroundového prostředí, která měla být jakousi poslední ranou do „zad“ undergroundu. Zatím StB

²⁴⁶ Korespondence s Marií Burdovou. 12. 4. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

²⁴⁷ KAISER, Daniel. *Disident: Václav Havel, 1936-1989*. s. 111-113.

úplně unikla nově se formující opozice, která se v lednu veřejně představila jako Charta 77.²⁴⁸

Existuje několik vysvětlení, proč Charta 77 vznikla. Jako první možností to mohl být právě soudní proces, který dal dohromady podporu Helsinské smlouvě. Dále by to mohl být sám underground, který dal impulz intelektuálům. Jak píše Martin Machovec: „...útoky režimu na underground neúmyslně upozornily intelektuální elitu, která byla do té doby značně ochromena, na nutnost obrany.“²⁴⁹

Ale asi nejzajímavější verzí je vysvětlení, které zahrnuje celé „protoopoziční“ hnutí. Během soudu proti Plastikům se v budově sešli lidé z nejrůznějších okruhů, kteří se přišli na řízení podívat, samozřejmě dovnitř vpuštění nebyli.

Havel poznamenal: „Starší důstojný muž, bývalý člen předsednictva ÚV KSČ, se tu bez zábran bavil s dlouhovlasými chlapci, které viděl poprvé v životě, a oni se bez zábran bavili s tímto pánem, kterého znali doposud nanejvýš z fotografií.“²⁵⁰

Tato vzniklá situace byla silná zejména v prolomení psychologických zábran a obvyklých konvencí.

Svatopluk Karásek byl v údivu, jaká pospolitost vznikla na jednom místě mezi „máničkami z undergroundu, evangelickými faráři, katolíky, spisovateli, Kriegel a eurokomunisti a Havel přijel z Hrádečku, a podávali si ruce a vyměňovali telefonní čísla.“²⁵¹

Tím byla posílena role undergroundu, jako neutrálního pole, kde se mohou setkat lidé ze všech kruhů (katolíci, protestanté, reformní komunisté, intelektuálové a mnoho dalších).²⁵²

Prohlášení Charty 77 zahrnovalo hlavně občanská a lidská práva, které se Československo zavázalo v Helsinkách v roce 1975 dodržovat, avšak nedodržovalo. V prohlášení dále stojí, že „není ani základnou k politické činnosti, dokonce ani organizací.“²⁵³

Naopak chtěla vést dialog s úřady a státní mocí a také, že bude dohlížet na nedodržování, porušování občanských a lidských práv a bude se následně snažit najít

²⁴⁸ Tamtéž. s. 116.

²⁴⁹ BOLTON, Jonathan, Petruška Šustrová: *Světy Disentu: Charta 77*. s. 189.

²⁵⁰ Tamtéž. s. 189.

²⁵¹ Tamtéž. s. 189.

²⁵² Tamtéž. s. 188-190.

²⁵³ KAISER, Daniel. *Disident: Václav Havel, 1936-1989*. s. 122.

řešení. Státní bezpečnost nevěděla, jak reagovat, proto rozjela sérii výslechů a večer zadržené propouštěla.²⁵⁴

Protagonisté charty dali jasně najevo, že se nejedná o jednorázový akt, ale naopak budou i v budoucnosti řešit otázky společenského života v Československu. Proto musela být vytvořena struktura a mluvčí Charty 77. Každý rok byli vybráni tři, na rok 1977 byl vybrán Václav Havel, filosof Jan Patočka a bývalý ministr zahraničí Jiří Hájek. Úvodní prohlášení podepsalo 243 signatářů. Pro režim nastala nepříjemná situace, jelikož v Helsinkách na sebe vzal úvazek dodržování lidských práv a svobod a tudíž před očima celého světa nemohl v podobě nejtvrděších represí zatýkat a věznit své občany. Proto se uchýlil k zastrašování a ostrakizování. Ideálním nástrojem byla samozřejmě média, která vedla masovou kampaň proti Chartě. Média ovšem režim neuspokojila a proto, režim donutil umělce v Národním divadle podepsat tzv. Antichartu, tedy text, který sami umělci nikdy nečetli.

I přes samotné odmítání Chartistů, že jde o politickou opozici, byla Charta 77 ve své podstatě velmi silným politickým činem, jež dokázala v obrovské šíři zpochybnit suverenitu režimu a byla „slyšet“ za želenou oponou.²⁵⁵

O rozšíření Charty 77 na Moravě se zasadil Tomáš Hradílek. Po nástupu Gustava Husáka do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ spolu s počátkem normalizace odešel T. Hradílek z funkce předsedy místní organizace a vystoupil i z KSČ. I přes výborné pracovní výsledky, byl v rámci stranických prověrek v roce 1974 odvolán ze svého dalšího zaměstnání. „*Tam mi bylo řečeno, že vzhledem k tomu, že neustále zastávám protisovětské a protisocialistické názory, tak není možné, abych dál řídil lidi, a byl jsem z této funkce odvolán.*“²⁵⁶ (funkce hlavního zootechnika v JZD).²⁵⁷

T. Hradílek i s manželkou odmítli volit v předem jasných volbách a hned v lednu roku 1977 podepsal Chartu 77. O dokumentu se dozvěděl z Hlasu Ameriky a hned po podepsání navázal kontakty s dalšími signatáři v Praze, Olomouci a Ostravě. Stal jedním z mluvčích za Severomoravský kraj. Na základě toho, byly již na počátku osmdesátých let, prováděny domovní prohlídky příslušníky Státní bezpečnosti.

²⁵⁴ Tamtéž. s. 122.

²⁵⁵ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma. *Dějiny českých zemí*. s. 450.

²⁵⁶ *Paměť národa*, 2016 [online]. Tomáš Hradílek, Životopis [cit. 1. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hradilek-tomas-20160426-0>

²⁵⁷ Tamtéž.

Tomáš Hradílek popisuje permanentní sledování a perzekuci celé jeho rodiny, příslušníky StB²⁵⁸: „*Tady jsme to prožívali mnohem intenzivněji (rodina Hradílkova žila v Lipníku nad Bečvou). Zejména když potom dělali takové hrozné věci kolem našeho domu, tak tím se bavilo celé město.*“²⁵⁹ Ve spisech StB byl rozpracován v akci „Redaktor“.

Správa Státní bezpečnosti Přerov ve vykonávacím plánu na rok 1978, podává o Tomášovi Hradílkovi informace: „*Jmenovaný je signatářem „Charty 77“. V březnu 1977 bylo se jmenovaným provedeno profylaktické opatření. Dle současných poznatků je objekt vyznavačem „Charty 77“ a pro její myšlenky hledá další vhodné osoby. Vlastní řadu písemných materiálů a to jak „Charty 77“, tak i emigrantských zahraničních center.*“²⁶⁰ Následně si StB dala za cíl sledovat vazby na Prahu a další města a sledování pohybu veškerých písemných materiálů.²⁶¹ Hlavní oporou Tomášovi Hradílkovi byla jeho manželka Jana, která však Chartu 77 nepodepsala z obavy o děti, aby nezůstaly samy, kdyby komunistický režim všechny signatáře pozatýkal. Hradílek v činnosti spojené s Chartou 77 pokračoval až do pádu režimu. V roce 1987, při desátém výročí založení Charty vydal důležitý dokument „Slovo ke spoluobčanům.“ Jeho cílem bylo probuzení lidí v boji za svobodu. S dalším olomouckým aktivistou Rudolfem Berezou dokonce poslal otevřený dopis Gustavu Husákovi, tzv. „Skupina pěti dělníků ze severní Moravy.“ V dopise, Husáka signatáři vyzývali, aby odstoupil z funkce, bere-li opravdu perestrojku vážně. Dopis měl velký ohlas nejen v diskuzích v pražských tramvajích, ale i v zahraničních médiích.

V dalších z mnoha aktivit Hradílek např. roztáhl s Rudolfem Berezou prvního května před tribunou v Olomouci transparent s nápisem: „*Charta 77 vybízí k občanské kuráži.*“²⁶² Byli za to čtyřicet osm hodin ve vazbě, ze které ale byli propuštěni. V roce 1989 vznesli trestní oznámení na Vasila Biľaka za velezradu. Za to byl Hradílek v podmíněčně odsouzen a odposloucháván. V ten samý rok se stal T. Hradílek mluvčím Charty 77.²⁶³

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ ABS, KS ZNB S ŠtB-Oddelenie ŠtB Přerov. B7_8/II. Roční vykonávací plán O ŠtB na rok 1978. 1977-1978.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² *Paměť národa*, 2016 [online]. Tomáš Hradílek, Životopis [cit. 1. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hradilek-tomas-20160426-0>

²⁶³ Tamtéž.

Vyhledávací činnost StB následně zahájila ve všech regionech, např. ve Frýdku-Místku. Cílem StB bylo vytipování a prověření osob, u kterých se předpokládaly vazby na opozici v Praze a Brně, zejména na Chartisty.²⁶⁴

V rámci „problematické mládeže a vysokých škol“ byl u StB rozpracován i Zdeněk Vokatý „Londýn“ v akci „Voči“²⁶⁵ Zdeněk Vokatý byl mimo jiné jedním ze zadržených po Bojanovickém festivalu, který byl v roce 1976 ve vazbě (od 17.3. do 22.4.) V Bojanovicích zahrál jednu skladbu na španělskou kytaru, nic méně do mikrofону nezpíval. Možná to byl důvod jeho propuštění a následného vyšetřování na svobodě.²⁶⁶

Dále v rámci akce „Voči“, byla Státní bezpečností sledována i jeho činnost kolem Charty 77 v Ostravě-Porubě. Bezpečnost se zaměřila i na jeho ženu Dagmar Vokatou, která udržovala kontakt s rodinou Němcovou v Praze. Zvýšenou pozornost bezpečnost kladla na Vokatého během jeho návštěvy v Praze. Dáša Vokatá kontaktovala Pavlu Němcovou (která byla tou dobou v Praze), aby Zdeňka Vokatého upozornila, že se Státní bezpečnost v Ostravě zajímala o termín jeho návratu. Dle materiálů Vokatý zvažoval založení soukromé „bytové“ univerzity v Ostravě, která by informovala zájemce o činnostech Charty 77, tedy aby zefektivnila její činnost.

Zajímavá je informace, kterou StB poskytl tajný spolupracovník (TS) „Klaus“ z 30. 1. 1978. Který se setkal v ostravském krematoriu s Vladimírem Ptazskem. Od kterého se dozvěděl, že udržuje permanentní spojení s manželi Vokatými. Ti dle informace byli jedinými signatáři Charty v Ostravě. I přes to, že měl Vokatý finanční prostředky i knihy a další tiskoviny, které rozšiřoval mezi lidmi, žádná charakteristická skupina nevznikla, jelikož se vědělo, že Vokatý je sledován StB. Vokatý pak zhodnotil Ostravu a Olomouc, jako beznadějná a mrtvá města. Jedinou nadějí na Chartisty je Praha a Brno. Podle TS se Vokatý rozhodl odejít do Prahy, kde by se StB soustředila údajně na „větší ryby“ než na Z. Vokatého.²⁶⁷

Aktivitu v podobě rozšiřování tiskovin a literatury od Vokatého dokládá i spis z vyhodnocení ročního vykonávacího plánu za rok 1977: „*Jmenovaný je signatářem „Charta 77“, aktivně se v Ostravě zapojil do všech akcí, které organizuje. ...navázal široké styky na tzv. hippies a další nepřátelské osoby z Prahy, od kterých získává*

²⁶⁴ABS, KS ZNB S ŠTB-Oddelenie ŠtB Frýdek-Místek. Ročný vykonávací plán na rok 1978.

²⁶⁵ABS, KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, B7/III. Týždenné informácie pre X. s. ZNB za rok 1978.

²⁶⁶MACHOVEC, Martin, Pavel Navrátil, František Stárek. *Hnědá kniha*. s. 76, 88.

²⁶⁷ABS, KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, B7/III. Týždenné informácie pre X. s. ZNB za rok 1978.

závadové písemnosti, které pak v Ostravě rozšiřuje. Navázal další styky na signatáře „Charty 77“ Jaromíra Hlance, který je rozpracován na O-ŠtB Karviná v akci „LESK“ a signatáře „Charty 77“ Petra Podhrazského...“²⁶⁸

Na základě rozhovorů, které jsem provedl s pamětníky, hlásícími se do undergroundu nebo lidmi, kteří se kolem undergroundu pohybovali, byť jen okrajově, jsem zjistil, že je příležitost podepsat Chartu 77 zcela minula nebo tuto možnost nijak nevyhledávali.

Jaroslav Chromek uvádí, že: „...*tehdy jsem měl jinací myšlenky, mě politika moc nezajímala, mě zajímala muzika hlavně, abych sem se dal na muziku, a abysme měli přístup na pivo, to bylo důležité*“²⁶⁹

Libor Stržínek, o vnímání Charty 77 v Přerově: „*O nějaké Chartě 77 jsme slyšeli akorát z rádia, z televize, ale nikdo jsme ji nečetli. Přerov byl trochu izolovanější, jestli někdo něco dělal, tak o tom nevím. Ani Zprávu o třetím českém hudebním obrození... často se to sem dostávalo na pátým, šestým překlepu a nedalo se to číst. Takže o Chartu jsme ani nezavádili. [...] věděl jsem o co jde, protože se to mlelo v televizi, v rádiu. Takže jsem to znal jen z toho jednoho pohledu a určitě jsme si říkali, že je to dobrý, když to komunisty tak sere tenkrát. Nám bylo jasné, že co sere komunisty je dobrý, ale že bysme to četli, to jsme nikdo nečetli. [...] Více méně jsme ani neměli snahu zjistit o co jde, věděli jsme, že všechny tyhle party jsou prošpikovaný fízlama a práskačema a na víc nás ta politika tak až moc nebrala, my jsme si žili ten život. Když jsme jednou seděli s Jirousem a Jáchymem Topolem a tohle jsme jim řekli, tak zakroutili očima a mysleli si o nás, že jsme vesničtí idioti.*“²⁷⁰

K situaci v Uničově, Antonín Mikšík dodává: *K Chartě jsem se dostal, až jsem přišel z vojny, tak se mi dostala do rukou. Nepodepsal jsem to ale z toho důvodu, ne že bych měl strach, o nic nešlo mi o nic, rodinu jsem neměl, práce mi byla u prdele, tu jsem měnil každé dva roky, takže mi nemohli nic. Spíš jsem se necítil dostatečně vyzrálý, ještě po té vojně. Já jsem to bral tak, že je to spíš pro ty určitý osoby, Havla nebo ty Němcovi. Samozřejmě jsem věděl o co jde. Měl jsem to v ruce, ale už si nevybavuju, jak se ke mně dostala. Prostě to někdo dovezl. [...] Stále jsem uvažoval*

²⁶⁸ ABS, KS ZNB – Správa ŠtB OSTRAVA, B7/II 195, Roční vykonávací plán II. odboru S ŠtB na rok 1977. Vyhodnocení ročního vykonávacího plánu II. odboru S ŠtB za rok 1977.

²⁶⁹ Jaroslav Chromek, orální historie, 28. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

²⁷⁰ Libor Stržínek (kapela – Stará dobrá ruční práce), orální historie, 13. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

*nad tím, že emigruju a kdybych to podepsal, tak už se nikam nedostanu. Na víc mě ta politika v té době nějak neoslovovala. Smysl jsem v tom viděl, ale kdyby mě sbalili estebáci, tak co bych jim vykládal, to bych si neobhájil. [...] Necítil jsem se na to vyzrálý.*²⁷¹

Václav Stratil k Chartě dodává: „*Mně Chartu nedal nikdo k dispozici, ale kdybych se k ní dostal, tak bych ji podepsal. Podepsal jsem však jiné dokumenty, kupříkladu Cibulkovi texty a další.*“²⁷²

Na své první setkání s Chartou vzpomíná Marie Burdová: „*Chartu 77 jsem nepodepsala. Na setkání na Hrádečku (v roce 1978) jsem ji chtěla podepsat. Bylo mi teprve chvíli 18 let a moc jsem chtěla být se všemi přítomnými za jedno. Naštěstí si mne tam vzal někdo bokem a ptal se mne, zda jsem ji opravdu důkladně přečetla a zda si opravdu uvědomuji, co nastane. Jasně že jsem ji nečetla. Charta byla na světě rok a k nám (do Olomouce) se ani nedostala. [...] Kolem Havla sedělo u výborného guláše mnoho lidí a ti mi řekli, ať se s tím nejdříve seznámím a potom podepíšu. Podepsala jsem tedy alespoň propuštění těžce nemocného Cibulky. I to STB později stačilo.*“²⁷³

StB Ostrava si později mezi léty 1979-1980, vytypovala osoby ke zpravodajské kontrole. Byl zpracován podklad k signatářům Charty 77, signatářům dokumentů Charty 77 a podklady ke stykům signatářů Charty 77 ze Severomoravského kraje. V součinnosti s StB Brno, O StB Přerov a Olomouc bylo provedeno „*opatření k zabránění ustavení tzv. sekce moravského VONSu 5. 1. 1980*“²⁷⁴ a zároveň se jednotlivá oddělení snažila ve spolupráci znemožnit konání protestní demonstrace za propuštění odsouzeného Cibulky.²⁷⁵

O aktivitě chartistů v Olomouci vypovídá roční vykonávací plán olomouckého oddělení StB na rok 1978. Oddělení zachytilo aktivizaci sil, kterým ovšem zabránilo rozšiřování a rozmnožování pamfletu Charta 77. Tudiž jak je z rozhovorů patrné a potvrzuje to i daný dokument, Charta 77 nedosáhla patřičného účinku, jak signatáři očekávali, „*i přes to do určité míry ovlivnila chování a myšlení některých pravicových oportunistů v okrese. Celá řada jiných s obsahem sympatizují, ale nechtějí být*

²⁷¹ Antonín Mikšík, orální historie, 26. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

²⁷² Václav Stratil (olomoucký malíř), orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

²⁷³ Korespondence s Marií Burdovou, 29. 3. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

²⁷⁴ ABS, KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, Roční vykonávací plán II. odboru S ŠtB na rok 1980. Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu práce II. odboru S ŠTB za rok 1980. 1979-1980.

²⁷⁵ Tamtéž.

signatáři, protože se obávají sankcí.“²⁷⁶ Samozřejmě bylo běžné, že jak lidé z undergroundu, tak pravicoví oportunisté udržují vztahy nad rámec okresů, a tak docházelo k předávání, výměně a získávání politických názorů.²⁷⁷ (vycházím i z uvedené korespondence na předešlé straně s Marií Burdovou, která se s Chartou blíže seznámila u Havla na Hrádečku).²⁷⁸

Marie Burdová dále vzpomíná na zájem StB, po jejím návratu z Hrádečku: „Po návštěvě Hrádečku si pro mne přijeli, než jsem odcházela do práce. Oblečení v civilu, nekompromisně dali nohu mezi otevřené dveře. Nechali mne obléknout a potom odvezli do čtvrtého patra oddělení StB. Tam mi oznámili práva a řekli, že přijel specialista na mládež z Ostravy, který má na mne otázky. Můj olomoucký estébák, který mě měl na starosti, se jmenoval Hynek. Ptali se na různá setkání, která jsem navštívila. Věděla jsem od přátel, jak se chovat a moc mi ty rady pomohly. Když jim po 12 hodinách ničeho, začaly téct nervy a všichni se už prostrídali a chtěli asi domů, se jejich agresivita začala zvyšovat. Docela jsem se začala bát. V tu dobu běžel nový film Kladivo na čarodějnice, zeptala jsem se tedy, jestli mi také budou štípat prstíky?!?! Já blondýnka, vlasy po pas, velké modré oči! Ven! Zařval, pusťte ji, ať ji už nevidím!! Tak k mučení nedošlo.“²⁷⁹

Jaroslav Drlík „Dudyn“ udržoval kontakt s „máničkami“ v Košicích: „Než jsem šel na vojnu²⁸⁰, tak jsme často jezdili do Košic. S košičákama jsme měli nějakou ten freundschaft. [...] Někteří se pak odstěhovali do Prahy a žili potom v Praze [...] Takže my jsme jezdili za nimi spíš tam.“²⁸¹

„Dudyn“ poznamenal, že dostat se mezi „máničky“ bylo podmíněno i věkovou kategorií: „Na Lábusovkách jsem se před pěti lety setkal s teplotákama a ti mně říkali, že jezdili dávno do Olomouce, že ještě Ragany²⁸² si pamatují, to já jsem byl ještě šolda. Máma mě držela zkrátka až do těch patnácti (1971), kdy mně teprve začaly růst

²⁷⁶ ABS, Okresné oddelenie ŠtB Olomouc. Ročný vykonávací plán O-ŠtB na rok 1978.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Korespondence s Marií Burdovou. 29. 3. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Na vojnu nastoupil v roce 1978, Jaroslav „Dudyn“ Drlík, orální historie, 2. 4. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

²⁸¹ Jaroslav „Dudyn“ Drlík, orální historie, 2. 4. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

²⁸² V ročním vykonávacím plánu byl uveden i jeden z bratrů Raganů, kterého zmiňuje „Dudyn“, o kterém olomoucká StB věděla, že podepsal Chartu 77 a vnímala ho jako kriminální živel se sklony k výtržnostem. In: ABS, Okresné oddelenie ŠtB Olomouc, Ročný vykonávací plán O-ŠtB na rok 1978. Bratři Ragani byli známe olomoucké „máničky.“ S jedním z bratrů Raganů založil Milan Krampota kapelu „Hymen Deflorace.“ Milan Krampota „Gogo“ orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

vlasy. Starší máničky měli všichni vlasy div ne po pás. Takže dostat se mezi ně taky nebyl žádný med, moc to nešlo. Až potom mezi ně člověk začal chodit, sedávat a pomalinku ti ty vlasy dorůstaly.“²⁸³

Vlna rozsáhlé kampaně za underground, které ze zahraničních médií západního svobodného světa zněla, byla nemilým faktem, se kterým se komunisté byli nuceni vyrovnat. Československá média však zareagovala. V tisku bylo uvedena mírně zavádějící zpráva, „že na Západě vzbudily procesy s „vlasatci“ značnou odezvu.“²⁸⁴

Tak se k československému divákovi dostala informace nejen z „Rudého práva“, „Mladého světa“ nebo „Svobody“, ale i z vysílání Československé televize a rozhlasu. Musela mu však vzejít na mysl otázka, proč se média tak moc zajímají o „...obyčejné protispolečenské živly, příživníky, narkomany, alkoholiky a recidivisty, jejichž činnost nemá s uměním nic společného...“²⁸⁵

Ovšem, jak se říká „špatná reklama, také reklama.“ Kolem Charty 77 vznikla ze strany režimu hysterická reakce, díky které se veřejnost o její existenci a aktivitě vlastně dozvěděla. Vratislav Brabenec, saxofonista Plastiků prohlásil: „*když jsme hráli v Americe, tak nám říkali američtí rockeři, takovou reklamu, jako vám udělala vaše státní bezpečnost, to by nás stálo sto tisíc dolarů a vy jste to měli zadarmo, kdyby nás nechali být, tak bysme už dávno nehráli, nebo bychom byli šťastně ženatí...*“²⁸⁶

²⁸³ Jaroslav „Dudyn“ Drlík, orální historie, 2. 4. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

²⁸⁴ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: "Kapela." 160-161.

²⁸⁵ Tamtéž. s. 160-161.

²⁸⁶ Nejlepší reklamu nám dělala StB, říkají Plastici | Plus. Český rozhlas Plus [online]. Copyright © 1997 [cit. 05.04.2019]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/nejlepsi-reklamu-nam-delala-stb-rikaji-plastici-7689639>.

7.4 Výtvarná scéna

Underground nebyl tvořen jen okruhem hudebníků. V uměleckých galeriích vystavovali především prorežimní výtvarníci. Do nelegální či „druhé“ kultury spadali i výtvarníci, kterým tato možnost byla odepřena, tedy zakázaná a museli se přesunout taktéž do bytů, ateliérů a dalších různých prostor, kde soukromě vystavovali.²⁸⁷

Na počátku 70. let, zasáhly probíhající čistky nejen jednotlivce, ale celý výtvarný život. Ten ovšem stihl v Olomouci zakořenit, zejména díky teoretikovi a členovi „Skupiny Ra“, Václavu Zykmondovi, který, jako vedoucí Katedry výtvarné výchovy Univerzity Palackého, vychoval (během svého desetiletého působení ve funkci) „s dalšími pedagogy celou řadu ať už prakticky nebo teoreticky dobře vybavených studentů.“²⁸⁸ V polovině sedmdesátých let se z jádra těchto studentů, vyprofilovala skupina mladých umělců, kteří z vlastní iniciativy uspořádali a představili se veřejnosti na výstavě „Konfrontace 77“, která probíhala v Kroměříži.

Na výstavě se podílel např. Ondřej Michálek, Oldřich Šembera, Jiří Žlebek nebo velmi výrazná postava olomouckého undergroundu, Václav Stratil. Výstava „Konfrontace 77“ byla počátkem řady dalších aktivit, jež se konaly na všemožných místech a platformách a vycházely událostí, které přinesla 60. léta.²⁸⁹

Významná osoba, která v Olomouci kolem sebe vytvářela výtvarné undergroundové prostředí v 70. letech byl mimo jiných, malíř Václav Stratil, který mi vyprávěl o svých aktivitách: „Věděli o mně, vadilo jim moje chování. [...] Já jsem tu undergroundovou komunitu vlastně vytvářel. Měl jsem tady dva ateliéry, v sedmdesátých letech. Ve Ztracené ulici a pak na Praskové, kde bydlelo více lidí. Tak tam jsme popíjeli a hráli muziku a dělali výstavy. V té Praskové ulici to začalo tak v té polovině sedmdesátých let.“²⁹⁰

Během tvrdého husákovského režimu se těmto umělcům, včetně Václava Stratila, podařilo v klubovně za Galérií v podloubí a později v Komenského ulici „vytvořit ostrůvek relativní svobody. Uprostřed nechutné doby převlékání kabátů,

²⁸⁷ Fenomén Underground: Byty — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 06.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221002-byty/>

²⁸⁸ DANĚK, Ladislav, Pavel Zatloukal: *Skleník: Kapitoly Z Dějin Olomoucké Výtvarné Kultury 1969-1989*. Olomouc: Muzeum Umění Olomouc, 2009. s. 53.

²⁸⁹ Tamtéž. s. 53.

²⁹⁰ Václav Stratil, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

*křivení páteří a devastace charakterů. Byli jsme přímo ukázkovým dokladem toho, jak se ideologická diverze a protisocialistické názory dokázaly vloučit přímo do mládežnické organizace – Socialistického svazu mládeže, pod jehož hlavičkou jsme figurovali.*²⁹¹

V rozhovorech s pamětníky mě zajímalo i předávání informací o plánovaných výstavách a dalších akcích. Václav Stratil zmiňuje: *„Tady byla hospoda, Studentský klub a tam jsme všichni chodili a samozřejmě do Ponorky, tehdy se tady komunikovalo dobře. Ty dlouhé vlasy byly takové poznávací znamení. Organizace akcí, samizdaty a stavění se proti tomu režimu jsme dělali hlavně my. My jsme rozšiřovali časopis Vokno²⁹² a lidi z Prahy mě často navštěvovali, vždy u mě přespali. Přitom rozšiřování nás bylo hodně. [...] Často jsme měli domácí prohlídky a často nás předvolávali na výslech. Hlavně je teda zajímavé, koho z Prahy znám. Ptali se na Mirka Vodrážku, Plasty a okruh lidí kolem nich, rodinu Němcovu, to chtěli vědět a pak koho znám tady z Olomouce. [...] Do Prahy jsem za těmito lidmi jezdil často.*²⁹³

Státní bezpečnost o stycích Václava Stratila s osobami z Prahy věděla. V týdenní informační zprávě z roku 1980 je uvedena schůzka v bytě MUDr. Pelikána v Olomouci, které se účastnilo 12 osob dne 26. 12. 1979. Schůzku měla údajně iniciovat Iva Pelikánová. *„Jde o osoby mající nepřátelský vztah k současnému politickému zřízení a inklinující vztah k CH 77.*²⁹⁴ Na schůzce byl kromě Ivy Pelikánové, přítomný Mirek Vodrážka, Vít Pelikán, Václav Stratil a další osoby napojené na Chartu 77. Veškeré zjištěné informace byly posléze postoupeny X. zprávě SNB s požadavkem, na dodateční prověření Vodrážky.²⁹⁵

„Nelegální“ výstavy olomoucká Státní bezpečnost sledovala. V ročním vykonávacím plánu O StB na rok 1978, v problematice kultury, Státní bezpečnost plánovala věnovat pozornost právě osobám *„o kterých je z dřívějších dob známo, že mají snahu zanášet do naší kultury tzv. „progresivní kulturu“, nebo se snaží vytvářet a uvádět díla, která mohou mít dvousmyslný charakter.*²⁹⁶

²⁹¹ DANĚK, Ladislav, Pavel Zatloukal: *Skleník*. s. 205.

²⁹² „Chodili mezi nás vydavatelé samizdatové literatury a jiní tehdejšímu režimu nepřátelští občané.“ In: Tamtéž. s. 205. „Vokno“ samizdat, vydávaný Františkem Stárkem „Čuňasem“, od roku 1979. In: Vokno - VONS.cz. Aktuálně - VONS.cz [online]. Copyright © 2007 [cit. 22.04.2019]. Dostupné z: <https://www.vons.cz/vokno>

²⁹³ Václav Stratil, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

²⁹⁴ ABS, KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, Týždenné informace po linii X. S. ZNB za rok 1980.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ ABS, Okresné oddelenie ŠtB Olomouc. Ročný vykonávací plán O-ŠtB na rok 1978.

Zaměření mělo být dále nasměrováno na spisovatele z řad vyloučených členů KSČ, kteří používají pseudonymy a na osoby, o kterých je známo, že rozepisují a následně rozšiřují závadovou literaturu a tiskoviny, které nakopírují a posílají dál do oběhu.

Zpráva doslova uvádí zaměření se na osoby stojící mimo umělecké svazy, které organizují kulturní a společenské akce. Mezi takové patřil například zmiňovaný Václav Stratil nebo fotograf Jindřich Štreit.²⁹⁷ „*Na každé mé výstavě byli tajní, kteří sledovali průběh té vernisáže, co se tam děje, jestli se tam nerozdávají letáky, takže kdo si myslí, že nebyl pod kontrolou, tak si mluví proti sobě. Měl jsem nad sebou několik tajných, kteří mě kontrolovali, auta, telefony. Mně byl odposloucháván telefon, takže já byl furt pod kontrolou. [...] Myslím si, že ta Morava byla méně sledována než ta Praha... vědělo se o tom, ale nebyly tady nějaké zásadnější postihy.*“²⁹⁸

Preventivní opatření měla být samozřejmě uskutečněna na poli veškeré kultury včetně osob z řad „hudebníků.“ Ti všichni mohli totiž negativně ovlivňovat veřejnost, ale hlavně mladou generaci.²⁹⁹

Lidé vnímali underground jinak na Moravě a jinak v Čechách. Václav Stratil vnímal underground v Praze i na Moravě totožně. „*Ten přístup byl stejný, bylo to propojené. Velkou práci pro Olomouc udělal Milan Kozelka.*“³⁰⁰ *Ten sem vozil informace o tom, co se děje ve světovém umění. Dělal přednášky, dělal happeningy, performance, body-art. V rámci těch přednášek se snažil lidi kolem sebe vzdělávat.*“³⁰¹

„Bytová kultura“ poskytovala azyl mladým lidem, kteří kvůli často špatným a nesmyslným rozhodnutím, vytvářeli opozici proti komunistickému režimu, jak vzpomíná Marie Burdová: „*Při cestě po Olomouci se běžně stávalo, že policie zastavila autem dlouhovlasé lidi, zkontrolovali jim občanské průkazy a vždy někoho s vymyšleným důvodem odvezli. Bylo to rádobý pro vystrašení, ale začaly vznikat nová setkání a jiné cesty, kudy nechodit! Staré domy s byty čtvrté kategorie, ve kterých vojáci se svými rodinami nechtěli bydlet, se postupně zabydlely lidmi z undergroundu. Jednou jsme např. seděli ve větším počtu na Trojici, když nás přišli kontrolovat a „rozpusť“ příslušníci. Tichým sdělením, jsme se s kamarádkou dozvěděly, kam máme*

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ Jindřich Štreit, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

²⁹⁹ ABS, Okresné oddelenie ŠtB Olomouc. Roční vykonávací plán O-ŠtB na rok 1978.

³⁰⁰ Milan Kozelka, olomoucký básník. Václav Stratil, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

³⁰¹ Tamtéž. Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

přijít, ještě, než se všichni rozešli. [...] V jednom bytě, kam jsme vešli již sedělo přes patnáct lidí, vařil se čaj, pouštěla skvělá hudba a sdílely se názory na perzekuci, které se nám líbily. Neobjevilo se násilí, spíš legrace. Oproti pomluvám, se nám líbilo, že se čte literatura i bez přítomnosti alkoholu. Poprvé jsem slyšela „Neboj se fízláků...“ píseň, která se při různých pochodech v obklíčení policajty stala později skoro hymnou.“³⁰²

Olomouckou výtvarnou scénu pomáhali tvořit i lidé mimo Univerzitu Palackého, jako např. Milan Krampota „Gogo“, který ve svém bytě pořádal výstavy. Byt se nacházel v ulici Barvířské, která spojuje ulici Riegrovu s Náměstím hrdinů. První velká výstava se konala v roce 1978, na bytě se sešlo kolem 30 až 40 lidí.

„Gogo“ uvádí, že: „Většina lidí chlastala a já ne, proto jsem se snažil dělat tu kulturu, aby taky jenom nechlastali, ale něco dělali. Přišlo mi totiž škoda furt jenom sedět v hospodě. Těmi akcemi jsem je chtěl oslovit. Tak jsem dal dohromady lidi. Pamatuji si, že to bylo začátkem roku 1978. No já jsem udělal tehdy večírek, smíchal jsem jednu chemickou látku s cukrem, a ta po zapálení hořela. [...] Tu směs jsem nasypal na zem, směrem od vstupních dveří, dále do bytu a jak ti lidi přišli, zapálil jsem to a podle toho, jak ten prášek hořel, mohli jít dál. Druhý den přišli i rodiče, abychom jim ukázali, že jejich děti jen nechlastají. [...] Různě tam lidi nosili věci, co třeba dělali na soustruhu, vázy apod. Ta výstava byla veřejná, byly tam různé obrazy, ale i vyřezávané sošky, litografie, asambláže“³⁰³

Undergroundové hnutí na Olomoucku, z pohledu pamětnice působilo vlivem generačních rozdílů a větší izolace Moravy roztráštěně: *„Co byly máničky a co underground se v té době (druhá pol. 70. let) řešilo spíše v Praze. Na Moravě ne. Bylo těžké se v tom vyznat, jelikož byla starší skupina, která již byla vlastně uzavřena a rozbila ji až velká emigrace 1978-1981, kdy odjelo tolik lidí, že jsme měli skupinový smutek. Mladší generaci mě blízkých ročníků, která neemigrovala nám zase odvedli na vojnu. Najednou nás bylo žalostně málo. Dobré sešlosti vznikly opět po návratu velké skupiny z vojny.“³⁰⁴*

V Olomouci existovalo více bytů s různými společenstvími, které tvořily v podobném duchu. Tyto skupiny lidí o sobě samozřejmě věděly, ale jelikož se lidé báli, byli často uzavřeni ve své skupině přátel: *„Znal jsem Stratila a věděl jsem o něm,*

³⁰² Korespondence s Marií Burdovou. 29. 3. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³⁰³ Milan Krampota „Gogo“, oral history. 18. 4. 2019. Rozhovor vedl Lukáš Haberland Stylisticky přepsáno, z důvodu srozumitelnosti.

³⁰⁴ Korespondence s Marií Burdovou. 29. 3. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

*ale prostě všichni měli svůj určitý okruh. Po Chartě jsem se dozvěděl, že i Pelikán měl kolem sebe svoje lidi, kluci od nádraží dělali koncert Hutky někde ve sklepě v nějaké vile, o kterém jsem se dozvěděl až později. Všichni se báli, že to někdo bonzne.*³⁰⁵

Během rozhovorů mě zajímal aspekt vůdčích osobností v undergroundu. Kupříkladu zda v Olomouci takový člověk existoval či nikoliv. V sedmdesátých letech byl za vůdčí osobnost považován Václav Stratil. Ovšem setkal jsem si i s názory pamětníků, kteří odmítají nebo si neuvědomují podobné „hierarchizování“ daného společenství: *„Výraz vůdčí osobnosti se na olomouckou větev nehodí. Tady bylo něco jako skupiny spíše vázané k místům setkávání. Díky klubům, které vznikly pod hlavičkou SSM, bylo několik míst, kde se pravidelně sešel velký počet mániček. Kolem Milana Krampoty (Gogina) a Monika (Sabatha)³⁰⁶ to byl Satelit club.*³⁰⁷

M. Krampota k tomu dodává: *„Žádná vůdčí osobnost, tady nebyla. V Ponorce byl hodně populární Brandy, to byla taková osobnost, měl fakt hodně dlouhý vlasy.*³⁰⁸

Sten Vlč³⁰⁹ mi sdělil, že k prvnímu setkání s výraznějšími osobnostmi došlo v jeho patnácti letech (rok 1975) v Němčicích na Hané. Konkrétně zmiňuje např. Ladislava Šťastného nebo osobu zvanou Kameň. Aktivně se s těmito lidmi začal vídat až od roku 1978: *„Ti všichni byli starší a byli dost zajímaví. Někteří byli takoví obyčejní, moc se o politiku nezajímali. Ten Láďa ale jo a také o literaturu. [...] K Láďovi jsme jezdili na televizi, když v Německu probíhali Rockpalast, přenášela to také rakouská televize a všechny máničky se sjížděly, aby se podívali, jak hrají kapely. Popíjeli jsme, koukali jsme na malou černobílou televizi. Viděli jsme The Who a reagge, Boba Marlyeho. Poprvé to prostě viděli u Kameňa sešlo se tam klidně padesát šedesát lidí. Mohlo to být monitorovaný, ale myslím, že nikdy nezasáhli.*³¹⁰

„Bytové univerzity“ byly výrazným fenoménem v prostředí pražského undergroundu. Po republice probíhalo mnoho seminářů. V Praze v Templové ulici např. v bytě u manželů Vodrážkových. Ti začali poskytovat svůj byt pro semináře na

³⁰⁵ Milan Krampota „Gogo“, orální historie, 18. 4. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³⁰⁶ „Monik/Sabath“ vrstevník Milana Krampoty, výrazná postava mezi olomouckými „máničkami.“ Korespondence s Marií Burdovou. 29. 3. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³⁰⁷ Tamtéž.

³⁰⁸ Milan Krampota „Gogo“, orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³⁰⁹ Stanislav „Stan“ Vlč, výrazná postava uničovského undergroundu.

³¹⁰ Stanislav „Sten“ Vlč, orální historie, 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

přelomu 70. a 80. let. Semináře vedli např. Milan Machovec, Egon Bondy a teolog Milan Balabán, kteří se vedení semináře střídali.³¹¹

„Byty“ byly výjimečné zejména díky své svobodomyšlnosti, toto setkání „přesahovalo nejen intelektuální zájem o určitý informace, ale tady se vyskytovaly i určitá společenská témata, který se otevřeně neprobíraly, politicky témata a tam se zabíhalo. To znamená opravdu to bylo takové otevřené fórum, jak po intelektuální stránce, tak třeba po občanský a politický.“³¹²

Václav Stratil, který kolem sebe soustřeďoval zajímavé lidi, popisuje zkušenosti s byty: „Tady (v Olomouci) bylo několik bytů, kde si mohl, jak si mohl přijít kdykoliv v denní i noční hodinu. Všichni jsme se scházeli po bytech a já jsem měl postupně k dispozici ty dva ateliéry. Ty lidi neměli, když neměli kde bydlet, tak bydleli u mě a mohli jsme provozovat ty naše aktivity. Hlavní byla ta Prasková.“

„Často jsem byl na výsleších [...] při každém výslechu to bylo na stole (výzva k podepsání spolupráce s StB), vysvětlovali mi tu situaci a snažili se mě přemlouvat. Většinou jsem používal zákon práva nevypovídat. Věděli, že mám kontakty na Prahu, ale asi jsem pro ně nebyl tak důležitý, zajímal jsem je tady, kdy jsem měl velký vliv na mladé lidi. [...] Hodně jsme se o tom (politice) bavili. [...] Kritizovali jsme, srovnávali jsme. Neměli jsme žádné ambice, byli jsme sami pro sebe a každý měl u mě dveře otevřené.“³¹³

Kromě bytových galerií se příslušníci undergroundu snažili probudit občany z letargie různými veřejnými akcemi, tzv. happeningy. Jako např. Milan Krampota: „Nejdříve jsem pořádal takový nultý happening. Zkusil jsem jen schválně, kolik přijde lidí. [...] Ten nultý byl na začátku roku sedmdesát osm, říkal jsem kdo přijde a kolik jich bude posraných, protože tady bylo hodně lidí posraných. Třeba když se něco podepisovalo, když jsme všechno rozmnožovali, to byly ty Charty a další věci, tak lidi měli strach. Tak se stávalo, že to rovnou zahodili. Hodně jsme tady ty věci rozmnožovali. My s Georgem³¹⁴ jsme byli jedni z mála, kdo měl byt. Ostatní bydleli ještě u rodičů nebo na ubytovnách a tak. Takže tam se lidi u nás scházeli, tam občas

³¹¹Fenoménu Underground: Byty — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 06.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221002-byty/>

³¹²Mírek Vodrážka o „bytové univerzitě.“ Tamtéž.

³¹³ Václav Stratil, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³¹⁴ „George“ byla výrazná postava olomouckého undergroundu a spolubydlící Milana Krampoty. Milan Krampota „Gogo“, orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

přišli policajti a furt po nás chtěli spolupráci, čekali na nás před barákem. A když se něco stalo, tak hned výslechy a kontroly, klidně i třikrát denně. ³¹⁵

Roční vykonávací plán Správy StB Olomouc na rok 1978, doslova uvádí preventivní útok do všech oblastí kultury, aby zamezila jejímu „negativnímu“ ovlivňování veřejnosti.“ Příslušníci StB se snažili dané osoby zdiskreditovat a „provádět taková opatření, aby se o nich dověděl co nejširší okruh osob z této oblasti.“ ³¹⁶

Zpět k nultému happeningu Milana Krampoty: „*Na ten nultej happening jsme udělali pozvánky v tolik a tolik, tam a tam. Vyrobili jsme to za pomoci linorytu, a to mně někde chytli, kontrolovali mě věci a našli pár pozvánek a hned mě odvezli a že co to je. [...] Nic jsem jim neřekl, protože by mi stejně nevěřili. [...] Zakázali mi tam jít, hodinu mě drželi a pak jak jsem se dostal domu, tak jsem pár lidí varoval, někdo šel a někdo ne. [...] No a šlo o to, že jsme měli jít z Horního náměstí navrch, k Žerotínovu náměstí, kde budeme mít sraz. A já tam prostě půjdu a jenom je pozdravím a půjdu pryč. No tak v osm hodin tam šli ty lidi, všude byly policejní auta, naháněli je, některý sebrali a kdybych jim (strážníkům) řekl, že je jenom pozdravím, nevěřili by mi. Docela se ten happening vydařil, ale byl z toho docela průser. Hodně lidí odvezli na výslechy, jelikož v nás viděli asi nějakou hrozbu.*“

„*No a ten první happening se jmenoval Šaty dělaj člověka, to jsme sedávali u Trojice (Morový sloup na Horním náměstí) naproti knihkupectví. [...]. Říkám hele prodávají tam knížku Šaty dělaj člověka, tak vybereme peníze a koupíme si ji. Stačí jedna, stála osmnáct korun. Tak jsem od každého vybral nějaký peníze, bylo nás 11 a šel jsem ji do té prodejny koupit. Hned jak jsem ji koupil, začal jsem ji trhat, každému jsem dal jeho podíl. [...]. Prodavačky koukali, pár zákazníků koukalo, říkali si, že jsme blázni.*

Nebo jsme v temných koutech města psali na zeď, kdo souhlasí s Chartou, ať udělá čárku. Moc čárek tam nebylo. Lidi se báli. ³¹⁷

Milan Krampota vzpomíná na barák ve Velkém Týnci, kde s přáteli pořádali další happeningy: „*My jsme jezdívali na barák do Velkého Týnce, ten zdělila nějaká naše známá a my jsme tam jezdili asi rok. Měl jsem tam chvíli i trvalé bydliště. Sešlo se tam vždy hodně lidí, kapely tam nehrávaly, spíše šlo o to setkání.*

³¹⁵ Milan Krampota „Gogo“, orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³¹⁶ ABS, Okresné oddelenie ŠtB Olomouc. Ročný vykonávací plán O-ŠtB na rok 1978.

³¹⁷ Milan Krampota „Gogo“, orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

*Jednou jsme tam pořádali happening, vedle baráku byla taková fabrika a my jsme šli s cepama a hráběma, oblékli jsme si staré hadry a o víkendu jsme bouchali na tu fabriku, že chceme práci. Na tu dobu to byla docela provokace.*³¹⁸

³¹⁸ Milan Krampota „Gogo“, 18. 4. 2019, oral history, Rozhovor vedl Lukáš Haberland.

8 Osmdesátá léta

Akce „Kapela“ měla za primární cíl, zničit *„ideologicky závadné skupiny a zamezit vzniku podobných těles.“*³¹⁹ Na konci roku 1979 náčelník II. odboru Správy StB Hradec Králové, podplukovník František David poznamenal k akci „Kapela“, že i přes vydařené zásahy a úspěšnou činnost, aktivita „závadových“ skupin přetrvává.³²⁰

Stejný postoj jako pplk. František David, zastával i pplk. Josef Šobáň, náčelník Správy Státní bezpečnosti Ostrava, který v hodnocení součinnosti Státní a Veřejné bezpečnosti v boji proti trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži uvedl, že: *„když bylo dosaženo při ochraně mladé generace před trestnou činností součinnostními akcemi a opatřeními orgánů obou složek řady pozitivních výsledků, zjištěné a odhalené negativní jevy signalizují, že se dosud orgánům severomoravské krajské správy Sboru národní bezpečnosti, nedaří účinně čelit a zejména předcházet trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži.“*³²¹

Státní bezpečnost byla samozřejmě striktní proti „závadovým“ skupinám, v podobě jejich systematického rozkladu a tvrdých opatření v průběhu koncertů. Jak jsem uvedl již výše, tím, že národní výbory a kulturní organizace zakazovaly téměř všechny kulturní akce v regionu a mnohdy vůbec nerozlišovaly charakter dané akce, došlo k „hudební radikalizaci“ mládeže. Mladí lidé prakticky vyrůstali spolu s bigbeatovou hudbou a veškerá snaha, kterou Státní bezpečnost investovala do celostátní akce téměř ztratila význam, jelikož to posílilo aktivitu a odhodlání „nežádoucích“ hudebních skupin.

V původním očekávání Státní bezpečnosti bylo úplné zlikvidování skupin, které vnímali jako vyloženě protirežimní (The Plastic People of the Universe a DG 307). Ostatním kapelám bylo „zaručeno“, že jakmile se ostříhají, změní anglický název na český, začnou nosit slušné oblečení a „normalizují“ dosud „závadný“ repertoár, budou moci dále vystupovat. Samozřejmě pouze v případě, že „projdou“ přehrávkami a budou mít vlastního zřizovatele.

Počátkem 80. let Státní bezpečnost nevnímala situaci nikterak dramaticky. Oddělení ostravské Státní bezpečnosti popisuje ve svém „prováděcím plánu II. odboru na rok 1980“ své zákroky jako: *„zákroky vůči „zbytkům“ opozičního uskupení*

³¹⁹ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: *„Kapela.“* s. 204.

³²⁰ Tamtéž. s. 204-205.

³²¹ ABS, KS SBN – Správa StB Ostrava, Hodnocení součinnosti StB a VB v boji proti trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži. Správa pro štáb náčelníka KS SNB. 1980

„živořících“ na okraji společnosti.“³²² Počátkem 80. let započalo „druhé tažení“ proti undergroundu.³²³

Právě na začátku osmdesátých let se těžiště undergroundu pomalu začalo z Čech přesouvat na Moravu. Stalo se tak v době, kdy scéna v hlavní „baště“ severočeského undergroundu byla oslabená v důsledku mnoha perzekucí ze strany bezpečnostních složek. Například skupina Psí Vojáci tak začala vystupovat na koncertech v různých městech Moravy a získali za manažera Petra Kadlece „Mauglího“, jenž pocházel z Dolních Kounic.³²⁴

Náčelník druhého oddělení mjr. Miroslav Spurný ve Vyhodnocení ročního prováděcího plánu roku 1981, uvádí, že během konání akce „Kapela“ nebyly zjištěny žádné vážnější negativní projevy na severní Moravě. Zpráva byla později postoupena X. správě SNB Praha.

Na základě mnou vedených rozhovorů, lze masivnější vznik hudebních undergroundových skupin zařadit do přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, například kapely Elektrická svině (1979/1980)³²⁵ z Olomouce nebo Stará Dobrá Ruční Práce (1984) z Přerova.³²⁶

Na svou první kapelu vzpomíná Sten Vlč: „*Kapelu jsme založili tak v osmasedmdesátém ve Vrchoslavicích, Arstenben*³²⁷. *Arci byl nás bubeník, Sten jako já, hrál jsem na kytaru a Ben byl Míra Zeman, ten hrál na basu. Nehráli jsme jen pro sebe ve sklepě, ale na normálních zábavách. Chodily tam dlouhovlasé „máničky“, ale že by k něčemu došlo, to asi ne. Nebyl tam takový tlak ze strany StB. Prostě se chodilo po zábavách, chlastalo se. Ani nikdo nevěděl, že je nějaká druhá kultura.*“³²⁸

Podplukovník RSDr. Stanislav Nezval, náčelník Krajské správy SNB Brno, požadoval okamžitý rozbor z úseku volné mládeže. Na základě toho měla všechna oddělení Veřejné i Státní bezpečnosti předložit seznam a počet skupin z místa svého působení, dále vyhodnocení situace z tzv. krizových let (1968-1969), následně místa, kde se tyto skupiny vyskytují, jejich popis, hlavní postavy tzn. organizátory, sociální skladbu společnosti a následné vyhodnocení způsobu postupu v rámci bezpečnostního

³²² KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: „Kapela.“ s. 205.

³²³ Tamtéž. s. 204-206.

³²⁴ Tamtéž. 206

³²⁵ Zdeněk Brázda „Cipís“, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

³²⁶ Libor Stržínek (Stará dobrá ruční práce), orální historie, 13. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³²⁷ První kapela Stena Vlče, jejíž jméno vzniklo dle jmen členů kapely. Stanislav „Sten“ Vlč, orální historie, 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

³²⁸ Tamtéž.

základu. Daná oddělení měla vytvořit svazky na tzv. „závadovou mládež“, ve které měly být uvedeny např. soupisy k „mládeži“ patřících lidí, včetně jejich lustrací a návaznost na další skupiny. Z hlediska bezpečnosti měli být ve svazku uvedeni tajní spolupracovníci, průběhy kontrol Veřejné bezpečnosti, Pomocné stráže Veřejné bezpečnosti nebo např.³²⁹ „jakým způsobem se v každodenní praxi uplatňovala preventivní a profylakticko-rozkladná opatření, a to včetně součinnosti se státními orgány a společenskými organizacemi.“³³⁰ Toto rozhodnutí podplukovníka Nezvala bylo důsledkem přesunu undergroundové scény, zejména hudební, z Čech na Moravu.³³¹

K přelomovým létům 1979/1980 pamětnice Marie Burdová uvádí: „Po jedné četné emigrační letní vlně, bylo tolik zapečetěných míst, že nebylo kde se scházet. V létě to bylo ještě fajn. Scházeli jsme se v Kolibě u parku a v hospodách, kde byly zahrádky, abychom byli venku a vždy se hrálo tak, abychom nerušili a nebyli rušeni. Předávali se tam informace o povedených emigracích a vystěhování a drželo nás to v pozitivní náladě. S příchodí zimou se podmínky se zavřenými byty zhoršily a koncem roku osmdesát opět začala STB přitvrzovat. Policie – tedy Veřejná bezpečnost také. Neměli jsme, kde se scházet.

Jakmile viděli větší skupinu a dokonce „vlasáče“ vytvářeli nepříjemné situace. Nešlo jen o kontrolu dokladů a pracovní povinnosti! Nacházeli si důvody, alespoň jednoho ze skupiny odvézt! Vytvořit nervozitu a strach, abychom se nechtěli scházet! Mnohokrát nám to i řekli rádoby přátelským tónem: „Ty pojeděš s námi... a vy ostatní buďte rozumní a běžte v klidu domů, vždyť je zima, a tam máte jistě teplo, co tady venku?“ Jelikož se někdy stávalo, že odvezeného jedince ztloukli a vyhodili z auta nebo dokonce i ostříhali, nebylo neobvyklé, že ostatní ho nenechali odvézt! Bylo velmi odvážné, se někoho zastat!“³³²

Marie Burdová vzpomíná na odvážný čin, kdy jeden kamarád bránil druhého: „Kamarád „Slavča“³³³ byl jeden z mnoha, který dostal dva roky za to, že před kopanci policajta, bránil kamaráda. Dali mu útok na veřejného činitele a nic a nikdo mu nemohl pomoci. Útoky byly často vyprovokované uměle s cílem, někoho odvézt a

³²⁹ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: "Kapela." s. 204-207.

³³⁰ Tamtéž. s. 206.

³³¹ Tamtéž. s. 206.

³³² Korespondence s Marií Burdovou. 12. 4. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³³³ „Ne vždy jsme zjišťovali jména, nebylo to úplně zvykem. Naopak čím méně jsme věděli, tím lépe. Korespondence s Marií Burdovou. 24. 4. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland

vystrašit ty ostatní. Obvykle se objevilo z ničeho nic auto či dvě s velkým VB, vyskákali příslušníci a rozestoupili se tak, aby nikdo nezmizel a plnili předem stanovený cíl. Kontrola nebo šikana byla vedena podle chtěného výsledku. Musím přiznat, že se nám někdy podařilo situaci na místě zklidnit a „odejít z místa bez ztráty“. Naše odvaha byla často naivní, neboť jsme opravdu věřili, že naše práva nakonec zvítězí.“³³⁴

V Jihomoravském kraji však byl podplukovník Nezval nespokojený s výsledkem, který mu jeho podřízení předložili, jelikož očekával „mnohem akčnější a variabilnější návrh k likvidace protispolečenských vystoupení.“³³⁵ I přes snahy zabránit mnoha srazům, všechny schůzky „vlasatců“ pokrýt nedokázali. Dalším krokem muselo být logicky zintenzivnění represí.

Stejně jako v jihomoravském kraji, tak i v severomoravském kraji došlo k nárůstu počtu hudebních závadových skupin:³³⁶ „Příslušníci Krajské správy SNB Ostrava během léta 1983 analyzovali situaci v oblasti hudby v Severomoravském kraji a zjistili, že národní výbory neplní vládní usnesení ČSR č. 63/75 týkající se povolování a kontroly koncertů, čehož „závadové“ kapely a diskžokejové zneužívají k produkci převážně „hudby západních směrů.“ Během vystoupení docházelo k hanobení socialistického zřízení, urážkám a fyzickým útokům na zasahující příslušníky.“³³⁷

Když se muzikant a organizátor akcí Jaroslav Chromek vrátil v roce 1978 z vojny, začal se s přáteli scházet v olomoucké hospodě U Kapličky, kde si pouštěli magnetofon a jednoduše se bavili. Postupně se jejich „posezení“ prodlužovala, až z toho vznikly třídní akce, tzv. Sudy. Často jezdili do Čech, navštěvovat další „máničky“, kteří pak zase jezdily za olomouckýma „máničkami.“

Po přestěhování se s manželkou do nového domu v Senici na Hané, pokračoval Chromek s pořádáním „Sudů“ a od roku 1982 organizoval i menší fotbalové zápasy:³³⁸ „Politika mě moc nezajímala, mě zajímala muzika a abychom měli kam jít na pivo. Já si osobně myslím, že kdyby ti pitomí komunisti dali pokoj máničkám, vysrali se na to, tak máničky by si hleděly muziky a nikdy by to nebylo zpolitizovaný. [...] My bychom si jezdili po festivalech, poslouchali muziku, dělali si vlastní muziku a byl by klid. [...] Založil jsem mužstvo v kopané, v minikopané, takže jsme jezdili hrát

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: "Kapela." s. 206-207

³³⁶ Tamtéž. s. 204-207.

³³⁷ Tamtéž. s. 207.

³³⁸ Fenomén Underground: Ostříhat a do dolů — Česká televize. Česká televize[online]. Copyright © [cit. 10.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221008-ostrihat-a-do-dolu/8598-jaroslav-chromek/>

*zápasy a jednou do roka jsem dělal dokonce i olympijské turnaje, třídní fotbalový klání mániček. Tak tam třeba přijelo šest, sedm mužstev – mániček z celé Moravy. Měli jsme krásné hřiště s klubovnou, kde se pouštěl kotoučák, na něm Garáž a Plastici. Občas tam někdo hrál živě.*³³⁹ Podobné fotbalové turnaje se konaly také například v Havířově nebo ve Frýdku-Místku: *„Jednou jsme hráli takhle fotbal a mně se podařilo zmizet do lesa s foťákem a zpoza křoví jsem fotil, jak přijely tři, čtyři policejní auta, se psama. Ale nic se v celku nestalo, dozvěděli se to, zkontrolovali nás a odjeli. Nerozpustili to, nic. Ale myslím si, že kdybych byl chartista, byl bych na tom hůř. Takhle jsem pro ne byl jen mánička, co občas dělala nějakou muziku.*³⁴⁰

Jaroslav Chromek navštěvoval mnoho dalších festivalů, koncertů, výstav a účastnil se mnoha setkání „závadové“ mládeže. Bylo běžné, že mladí lidé jezdili po celých Čechách a Moravě, za svými přáteli a poznávali nové kapely, které pak např. zvali k sobě. Chromek se tak poznal s kapelami jako např. Absolutní bezedno, Posádková hudba Marného Slávy, Stará dobrá ruční práce, Mrtvá dlažba, Elektrická svině a mnoho dalších.³⁴¹

Již v roce 1981 Správa ŠtB Ostrava, vnímala aktivizaci tzv. druhé kultury, snažila se „odhalovat a přerušovat protisocialistickou činnost osob, které se negativně projevovaly v krizovém období a dosud pracují v kulturních institucích.“³⁴²

Během roku 1981 byla prohlubována součinnost s jednotlivými okresními správami Sboru národní bezpečnosti, které měly za úkol odhalovat místa srazů „undergroundu“³⁴³ „s cílem jejich likvidace, izolace a kompromitace jejich hlavních představitelů a organizátorů.“³⁴⁴

Dále byla zahájena činnost, jejímž cílem bylo vytipování nových osob, které se v hnutí „underground“ pohybovaly a angažovaly. Stejně tak byl kladen důraz na sledování skupinek „závadové“ mládeže, která udržuje styky a kontakty s anti

³³⁹ Jaroslav Chromek, *orální historie*, 28. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³⁴⁰ Tamtéž.

³⁴¹ Fenomén Underground: Ostříhat a do dolů — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 11.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221008-ostrihat-a-do-dolu/8598-jaroslav-chromek/>

³⁴² ABS, KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, Roční vykonávací plán II. odboru S ŠtB na rok 1981;

Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu práce II. S ŠtB za rok 1981; 1980-1982.

³⁴³ Ve ročním vykonávacím plánu je místo „underground“ uvedeno „underground“. Viz. poznámka č. 199.

³⁴⁴ ABS, KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, Roční vykonávací plán II. odboru S ŠtB na rok 1981; Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu práce II. S ŠtB za rok 1981; 1980-1982.

socialistickými silami. Hlavně na představitele opozice, kteří by mohli „negativně“ mládež ovlivňovat.³⁴⁵

Sten Vlč vzpomíná na organizování hudebního festivalu: „*Na počátku těch osmdesátých let, zhruba od jednaosmdesátého do osmdesátého pátého jsem začal dělat ty Lennoniády na počest úmrtí Johna Lennona. Music session Lennoniáda se to jmenovalo. Hrál tam takové podzemí. Organizoval jsem to já, Roman Matula a Ivan Römer. My tři jsme byli takové hlavní postavy v tom Kojetíně. Hned jak jsem zakotvil v Kojetíně, tak jsme po čase začali být sledovaní.*³⁴⁶ Lennoniáda“ neboli „Music session – Lennoniáda“ byl jednodenní hudební festival undergroundových kapel, kde kromě nich vystupovali i básníci. Organizátor akce, Sten Vlč zmiňuje, že skupinám, které na festivalu hrály především vlastní tvorbu, říkali „neregistrované“, jelikož nehrály oficiálně, nepomýšlely na honorář a neměly zájem účastnit se povinných přehrávek. Jednalo se primárně o setkání hudebníků, které vycházelo na začátek prosince, kdy byl zavražděn John Lennon. Akce byla tedy věnována jeho památce.³⁴⁷

„Lennoniády“ byly Státní bezpečností vedeny pod akcí „Lennon“, která byla zaměřená na mládež a problematiku hudby. Byla soustředěna zejména na Prahu a Středočeský kraj. V Praze k místu setkání a uctění památky sloužila Kampa a tzv. zeď nářků. K památce Johna Lennona (byl zastřelen 8. 12. 1980), se konaly z počátku menší neorganizovaná shromáždění, která Veřejná bezpečnost pouze monitorovala (od počátku r. 1980). Postupem času byla shromáždění početnější a organizovanější, s tím samozřejmě souviselo i vyslovování se k různým otázkám. Lidé diskutovali např. o vojenské službě, o míru nebo o demilitarizaci. Na základě toho StB zesilovala svůj „zájem“ v podobě odvetné akce „Lennon.“ Sbor národní bezpečnosti se připravil na represivní opatření, v podobě preventivních rozhovorů a sítě tajných spolupracovníků. Každoroční zásahy proti mladým lidem během vzpomínkového výročí, byly ze strany Státní a Veřejné bezpečnosti často dost brutální a mnoho lidí bylo pozatýkáno.³⁴⁸

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ Stanislav „Sten“ Vlč, orální historie 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

³⁴⁷ Korespondence se Stanislavem „Stenem“ Vlčem, 28. 4. 2019, korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³⁴⁸ VANĚK, Miroslav, Václav Havel. *Byl to Jenom Rock 'n' roll?* s. 452-454.

„Lennonovské rockování“, které se konalo v moravském Kojetíně, zmínily i „Mašurkovské podzemné.“³⁴⁹ První ročník se konal v roce 1982.³⁵⁰ „Mašurky“ se spíše než atmosféře či lidem, věnovaly formou recenze hudebním výkonům zúčastněných kapel. Zahrály např. kapely a hudebníci Pres, rockový Franta Srp a Jura Jeřábek, Sons of the Past, Harmasan, D’Tuk, Petr Leinhert nebo heavymetalový Horolezecký oddíl TJ Vsetín.

Ze třetí kojetínské „Lennoniády“ uspořádané v roce 1984, chybí jakýkoliv písemný záznam. V „Mašurkách“ byla dostupná pouze soukromá korespondence mezi členy skupiny Pod hladinou. Třetího ročníku se účastnila např. kapela Olympia Transformátor, Petr Burian, Punkva S, Pod hladinou, Stará Dobrá Ruční Práce, DT-75. Akce se zúčastnilo cca 200 lidí.³⁵¹

„Music Session Lennoniáda“, jak ji během rozhovoru³⁵² nazval Sten Vlč, znamenalo, že v objektu, kde se akce konala, hrála v každé místnosti jiná kapela (nejlépe ve svém stylu). K tomu se nejspíše váže i pojem „session.“ Usuzuji to z úryvku v „Mašurkách“: „*Mezi tím začaly sessiony. V sále se hrál rock, na hajzlu blues, na schodech folk, v ložnici minimalismus, v kuchyni asi dvacet lidí pod vedením Rolfa a Martina tlótko pokličkama o sebe, sběračkama o hrnce, lopatkama na smetí o kamna a do toho střídavě Kvičala a Karel ze Vsetína na ságo.*“ Zvláště úsměvná se mi zdá poslední věta úryvku, která dokresluje odkaz „Lennoniády“: „*V horní ložnici se malověrní pustili do sexu.*“³⁵³

Lidé vnímali zeď Johna Lennona a s ní spojený odkaz, jako symbol naděje a svobody. „...zeď v Praze za Kampou se stala symbolem nejen míru, ale jakési potřeby se jí dotknout, udělat na ní aspoň čárku nebo ji jen pohladit. Dnes si to mnoho lidí neumí ani představit, jaká to byla odvaha se k ní vůbec přiblížit, a že to znamenalo možnost zatčení. Přesto jsme měli něco jako touhu, alespoň jednou za rok jet do Prahy, tam se vydat k Lennonově zdi a s menším či větším štěstím se dotknout či odčárknout

³⁴⁹ Samizdat „Mašurkovské podzemné“ založil Pavel Komínek, na základě přečtení Vokna, ve kterém dle jeho slov, byla Morava zcela opomenuta. Šlo o regionální časopis, který autoři tvořili „sami pro sebe.“ Pavel Komínek zdůrazňuje, že nešlo o žádné sledování uměleckých cílů. „Mašurky“ měly být pouze fanzinovým časopisem pro nejbližší okolí. Postupně se však začal věnovat širším tématům. První číslo vyšlo v roce 1984. Pavel Komínek dodává: „*S StB problémy nebyly, ale měl jsem strach.*“ In: Fenomén Underground: Ostříhat a do dolů — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 22.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221008-ostrihat-a-do-dolu/>

³⁵⁰ Korespondence se Stanislave „Stenem“ Vlčem, 28. 4. 2019, korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland

³⁵¹ In: Mašurkovské podzemné. 3/1988. Archiv: Libri Prohibity

³⁵² Stanislav „Sten“ Vlč, orální historie, 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

³⁵³ In: Mašurkovské podzemné. 3/1988. Archiv: Libri Prohibity

setkání. Snaha policie byla opakovaně narušena a nutno říci, že obě strany „barikády“ setrvaly v houževnatosti až do konce (tedy do revoluce 1989), kdy svítla svíčkami nejen celá zeď, ale celá ulice!“³⁵⁴

V Prostějově byl jednou z výrazných postav tamního undergroundu Jan Čuřík. J. Čuřík měl bohatý přehled o západních kapelách, které rád představoval zvědavým „máničkám.“ „V Prostějově jsme scházeli v Havlíčkově ulici, hned vedle policajtů. Jak se říká: Pod svícnem největší tma. Ale určitě o nás věděli. Tam když jsme spali, tak jsme hodně probírali politickou situaci, a to byli lidi z té jazzové sekce.“³⁵⁵

O aktivizaci vypovídá hodnocení Správy StB Ostrava za rok 1981. Dle informační zprávy tajného spolupracovníka „Lindovského“, byl v Opavě na Tyršově stadionu založen „Zappa Klub“, „propagující hudební surrealismus, drsného a hrubého „undergroundu“, jehož představitelem je Francis Vincent Zappa, hudebník z USA.“³⁵⁶

Agent StB informoval, že klub se prozatím skládá ze sedmi členů, ale předpokládá se, že počet naroste. Klub měl i svoje stanovy a legitimace. „Hlavním posláním „Zappa Klubu“ je propagování hudebního směru „Underground“, který v ČSSR není oficiálně povolen.“³⁵⁷

Sraz „mániček“ byl mnohdy pořádán „pouze“ z účelu oslavy narozenin. Ovšem i tyto akce byly sledovány bezpečnostními složkami. Jako např. dne 21. 2. 1981 se konala oslava narozenin, o které podal informace tajný spolupracovník „Petr I.“ Akce se konala ve Vratimově, v okr. Frýdek-Místek, na základě informací od TS, bylo setkání označeno jako sraz vyznavačů „Hippies“ z Ostravy. Na akci bylo údajně přítomno mezi 120 až 150 mladých lidí.

Tajný spolupracovník uvedl, že účastníci jeli na sraz v různých intervalech a po skupinkách, aby nevyvolali podezření.³⁵⁸ Správa dále uvádí schůzku skupiny mládeže v bytě Ivana Šabršuly, na které byl přítomný i Karel Čapek z Opavy.

„Petr I.“ uvedl, že Čapek informoval přítomné o své návštěvě, „...u představitele „Undergroundu“ Knížáka v Karlových Varech“ Správa chybně uvádí Knížákovo působení v kapele „DG 307“: „...který začínal v kapele „DG 307“.

³⁵⁴ Korespondence s Marií Burdovou. 12. 4. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³⁵⁵ Stanislav „Sten“ Vlč, orální historie 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

³⁵⁶ ABS, KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, týždenné informácie po linii X. S-ZNB za rok 1981.

³⁵⁷ Tamtéž.

³⁵⁸ ABS, KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, Týždenné informácie po linii X. S-ZNB za rok 1981.

*Pak založil skupinu „Bílé světlo“ a po jejím rozpadnutí založil skupinu „Aktual.“*³⁵⁹ Na dotaz Tajného spolupracovníka, zda se bude v nejbližších dnech konat nějaký festival „Undergroundu“ ve Veselí na Moravě, reagoval Čapek, že festival se konat nebude, jelikož o něm vědělo až moc lidí i těch „nepovolených.“ „*Proto do budoucna se počítá pouze s koncerty jednotlivých skupin v soukromí, a to jen pro zvané hosty.*“³⁶⁰

Na základě aktivizace „druhé kultury“ byla spolupráce mezi orgány Státní a Veřejné bezpečnosti Severomoravské Krajské správy Sboru národní bezpečnosti prohlubována. Zejména v oblasti akce „Kapela“, která souvisela s tzv. ochranou mladé generace. Vedlo to tedy k přísnějším opatřením, zabráňovat negativním projevům tzv. volně žijící mládeže a „závadových“ hudebních skupin.³⁶¹ Samozřejmě, že během vyhodnocování byly tradičně uváděny zmínky „o propagaci fašismu, omamných látkách a trestné činnosti“³⁶² a výše zmíněné selhání v činnosti Socialistického svazu mládeže, v jehož klubech vystupovaly kapely bez oficiálního povolení.³⁶³

Dne 30. 4. 1982 vystoupil v Klubu lékařské fakulty Univerzity Palackého pražský písničkář Vladimír Merta, který přijel na žádost Emila Pospíšila, signatáře Charty 77. Státní bezpečnost uvádí, že Pospíšil fungoval jako spojka mezi Prahou a olomouckou mládeží. Distribuoval zejména samizdaty „druhé kultury“, údajně měl během svého vystoupení útočit na společenské a státní zřízení: „*Z jeho vystoupení byla patrna snaha o výsměch společnosti, znevažování spojenectví se SSSR, oslavám 1. máje apod.*“³⁶⁴ Je zde patrný tolikrát omílaný „negativní“ vliv na mládež, kterou je třeba „chránit.“

Jedním z velkých zásahů státní bezpečnosti se udál v Žabčicích, proti účastníkům festivalu. První ročník roku 1982 proběhl bez potíží, dokonce byl z festivalu pořízen deseti minutový němý film, z 8mm kamery, který se podařilo dochovat. Autorem byl již zmíněný Petr „Mauglí“ Kadlec.

K brutálnímu zákroku došlo o rok později, jak vzpomíná „Sten“ Vlč:³⁶⁵ „*Na festival se sjelo hodně lidí. Vzpomínám, že bylo nějak pět šest hodin, někdy v červnu*

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ Tamtéž.

³⁶¹ ABS, KS ZNB Správa ŠtB Ostrava, Správa o súčinnosti ŠtB a VB v boji proti trestnej činnosti mládeže a páchanej na mládeži /správa pre štáb náčelníka KS ZNB/ 1981.

³⁶² KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: „*Kapela.*“ s. 208.

³⁶³ Tamtéž. s. 208-209

³⁶⁴ ABS, KS ZNB, Správa ŠtB Ostrava, Týždenné informácie pre X. S ZNB za obdobie od 23. 12. 1981 do 29. 12. 1982. 1981-1982.

³⁶⁵ Fenomén Underground: Na východ od ráje — Česká televize. Česká televize[online]. Copyright © [cit. 11.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221007-na-vychod-od-raje/8618/>

myslím. Všude tam volně seděli máničky na zemi, jak někde v San Franciscu. Někoho tam napadlo poslat policajty, a to byla bušička jak hrom. To byl zásah, kdy nás zmlátili, několik lidí uteklo, i mně se podařilo utéct. Ráno jsme jeli a zase nás začali sbírat. Mladí policajti to byli, zase nás mlátili a lidi („máničky“) na ně řvali gestapo, gestapo! Dokonce se někomu povedlo ten zásah natočit, tehdy byly osmičky, a ještě v neděli večer to běželo v rakouské televizi.³⁶⁶ Záznamy o tom, jak tam mlátili lidi.³⁶⁷

Na brutální zásah v Žabčicích v roce 1983, vzpomíná Antonín Mikšík: *„U restaurace Na Střelnici nás začali mlátit obuškama. [...] Najednou přijelo několik antonů, vyskákali policajti. Mě tam třeba pokousal pes. Byl to docela masakr. Někteří to tvrdě odnesli, byl tam soud asi s dvaceti sedmi lidmi.³⁶⁸ Já jsem šel nějak v té zádni lajně a fízl na mě prostě poslal psa. Dal jsem ruku před sebe a on se mi do ní zakousnul.³⁶⁹*

Velká koncentrace „závadových“ kapel (z pohledu režimu) se nacházela například v obci Libina na Šumpersku. *„Říkalo se, že v ní tehdy žilo nejvíce mániček na počet obyvatel v Československu.“³⁷⁰* Tamní „máničky“ se scházely v hospodě „U Bryxů“, ve které se tajně konaly koncerty hudebních skupin. O víkendech pak „máničky“ z Libiny (kolem roku 1982) vyrážely na koncerty po celé Moravě (samozřejmě, že utajené).

Pamětník Jan Soldán, jeden z organizátorů undergroundových akcí na severní Moravě zmiňuje i (jeho) první střety s Veřejnou bezpečností. Stalo se tak na akci, která se konala za vesnicí. Během zátahu Veřejné bezpečnosti se J. Soldánovi podařilo utéct, ovšem za krátký čas byl v Uničově předveden na vyšetřovnu, na základě zasláného dopisu britské rozhlasové stanici BBC: *„Napsal jsem dopis, ať v písničkách na přání zahrají Plasty. Fízlové mě vlezli do schránky a dopis našli. Estébák Bardoň³⁷¹ mě*

³⁶⁶ Neverifikováno.

³⁶⁷ Stanislav „Sten“ Vlč, 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

³⁶⁸ Po tzv. Žabčickém masakru, padly tresty v trvání několika měsíců. Soud odmítl svědectví civilistů, jelikož bylo dle soudu předpojaté. Příslušníci bezpečnosti si v parukách během rekonstrukce, navzájem zajišťovali alibi. In: KUDRNA Ladislav, František Stárek „Čuñas“: „Žabčický masakr“, Pisárky – Brno, 11. června 1983. *Fakta a svědectví*, září, 2016, s. 30-32.

³⁶⁹ Antonín Mikšík, orální historie, 26. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

³⁷⁰ Jan Soldán (1966). [online, cit. 8. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/soldan-jan-20170703-0>

³⁷¹ Příslušník StB: Lubomír Bardoň. In: Úvod @ SVAZKY.CZ [online]. Copyright © [cit. 23.04.2019]. Dostupné z: <http://www.svazky.cz/download/Ostrava.pdf>

*dobil, že ze mě chcala krev. Vysvlékl mě a mlátil pěstmi a pendrekem. Pak mě řekl, ať vypadnu a vyhodil mě na poslední vlak v sedm hodin večer.*³⁷²

Od roku 1983 pak působil v kapele Brix Bar Band.³⁷³ Kapela se svou tvorbou velmi přibližovala: „*Plastikovskému undergroundu – tedy víceméně, ponuré skladby s deklamovaným zpěvem a s výraznou podporou saxofonů (jednou dokonce i ty na cover verze Plastiků došlo – na koncertě, uspořádaném ku příležitosti svatby Janka Soldána – pozdějšího frontmana).*“³⁷⁴

O aktivitách Jana Soldána se zmínil v roce 1988 i severomoravský samizdat Mašurkovské podzemné, který předložil informace vydané Ideologickým oddělením severomoravského krajského výboru Komunistické strany Československé.³⁷⁵

Ideologické oddělení vědělo, že Soldán byl v kontaktu s ústředními sekcemi v Praze, a že se staví za činnosti a program zrušené Jazzové sekce a mezinárodní organizace Unijazz.³⁷⁶

Akce, tzv. Antirockfesty³⁷⁷ které Jan Soldán pořádal se od roku 1984 konaly v okresech Šumperk, Libina, Mostkov, Oskava, Olomouc, Černovír, Uničov a Vsetín. Akce organizoval „*za podpory členů a stoupenců Charty 77, závadové mládeže z těchto okresů a v rámci soukromých akcí /svatby, narozeniny/ na soukromých místech, ale i ve veřejných zařízeních.*“³⁷⁸ Ideologická zpráva dále uvádí, že se akce zúčastnily nelegální undergroundové skupiny, které měly protirežimní repertoár. Byly uvedeny Appendix ze Vsetína (dnes Mňága a Žďorb), Stará Dobrá Ruční Práce z Přerova, Bez názvu z Libiny, Povinná slepota z Uničova, Žádná křeč a Černobílá televize z Karviné a Havířova, Absolutní bezedno z Valašského Meziříčí,

³⁷² Jan Soldán (1966). [online, cit. 8. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/soldan-jan-20170703-0>

³⁷³ Undergroundová kapela Brix Bar Band, vznikla v Libině kolem roku 1982, první koncert měla v roce 1983. In: Brix Bar Band — Kapely — Bigbit — Česká televize. [online]. Copyright © [cit. 26.04.2019]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/specy/bigbit/kapely/2867-brix-bar-band>

³⁷⁴ Tamtéž.

³⁷⁵ Silvestr Šavel: *Vysvětlujeme lidem pravdu*: Mašurkovské podzemné, č. 4/1988. Archiv Libri Prohibity.

³⁷⁶ Silvestr Šavel: *Vysvětlujeme lidem pravdu*: Mašurkovské podzemné, č. 4/1988. Archiv Libri Prohibity.

³⁷⁷ Rockfest byl přehlídkou amatérských kapel, kterou pořádal ústřední výbor Socialistického svazu mládeže. Skupiny a jejich repertoáry musely schválit příslušné orgány státní správy. Obsah vystoupení měl na základě požadavků funkcionářů zahrnovat témata, která by přispěla ke „*kultivaci myšlení a chování mladého člověka.*“ In: KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuňas: „*Kapela.*“ s. 254-255.

Tzv. Antirockfesty, které organizoval Jan Soldán, byly protestní reakcí na komunisty pořádané Rockfesty, kde mnoho kapel nesmělo zahrát. In: Jan Soldán (1966). [online, cit. 26. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/soldan-jan-20170703-0>

³⁷⁸ Silvestr Šavel: *Vysvětlujeme lidem pravdu*: Mašurkovské podzemné, č. 4/1988. Archiv Libri Prohibity.

Posádková hudba Slávy Marného ze Vsetína a další. „*Soldán společně s dalšími stoupenci rozšířili magnetofonové nahrávky z těchto antirockfestů za asistence signatáře Charty 77 Petra Cibulky z Brna mezi závadovou mládež.*“³⁷⁹

V Krajské správě Sboru národní bezpečnosti, roku 1985 byla v rámci „ochrany mládeže“ rozpracována akce „Statek“. StB uváděla informace kupříkladu: „*přetrvávající jevy inklinace k fašismu, provokace a terorizování okolí.*“³⁸⁰ Je třeba zmínit, že inklinaci k fašismu viděla StB téměř za všemi akcemi „závadové“ mládeže. Státní bezpečnost uvedla, že veškeré uvedené informace pocházely ze Šumperska, Vsetínska, Karvinska a byly napojené na Jana Soldána, jako hlavního organizátora hudebního festivalu v obci Oskava-Mostkov na Šumpersku. Na takovém festivalu se konaly mimo jiné i přednášky signatářů Charty 77 a členů VONSu.³⁸¹

Silvestr Šavel na stránkách samizdatu Mašurkovské podzemné, upozorňuje na fakt, že „antirockfesty“ nemohly probíhat od roku 1984, jelikož o rockfestu ještě nikdo nevěděl.³⁸²

Vazby na Libinu a Jana Soldána zmiňuje i Antonín Mikšík: „*Různé podpisovky jsem vozil z Prahy do Uničova na Čtverku a do Libiny. Tam jsme dělávali různé fotbálky. Určitě jsme byli jinak v hledáčku, často na Čtverce (Uničovská hospoda) byl na nás nasazený estébák, který na nás donášel. Na výslechu na StB jsem byl asi třikrát, během kterého na mě zkusili tu hru zlý a hodný policajt, nějaká facka padla a pak zas takový, jestli nechci podepsat (spolupráci), tak já, že fakt ne.*“

[...] „*Vzpomínám na jeden větší zásah, ze svatby Romana Moravce v Obědné u Libiny. Hráli tam například Halí Belí. Zúčastnilo se určitě přes dvě stě lidí. Najednou přijeli z antónama, obklíčili to se psama. Navíc od Janka Soldána vím, že policajti dovezli nějakou trávu, kterou tam naházeli, a jakože to tam našli. Tak to byly problémy. No já tam fotil a fízl viděl, že mám foťák, tak mě donutil vytáhnout film a odvedli mě. Zahrál jsem, že si potřebuju odskočit a zrovna byla v plotě díra, tak jsem zdrhl. Utíkali jsme pak po kolejích s kámošem, který hrál v Povinný slepotě. Utíkali jsme vodou, aby psi ztratili stopu. Došli jsme na Uničovské nádraží a tam stáli další fízli.*“³⁸³

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ ABS, Čtvrtletní informace KS SNB, S StB Ostrava, 1986. Přírůstky.

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² Silvestr Šavel: *Vysvětlujeme lidem pravdu: Mašurkovské podzemné*, č. 4/1988. Archiv Libri Prohibity.

³⁸³ Antonín Mikšík, orální historie, 26. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

Do hospody Čtverka chodili původně zaměstnanci Uničovských strojíren, proto ji „máničky“ z Uničova nazvaly „čtvrtou halou továrny.“ Uničovská Čtverka byla hlavním dějištěm neoficiální kultury. Probíhaly zde koncerty, kulturní výstavy, sportovní akce, byly organizovány výlety, promítány indexové filmy. Docházelo na vyměňování knih a samizdatů a taktéž na vyměňování názorů na různá politická nebo apolitická témata.³⁸⁴ V první polovině osmdesátých let vznikly samizdaty: *Oslí uši*, *Almanach Kalus a Zvonek*. Redaktory časopisu *Zvonek* byl Zdeněk „Krokodýl“ Dudka a Miroslav Sedlář. „Zbyněk Šeliga vydával patafyzikou nasáklý *Almanach Kalus*“³⁸⁵ a punkový časopis „Oslí uši“ vydával Rostislav Bezděk.

Výtvarná kultura byla v Uničově soustředěna zejména kolem osoby Luďka Adámka. První výstava z iniciativy lidí kolem Čtverky, proběhla na podzim v roce 1982.³⁸⁶ „Zrovna v té době vyhodil kopyto Brežněv, zrovna na tenhle termín měl pohřeb, takže jsme to museli o týden přesunout. To by byl moc lacinej důvod pro estébáky.“³⁸⁷

Organizátoři Luďek Adámek a Miroslav Sedlář ji uspořádali v příměstském lese, nedaleko kopce Šibeník. Mezi účastníky bylo mnoho mladých umělců z Uničova a blízkého okolí. Na základě této první výstavy vznikla umělecká skupina „Volné sdružené uničovských výtvarníků“ (VSUV).

K Adámkovi a Sedlářovi se postupně přidávali další mladí výtvarníci, např. Pavel Mereda nebo Antonín Mikšík. Ti se stali hlavním jádrem, podílejícím se na organizaci dalších výstav. Díky kulturním akcím přibývali noví umělci, včetně těch příležitostných. Název se tedy dočkal menší úpravy: „Volné sdružené uničovských výtvarníků + hosté (VSUV+H).“³⁸⁸

Především Miroslav Sedlář udržoval kontakty s českým undergroundem, jelikož navštěvoval mnoho tuzemských akcí, a i zahraničních např. v Maďarsku nebo Polsku. Dále byl v kontaktu s Františkem Stárkem „Čuňasem“, který do Uničova často

³⁸⁴ Antonín Mikšík (1960). [cit. 10. 4. 2019, online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/miksik-antonin-20171107-0>

³⁸⁵ ŠVĚDOVÁ, Blanka: *Neoficiální výstavní aktivity v Uničově v 80. letech*. Magisterská diplomová práce. Brno, 2014. s. 31.

³⁸⁶ Tamtéž. s. 31-39.

³⁸⁷ Fenomén Underground: Ostříhat a do dolů — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 14.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221008-ostrihat-a-do-dolu/>.

³⁸⁸ ŠVĚDOVÁ, Blanka: *Neoficiální výstavní aktivity v Uničově v 80. letech*. Magisterská diplomová práce. Brno, 2014. s. 31-39.

jezdíval.³⁸⁹ Mikšík dodává: „Rozšiřovali jsme Vokno. Míra Sedlář ho často vozil, nebo Čuňas, když přijel.“³⁹⁰

Záznamy StB evidují akci konanou v uničovské „Čtyřce“ ve dnech 26.-27. 2. 1982. Jednalo se o přehlídku amatérských filmů „Mladá kamera“, které se dle Státní bezpečnosti účastnila „volně žijící mládež z řad vyznavačů hnutí hippies a underground z Prahy, Brna, Prostějova a dalších okresů ČSR.“³⁹¹

Akci zorganizoval Miroslav Sedlář. Oddělení Státní bezpečnosti Olomouc a Obvodní oddělení Veřejné bezpečnosti Uničov reagovala zabráněním dalšího průběhu konaného srazu. Když byl festival „Mladá kamera“ ukončen, bezpečnost uvedla, že bylo přítomných čtyřicet osob z řad „volné mládeže.“ „Restaurace byla pro veřejnost uzavřena, aniž by k tomu bylo vydáno příslušné povolení.“³⁹² Státní bezpečnost nařídila Sedlářovi, aby zajistili okamžitý odjezd „volné mládeže“ z Uničova ve stanovené době.³⁹³

Později byly poznatky z akce „Mladá kamera“ postupovány X. správě Sboru národní bezpečnosti Praha. Záznam z roku 1984 zmiňuje „politicky závadové“ filmy, které se neslučovaly s kulturní politikou socialistického státu. Jednalo se o filmy pražského autora Číhala s názvy „Chléb“ a „Hra na slepou bábu.“³⁹⁴ „Na tu Mladou kameru jezdili hodně lidi, dokonce až z Aše, ten Uničov byl prostě zvláštní tímhle.“³⁹⁵

Jedním z prvních hudebních festivalů v Uničově, na němž kromě výstav místních umělců a divadelních představení, vystoupily i undergroundové kapely, byla oslava dvacátých pátých narozenin Antonína Mikšíka. Akce se konala 18. května 1985 u domu Antonína Ďuriše na Třemešku. Festivalu se účastnilo kolem dvou set lidí, zahrály např. Výtah pro 4 osoby, Brix Bar Band, Vojenská divize Ministerstva vnitra, Křečový žily nebo folkař Roman Morocz.³⁹⁶ „To byla asi největší akce na tom Třemešku. Přijelo tam hodně lidí, tak 200, byla tam výstava, hrály tam kapelky, byla divadlo. Vlastně přesně to, co psal Magor ve Zprávě, sedělo na nás tady v Uničově.“

³⁸⁹ Małgorzata Yoko Salamon, Hippies v Polsku, *Mašurkovské podzemné*, 1998, č. 21, s 33-41. In: ŠVÉDOVÁ, Blanka: *Neoficiální výstavní aktivity v Uničově v 80. letech*. s. 30.

³⁹⁰ Antonín Mikšík, orální historie, 26. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

³⁹¹ ABS, KS ZNB, Správa ŠtB Ostrava, Týždenné informácie pre X. S ZNB za obdobie od 23. 12. 1982 do 29. 12. 1982. 1981-1982.

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ ABS, X. správa SNB – Vyhodnocení plánu práce II. odboru S StB Ostrava 1984. Ročně: 1.-4. čtvrtletí.

³⁹⁵ Antonín Mikšík, orální historie, 26. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

³⁹⁶ Antonín Mikšík (1960). [cit. 14. 4. 2019, online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/miksik-antonin-20171107-0>

*Ta definice Druhé kultury. On to sice rozepisoval na ty kapely, ale mluvilo mi to z duše.*³⁹⁷

Dne 24. září 1983, Ing. plukovník Josef Šobáň, náčelník Správy Státní bezpečnosti Ostrava, vydal rozkaz, k okamžitému vyhlášení bezpečnostní akce „Hudební skupiny“ na území celého severomoravského kraje. Určitým paradoxem je skutečnost, že zhruba dva roky před tím, než byla tato akce vyhlášena, příslušníci StB v rámci akce „Kapela“ kontaktovali příslušné pracovníky, kteří nesli „vinu“ ze povolení hudebních akcí.

Do budoucna měl dostat povolení pouze ten, kdo byl dostatečně vyhovující, aby nepůsobil „negativně“ na mladou generaci. Šobáň dále pasoval veškerou mládež, která se přidala ke „zkažené“ a „protispolečenské“ skupině „závadových“ osob, na mládež, která pochází z narušených rodin a ovlivňuje „negativně“ tu, která byla ze spořádaných a bezproblémových rodin.

Dále byl kladen důraz na zaměstnance národních výborů, kteří měli na starosti povolování a hlídání kulturních akcí.³⁹⁸ *„Zodpovědní pracovníci měli dbát na zprostředkování „ušlechtilého“ a „socialistického způsobu života“ a odpovídajícího společenského vyžití.*³⁹⁹

Na základě rozkazu měla všechna oddělení do konce září 1983 dodat krajské správě vypracované vyhodnocení. Do konce října následně souhrnné hodnocení operace, spolu s návrhem na další postup a opatření a v závěru zpracovat všechna pochybení, za které byly zodpovědné národní výbory. Příslušníci StB měli připravené seznamy, zahrnující počty koncertů, které se uskutečnily bez kontroly. Počet „závadových“ vystoupení, i těch, které byly předčasně ukončeny. Dále, kdo z hudebníků na dané akci vystupoval a jací diváci se koncertu účastnili. Pozornost byla zaměřena zejména na osoby, proti kterým již proběhlo nebo probíhalo trestní stíhání.⁴⁰⁰

Bylo samozřejmé, že když akce národní výbory nepovolovaly, tak se „máničky“ uchylovaly do různých soukromých chat či stodol. Takový příklad popisuje „Vyhodnocení plánu práce za rok 1984“, které bylo postoupeno X. správě SNB Praha. S tím ale souviselo: *„opakované porušování zásad povolovacího zřízení ke konání*

³⁹⁷ Antonín Mikšík, orální historie, 26. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

³⁹⁸ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: *„Kapela.”* s. 208-209

³⁹⁹ Tamtéž. s. 209

⁴⁰⁰ Tamtéž. s. 208-209

kulturních akcí organizacemi Národní fronty, resp. při nepovolení akce tuto uskutečňují bez povolení v odlehých prostorách.“⁴⁰¹

Jako příklad bylo zmíněno vystoupení pražského písničkáře Jaroslava Nose v Šumperku dne 20. 1. 1984. Akci zorganizovali Jaromír Hutař a Jiří Nevtipa. Tehdy se akce účastnilo kolem padesáti mladých lidí. V hodnocení bylo uvedeno, že repertoár urážel politické zřízení. Nosovi mělo být znemožněno další vystoupení v Severomoravském kraji. Jeho činnost byla dále sledována v rámci X. správě SNB Praha.⁴⁰²

Kojetínské „máničky“ neviděly ve vysedávání po hospodách nebo chození na nekonečné večírky a koncerty žádný underground. Od roku 1984 tak začaly tvořit svůj vlastní kojetínský kulturní underground, na kterém se podílelo několik desítek lidí. Ti už měli zkušenosti s různými pořadatelskými akcemi, jako např. „Lennoniády“, „Akustiády“⁴⁰³, pravidelné „Páteční kulturní kluby“ v hospodě Na Hrázi nebo mladší akce „Čelčrock“ nebo „Čelčfolk“ v Čelčicích.

Sten Vlč spolu s Romanem Matulou založili na počátku roku 1984 undergroundovou kapelu Pod Hladinou. V kapele dále působili Luboš Látal, multiinstrumentalista, který zvládal housle, saxofon a kytaru. Baskytarista Mirek Rozkošný, bubny obsadil Miroslav „Herbert“ Procházka, který dojížděl na zkoušky až z Ostravy a v ženském zastoupení byla zpěvačka Irena „Iris“ Vašíčková, kterou později nahradila (navíc s tamburínou) Simona Fridrichová.

Kapela zkoušela na různých místech Moravy, např. ve Vrchoslavicích nebo ve Vlkoši u Přerova. Zkoušky byly pak následované „hospodsko-kulturní-filosofickým posezením.“ Kapela odehrála celkem osm koncertů na různých undergroundových sešlostech, např. v Libině, Oskavě, Šenově, v Havlíčkově Brodě, v Blansku a Skavsku. Na pěti akcích došlo k zátahu ze strany příslušníků SNB.⁴⁰⁴

Sten Vlč vzpomíná: „*Přijel ten Janek Soldán, tak u něho jsme začínali v Libině. Dost po něm šli, jelikož znal hodně lidí. Takže tam jsme hráli myslím třikrát. [...]* Poprvé, když jsme v Libině hráli, hned tam přijeli samozřejmě policajti. Vystupovali

⁴⁰¹ ABS, X. správa SNB – Vyhodnocení plánu práce II. odbor. S StB Ostrava 1984 ročně: 1. – 4. čtvrtletí.

⁴⁰² Tamtéž.

⁴⁰³ Jednalo o zářiové setkání neoficiálních písničkářů a později divadelníků v Chříbech. In: Mašurkovské podzemné: *Akustiáda* 87. č. 1, 1987. Archiv: Libri Prohibity.

⁴⁰⁴ In: *Uši a Vitr*, 1709, Igor Latal/Ears&Wind Records spodniproudy.cz - Issuu. Digital Publishing Platform for Magazines, Catalogs, and more - Issuu [online, cit. 10. 4. 2019]. Dostupné z: https://issuu.com/usiavitr/docs/uv_1709. s. 18-21.

*tam s námi kluci libínští, Siberia Brix Band myslím. [...] No, a tak kontrolovali občanky a já měl samozřejmě patnáctou stranu natrženou⁴⁰⁵, z toho jsem měl průser. Tak mi Roman Matula od nás pořádně vyčinił. Říkal mi: Když jezdíme po takových akcích, to jsou základní věci! To nemůžeš prostě mět! Jde o něco jiného, bojujeme proti tomu režimu jinak!*⁴⁰⁶

Natržení strany patnáct v občanském průkazu souviselo (v tomto případě) s XIV. sjezdem Komunistické strany. Sten Vlč vzpomíná na koncert v Havířově: *„Potom v tom čtyřiaosmdesátým, vím, že to bylo prvního prosince, jsme hráli na akci, kterou pořádali nějakí Ostraváci. [...] To bylo v Havířově na Lapačce, v hospodě, která dnes už neexistuje. Tak když jsme tam přijeli, připravili se, zahráli jsme druzí a asi při třetí čtvrté skladbě – Seminář, ve které jsme zpívali: Co když oči vidí, tak slepota, co když uši slyší, tak hluchota... Tak přišel policajt na pódium a řekl, že tato akce není povolena a že se ruší, tak lidi začali pískat a my tam tak stáli, tak říkám hrajem dál! A policajt řval: tato akce je zakázána, tato akce je zakázána!*

A my jsme hráli dál, policajt byl úplně vytočenej. Tak jsem to vyprávěl kamarádům z Německa, jaká byla škoda, že to nikdo nenatočil. Protože policajt na pódiu, s naší skupinou Pod Hladinou, který řval, že tato akce není povolena a my hráli dál“ (směje se).⁴⁰⁷ Půl hodiny po tomto „vystoupení“ s policistou, dorazily na místo autobusy a příslušníci bezpečnostních složek, kteří akci nekompromisně ukončili. Pamětník Sten Vlč se vyhnul odvezení na služebnu, nic méně Roman Matula, Luboš Látal a Miroslav „Herbert“ Procházka byli odvezeni na služebnu. Kdo mohl, utekl do polí a lesů.⁴⁰⁸ Skupina Pod hladinou ukončila činnost na základě vlastního rozhodnutí v lednu roku 1986 a už se nikdy neobnovila.⁴⁰⁹

V rámci akce „Hudební skupina“ pplk. Josef Šobáň uvedl v X. zprávě, že bylo zkontrolováno 112 hudebních skupin a diskoték. Během kontrol, příslušníci Státní bezpečnosti perlustrovali a zkontrolovali 364 osob, z nichž bylo 11 trestně stíhaných (nejednalo se však o nepřátelskou činnost).

Režimu se podařilo znemožnit uskutečnění několika akcí. Jedna z nich se konala na Šumpersku, kterou uspořádal Václav Koubek z Prahy, ale bez

⁴⁰⁵ Natrhávání OP bylo u StB vedeno v rámci akce „PROTEST.“ Viz. strana 53.

⁴⁰⁶ Stanislav „Sten“ Vlč, orální historie, 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

⁴⁰⁷ Stanislav „Sten“ Vlč, orální historie, 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

⁴⁰⁸ Tamtéž.

⁴⁰⁹ In: *Uši a Vitr*, 1709, Igor Latal/Ears&Wind Records spodniproudy.cz - Issuu. Digital Publishing Platform for Magazines, Catalogs, and more - Issuu [online, cit. 17. 4. 2019]. Dostupné z: https://issuu.com/usiavitr/docs/uv_1709. s. 18-21.

požadovaných povolení. Dále šlo o akci opoziční mládeže „Volné sdružení amatérských umělců“, kterou připravoval Miroslav Šerý. Mezi zrušenými koncerty byl i koncert Jaromíra Nohavici v Jeseníku, který měl proběhnout v rámci večírku „Britská podzemní poezie“, který připravoval student Alexandr Řeha, a jenž se měl konat v undergroundovém duchu.⁴¹⁰ Nohavica byl sledován nejméně od roku 1984, kdy byl rozpracován v akci „Sólista.“ Během svých vystoupení měl údajně napadat socialistické zřízení a zesměšňovat stranické a státní představitele. Proto bylo v plánu StB zamezit jeho dalším vystoupením. K tomu také došlo, činnost měl zakázanou do roku 1984.⁴¹¹

Na Olomoucku v roce 1986 pořádal první undergroundový festival Jaroslav Chromek, v prostorách olomoucké hospody Dělnický dům v Černovíře. Akce byla zaregistrována jako svatba, oslava svatební veselice. Jaroslav Chromek uvádí, že „*pronájem prostoru činil 5 136,- korun.*“⁴¹² Na festivalu zahráli např. Psí Vojáci, Klikoroh, Absolutní bezedno, Moderní doba nebo Stará Dobrá Ruční Práce a další. Organizátor Chromek očekával kolem padesáti lidí a ve finále jich bylo kolem tří set: „*O tom Černovíře vědělo jen pár známých, takže jak jsem počítal ty svoje kámoše, tak jsem odhadl, že tam bude kolem padesáti lidí. A najednou se to rozkřiklo a bylo nás tam přes tři sta. Z toho byl docela průser. Najednou přišla z Národního výboru paní, kontrolovala povolení, pak najednou kominíci, že nutně potřebují zkontrolovat komin, pak dva z kriminálky, kteří měli nějakého borce u sebe a ten tvrdil, že ho okradli, takže jdou udělat do sálu prohlídku. Ten prostor teda obklíčili, sbalili pár študáků, kteří měli problém, ale nepřerušili to.*“⁴¹³ Chromek v organizování festivalů pokračoval. Např. v témže roce v Dubčanech, v roce 1987 v hospodě U Potoka v Mariánském údolí, nebo mezi v lety 1988 a 1989 v hospodě Na Pile a U Kaple v Olomouci.⁴¹⁴

Jednou z výjimečných akcí se konala v Praze v roce 1987, kde si Chromek pronajal v Praze parník: „*Jsem šel s kámoškou kolem Vltavy a kamarádka říkala, že má strejdu v nějaké pozici, že to může zařídit a slyšel jsem právě, že už to dělali Plastici, tak jsem si říkal, proč bych to nezkusil sám. Tak mi to zařídila. [...] Huř se ale sháněla aparatura. Mám dojem, že ji tam sháněla kapela Rány z těla. Během hraní*

⁴¹⁰ KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: "Kapela." s. 210.

⁴¹¹ ABS, X. správa SNB – Vyhodnocení plánu práce II. odboru S StB Ostava 1984. Ročně: 1.-4. čtvrtletí.

⁴¹² Jaroslav Chromek, orální historie, 28. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴¹³ Tamtéž.

⁴¹⁴ *Paměť národa*, Jaroslav Chromek [cit. 15. 4. 2019]. Životopis, [online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/chromek-jaroslav-20170505-0>

kapely nadávaly, že jim to blbě hrálo, možná byla i blbá elektřina.“⁴¹⁵ Vzpomíná a pokračuje: „V podpalubí chlastali máničky na palubě tančili a dupali punkeři. Kapitán mě honil, ať je uklidním, že tancem rozhoupali loď. Tak jsem furt lítal mezi máničkama, punkerama, skinama a kapitánem.“⁴¹⁶ Jaroslav Chromek se pak jako jeden mála vyhnul antonům, které byly připraveny u břehu.⁴¹⁷

O účasti kapely Stará Dobrá Ruční Práce na parníku, informuje i samizdat „Mašurkovské podzemné.“ Parník, na kterém hrály kapely různého stylu se jmenoval „Děvín.“ V drtivé většině se na akci sjeli fanoušci z celé Moravy. „Bylo jasné, že z hraní pro „Prahu“ se vyklubalo téměř domácí posezení.“⁴¹⁸

Složení fanoušků bylo různorodé, jak naznačil Chromek. Potkali se tam punkové s „kohouty“, máničky i bývalé máničky (ostříhané). „Mašurky“ trochu kriticky zhodnotily schopnost organizátora, jelikož v počátku se část aparatury zapomněla na břehu a bylo třeba se vrátit a později byl problém s jejím zapojením. Během sedmi hodin odehrály pouze čtyři kapely a každá hrála tak tři čtvrtě hodiny. Bylo to ale způsobeno i strachem „veřejně“ vystoupit. Stará Dobrá Ruční Práce odehrála bez svých typických rekvizit a sklídila aspoň částečný úspěch.⁴¹⁹

Přerovská kapela Stará Dobrá Ruční Práce vznikla v roce 1984, založili ji Libor Stržínek, Ladislav Topič a Pavel Komínek. Původně se však jmenovala Volné sdružení. Předtím se Přerově hodně navštěvovala hospoda „U Dorka“, kde se potkávali lidé, kteří sdíleli podobné názory na tehdejší zřízení: „Tenkrát to byla generační záležitost. Takže nezáleželo, jestli se hrál underground, rock'n'roll nebo zpívaly lidovky, ale byli jsme jedna vrstva společnosti.“⁴²⁰

První koncert se konal v Císařově, kapela byla charakteristická svými rekvizitami a převleky, které při vystoupeních používala. První vystoupení pod názvem Stará Dobrá Ruční Práce se konalo na ostravských kolejích.⁴²¹ „Říkali jsme si

⁴¹⁵ Jaroslav Chromek, *orální historie*, 28. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴¹⁶ *Paměť národa*, Jaroslav Chromek [cit. 15. 4. 2019]. Životopis, [online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/chromek-jaroslav-20170505-0>

⁴¹⁷ Tamtéž.

⁴¹⁸ Silvestr Šavel, *Reportáž z parníku z předposledního říjnového víkendu: Mašurkovské podzemné*, 1/1987. Archiv: Libri Prohibity. Nečíslováno.

⁴¹⁹ Tamtéž. Nečíslováno.

⁴²⁰ *Paměť národa*. [online]. Copyright © 2008 [cit. 15.04.2019]. Dostupné

z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/strzinek-libor-20120619-0><https://www.pametnaroda.cz/cs/strzinek-libor-20120619-0>

⁴²¹ Tamtéž.

tehdy, že v tom názvu musí být to slovo práce, aby nás nemohli zakázat. ⁴²² Lidé by se určitě s úsměvem dotazovali: „*Jo tak práce je už zakázaná v téhle zemi? Hrdě jsme si chtěli bránit název, ale jinak do toho nikdo nerýpal. Vadila jim produkce. Často nás volali kvůli přehrávkám, ale to byly malý věci.*“ ⁴²³ *Jirous se nás jednou ptal, jestli jsme tím názvem mysleli tu dobrou práci, drobnou, kterou prosazoval Masaryk a my jsme řekli ne, my jsme tím mysleli masturbaci.* ⁴²⁴ Zpěvák Libor Stržínek dodává, že se kapela v Přerově odlišovala od místních hudebních skupin. Hudba, kterou hráli např. Absolutní bezedno, Betonová zahrada, Černej potkan, Ušní bordel, byla vždy „zadumčivá“ a lidé spíše chtěli tu zábavovou hudbu, na kterou se rádi vraceli. ⁴²⁵

Libor Stržínek dodává: „*Důležitým faktem bylo, že my jsme ty přerovský fyzly znali. Protože jsme s nimi přicházeli neustále do kontaktu. Oni nás našli někde ležet, oni nás našli někde sedět, nebo se odněkud vracet ve tři ráno a už věděli, že tohle je ten a ten, takže jsme tušili, že pokuta třeba nebude, nebyli to estebáci.*“ ⁴²⁶

Stará Dobrá Ruční Práce byla u StB vedena jako „závadová“ kapela, která se ve své tvorbě zaměřuje na „Punk rock“ a „Protestsong.“ ⁴²⁷

Státní bezpečnost od roku 1986 sledovala Libora Stržíňka, jako vedoucího kapely, která prováděla „nelegální“ činnost. Členové kapely měli propagovat tzv. „novou vlnu v kultuře.“ ⁴²⁸ Současně s ní sledovala novou přerovskou skupinu Elektrický pes, kterou vedl Vladimír Adamíra. ⁴²⁹

⁴²² Fenomén Underground: Ostříhat a do dolů — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 15.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221008-ostrihat-a-do-dolu/>

⁴²³ Tamtéž.

⁴²⁴ Libor Stržínek (Stará dobrá ruční práce), orální historie, 13. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴²⁵ Paměť národa. [online]. Copyright © 2008 [cit. 15.04.2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/strzinek-libor-20120619-0https://www.pametnaroda.cz/cs/strzinek-libor-20120619-0>

⁴²⁶ Libor Stržínek (Stará dobrá ruční práce), orální historie, 13. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴²⁷ ABS, Vyhodnocení plánu práce II. odboru. S-StB Ostrava pro rok 1985.

⁴²⁸ „Novou vlnu v kultuře“ staví hudební publicista Josefa „Zuba“ na třech domácích proudech: na folku, undergroundu a na české alternativní scéně 70. let. Typické byly např. absurdní, recesistické, ironické a sarkastické texty. Takové kapely se tak zcela neřadily k undergroundovým odpadlíkům a problematickým písničkářům. Hudba byla energická, charakteristická nadsázkou, vtipem a parodií. In: Česká nová vlna začátku 80. let — Články — Bigbit — Česká televize. [online]. Copyright © [cit. 28.04.2019]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/clanky/160-ceska-nova-vlna-zacatku-80-let/>

⁴²⁹ ABS, Vyhodnocení plánu práce II. odboru. S-StB Ostrava pro rok 1986.

8.1 Baráky

Ve snaze vyhnout se pozornosti režimu, „máničky“ odcházely na venkov. Tyto odchody do „exilů“ byly často podmíněny politickým a permanentním terorem, ze strany bezpečnostních složek. Venkov se stal ideálním místem, jak uniknout „z bezprostředního ohrožení ze strany orgánů represivní zvláště.“⁴³⁰ V tomto exilu chtěli lidé vytvořit své „ostrovy svobody.“ Po soudních procesech s undergroundem v roce 1976, byly akce „druhé“ kultury prostudovány dle § 202 (výtržnictví), jehož hlavním atributem bylo „páchání výtržností na místě veřejně přístupném.“ Na základě toho nebylo možné pořádat a „organizovat koncerty ve veřejných restauracích, kde jako zřizovatelé figurovali různí venkovští hasiči, zahrádkáři a místní sdružení SSM.“⁴³¹ Dříve k pronájmu sálu soužila jako záminka svatba, která však po procesech nebyla zárukou. Jedinou možností byly soukromé prostory, takové, kde by se v rámci možností dalo koncertovat a mohlo se sejít dostatečné množství lidí. Tak vznikl fenomén „baráků.“⁴³²

8.1.1 Mšeno u Jablonce nad Nisou

„Baráky“ fungovaly jako kulturní centrum, kde byly soustředěny nejnovější informace, samizdaty atd. Jedním z „Baráků“ na který jezdily moravské „máničky“, se nacházel až v Jablonci nad Nisou, jehož majitelem v období nesvobody⁴³³ byl Jiří „David“ Vaněk. Na baráky „David“ jezdil například k Janu Princovi na Novou Visku, již od roku 1978. Svůj barák vlastnil od roku 1976 do roku 1980, do doby než by uvězněn.

Často se tam konaly nejrůznější akce, o kterých bezpečnost věděla. Každé páteční dopoledne barák preventivně obklíčila a odjížděla během pondělního dopoledne: „Oni vždycky našli do zahrady, poslouchali pod oknem, co se děje. Ta zahrada končila potokem. Jednou ráno brácha říkal: „Hele pojď se podívat! To je zajímavý“! Jukli jsme v okna ven a tam stál chlap v takovém tom rybářským pláští s gumovou čepicí, prut v ruce, na krku mu visel foťák nejmíň za 10 000,- Kč. Ovšem největší gól byl, že na ruce měl žlutou pásku s nápisem PS VB – zapomněl si sundat označení pomocníka Veřejné bezpečnosti. Zašel jsem do baráku a volal: „Kluci jdeme

⁴³⁰ KOSTŮR Jiří, František Stárek „Čuňas“: *Baráky: Souostroví svobody*. Praha: Pulchra, 2010. s. 12.

⁴³¹ Tamtéž. s. 12.

⁴³² Tamtéž. s. 12.

⁴³³ Ve vlastnictví k roku 2010.

se fotit zdarma!“ Všichni jsme na něj vyběhli a řvali: „Haló!“ Ten blbec zahodil prut a utekl pryč.“⁴³⁴

Na baráku se samozřejmě hrálo a „Davida“ často navštěvovali přátelé z Olomouce, Brna, Plzně, Pardubic i ze Slovenska. Na potraviny a pití se většinou skládala celá parta, ale nebyla to žádná povinnost.⁴³⁵

Jaroslav Drlík „Dudyn“ vzpomíná: *„Jedním z takových blbých výsledků, byl kvůli tomu, jak jsme jezdili na barák do Jablonce. Syn Tomáš, byl malej, měl tak čtyři roky, tak byl na baráku s námi, kde nás (bezpečnostní složky) vybraly. Tak hned nás volali na sociálku a že nám ho seberou. No bylo to zhruba kolem toho osmdesátého roku. Tenkrát tam hrál Sednvič. No a já si pamatuju, jak tam vletěli do baráku a na vrch, my jsme toho malého sice schovali, ale oni ho stejně našli a řekli nám, že jestli ještě jednou s ním takhle vyjedeme, tak nám ho seberou. A já jsem si zjišťoval, jestli nám ho opravdu můžou sebrat a bylo mi řečeno, že oni můžou všechno. Takže jsem od té doby jezdil všude sám.“⁴³⁶*

8.1.2 Drahanovice u Olomouce

Marie Burdová vzpomíná na barák v Drahanovicích: *„V roce 1978 koupili dva kulisáci z olomouckého divadla Oldřicha Stibora Čanda a Zbyněk malý domek v obci Drahanovice. Jednalo se o nízkou stavbu s dvorkem oploceným dřevěnými latěmi a bez zahrady.“⁴³⁷*

Marie Burdová vzpomíná, že v obci Drahanovice žili manželé Valouškovi, kteří podepsali Chartu 77 a upoutali tak zájem Státní bezpečnosti. Lidé, kteří jezdili na barák, tak očekávali možné potíže se Státní bezpečností: *Nestalo se tak! Nikdo to nechápal. Pokud to bylo proto, aby měla dostatek informací od nasazených a chtěla je nechat pracovat v terénu, tak to asi účel nesplnilo. Že mezi námi byli, jsme si mysleli, ale kdo to doopravdy byl nás po revoluci velmi překvapilo. Často jsme měli informace, že je mezi námi tzv. bonzák, ale nikdo si na nikoho netroufl ukázat.*

Pouštěla se tam hudba – hlavně nově přivezené desky. Kolovaly dopisy z emigrace i z vězení. Sdělovali jsme si informace z VONSu, četli jsme samizdaty a přepsané nové básně a prózy, a také poučení a zkušenosti z výsledků. Že nás nechali

⁴³⁴ KOSTŮR Jiří, František Stárek „Čuňas“: *Baráky*. s. 114.

⁴³⁵ Tamtéž. s. 110-114.

⁴³⁶ Jaroslav Drlík „Dudyn“, orální historie, 2. 4. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

⁴³⁷ Korespondence s Marií Burdovou. 16. 4. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

*nám opravdu bylo divné. Nejednou se celá sešlost vydala do nejbližší restaurace nebo dokonce na vesnickou zábavu. To bylo dobré a velmi rychle jsme zjistili, že tam jsme nejvíce v klidu. Rozptýlili jsme se mezi místní, hlavně při letních zábavách venku jsme si mohli v hloučcích povídat pod širým nebem až do rána.*⁴³⁸ Na baráku se vždy potkala různorodá sestava z celého Československa. Jednalo se lidi z Turnova, Ústí nad Labem, Prahy, Pardubic, Chrudimi, Ústí nad Orlicí, Dobrušky, Šumvaldu, Šumperku, Přerova, Opavy, Litovle, a také Košic, Zvolena nebo Pezinoku. *„Nepamatuji si na lidi z Mikulova a od Znojma, snad nikdo z této lokality nejezdil.*

*Přepisy pocházely od všech, kdo měli psací stroj, papíry, kopíraky a klid na psaní. Bylo totiž sledováno i psaní na stroji a snaživí spoluobčané nemeškali s oznámením. Já jsem psala každou volnou chvíli a hodně nahlas jsem vyprávěla na chodbě našeho domu, jak moc těžké je naučit se psát všemi deseti do večerní školy, kterou jsem právě studovala. Zajistila jsem si tak alibi na pravidelné dotazy sousedek, jak pokračuji v rychlosti psaní?! Dokonalé alibi. Výsledkem byla spokojenost čtenářů i vojenských paniček v sousedství.*⁴³⁹

8.1.3 Třanovice u Havířova

Jiří Fiedor⁴⁴⁰ vzpomíná na hudební festival pořádané v Třanovicích u Havířova. Radka Kisse⁴⁴¹ a Jiřího Fiedora inspirovaly „festivally druhé kultury.“ K hudbě, která tam vznikala se však nemohli dostat jinak než z magnetofonových pásků.⁴⁴² *„A tak jsme si řekli, že uděláme festival taky u Radka v Třanovicích.*⁴⁴³

V září roku 1982 se konal první ročník festivalu: *„...bylo to spojený se zabijačkou, takže z toho byla třídenní akce, pátek, sobota, neděle. Oficiální pozvánky se netiskly, nebyly telefony, takže ta informovanost probíhala šeptandou, a tak tam hrály různé kapely. A jelikož byla v Havířově v druhé polovině sedmdesátých let silná punková scéna, tak tam byly zejména punkové kapely, ale taky z Valašského Meziříčí, dnes např. známá Mňága a Žďorb, dál například Třírychlostní pepiček [...], nebo Elektrická svině z Olomouce. Na ten festival přijelo možná 200–250 lidí. Akce se*

⁴³⁸ Tamtéž.

⁴³⁹ Tamtéž.

⁴⁴⁰ Jiří Fiedor, člen undergroundové komunity v Ostravě.

⁴⁴¹ Radek Kiss, majitel statku v Třanovicích.

⁴⁴² KOSTŮR Jiří, František Stárek „Čuňas“: *Baráky*. s. 468.

⁴⁴³ Tamtéž. s. 462-464.

konala na statku Radka Kisse, chvíli jsem u něj bydlel. Statek byl na samotě, takže lidi, kteří ne festival přijeli, museli trochu putovat. Akce běžela úplně bez zásahu policie, lidi se bavili, kapely odehrály a v neděli kolem poledne si každý odjel svým směrem. Nikdo s tím prostě problémem neměl. Pak jsme ten festival opakovali v roce 1983 a potom jsme už nemohli, jelikož ta rodina (Radka Kisse) protestovala. A třetí ročník jsme dělali až v roce 1985 sice ve Třanovicích, ale už v požární zbrojnici. Tady se sjely kapely z celé republiky. Např. Druhá směna kovošrotu z Hradce. Sjelo se tam jako dost punkáčů, tak se babičky křížovali, protože tam přijeli s těma barevnejma čírama, sál byl úplně narvanej k prasknutí. A obešlo se to bez zásahu. [...] Pak jsme dělali ještě v roce 1986, v Havířově, v restauraci U jelena, kde hráli např. Psí vojáci.

Samozřejmě, že o tom přehled měli. Protože hned po akci v roce 1986 jsem byl na výslechu na Státní bezpečnosti a přesně věděli, kdy to bylo, kdo tam byl, kdo tam hrál a přišlo jim absurdní, že jak jsme prostě přišli na kapelu z Prahy.⁴⁴⁴

O festivalu v Třanovicích se zmiňuje i samizdat „Severomoravská pasivita“, jako o setkání kapel různých žánrů, které se běžně konalo v zemědělské usedlosti, ale z výše zmíněných důvodů se musel přesunout. Samizdat zřejmě popisoval festival z roku 1986, který započala kapela PBK Blues.⁴⁴⁵

Barák v Třanovicích patřil, a ještě v současné době patří Radku Kissovi. Než začaly akce na baráku, popisuje Radek Kiss a Jiří Fiedor, jak se havířovské „máničky“ scházely v hospodě U Urbana už od roku 1976, která jim sloužila jako azyl. Potkávaly se tam „máničky“ z Ostravy, Karviné, Frýdku-Místku, Opavy, Jeseníku, Nového Jičína, Olomouce a také z Brna. V hospodě U Urbana také založili s Radkem Kissesem první kapelu Analfabet band, ve které hrál Jiří Fiedor na tamburínu. Vedle nich vznikla významná skupina Čím hůř, tím líp, která fungovala do roku 1984.⁴⁴⁶

Z kapely střídavě členové odcházeli, z důvodu narukování na vojnu, či jiného. Tak postupně vznikla ze zbytku kapely zmiňovaná PBK Blues, která se účastnila koncertů v Šenově a na Lapačce.⁴⁴⁷ Koncem roku 1986 byli PBK Blues vybráni na přehlídku amatérských kapel – Rockové podium, kde s určitou skepsí, skončili nakonec druzí. Kapela byla později pozvaná na Rockfest, kde uchvátila fanoušky, kteří na jejich hudbu tancovali. Dokonce se o nich později zmiňoval deník Mladá fronta.

⁴⁴⁴ Jiří Fiedor, orální historie, 17. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴⁴⁵ In: *Severomoravská pasivita*, č.: neznámé. Archiv Petra Melichara.

⁴⁴⁶ KOSTŮR Jiří, František Stárek „Čuňas“: *Baráky*. s. 462-475.

⁴⁴⁷ Viz. s. 95.

V roce 1988 dostali pozvání, aby zahráli jako třetí, na bluesové scéně v rámci Rockfestu,⁴⁴⁸

O přístupu bezpečnosti Jan „Tuleň“ Žolnerčík: *„Policajti byli hodně liberální, to každopádně. Myslím si ale, že hlavně byli neschopní, Havířov, neřkuli Třanovice, jsou přeci jen stranou, tam nebyli tak vyceповaní jako třeba v Praze nebo v dalších větších městech, že by tě sekli hned po prstech. Borci spíš nevěděli, co mají dělat.“*⁴⁴⁹

Majitel baráku Radek Kiss doplňuje: *„...dodneška si to nedokážu vysvětlit. Oni se vůbec neorientovali, vůbec nevěděli, o co šlo nebo co se tam dělo, proč se to tam dělo, kdo tam byl. To mě překvapilo.“*⁴⁵⁰

Se zajímavým vysvětlením však přišel Jiří Fideor: *„Já myslím, že ti policajti v těch akcích neviděli žádný politický souvislosti, kdežto my už jsme je tam cejtli. Sice nikdo ještě nebyl napojený na Chartu, vlastně v Havířově byl jedinej člověk Vlasta Valtr, který ji podepsal už v 77. roce. Víš, po čem šli?“*⁴⁵¹ *„Já jsem se až později dozvěděl od Františka Stárka, poprvé někdy v roce 1985/1986 vypracovala Státní bezpečnost instruktážní materiál pro Veřejnou bezpečnost, jak se vlastně má chovat k tý závadové mládeži. Do té doby je zajímalo, jestli člověk má razítko v občance, to znamená, jestli pracuje nebo nepracuje a když měl dlouhý vlasy, tak jestli ty dlouhý vlasy měl i na té portrétní fotce v občance. Když tohle sedělo, tak oni s náma neměli problém. Až po tom roce 86 začali postupně ty vlasáče, který považovali za neškodný idioty, kteří vypadali jak strašáci a dělali si vlastní muziku v hospodách, kde nikomu neškoděj. Tak po tom roce 1986 začali ty vlasáče považovat za politickou opozici. Bylo to dáno i tím, že v té druhý půli osmdesátých let, ty z toho undergroundu na severní Moravě se začali politicky angažovat. Začali podepisovat petice, začali rozšiřovat samizdaty a tak dále. [...] Jednoduše se k těm lidem dostávaly ty texty a stanoviska od těch intelektuálů, jako byl Havel apod. A když si je rozumnej člověk přečet, tak zjistili, že ten Havel má prostě pravdu.“*⁴⁵²

Uvedl jsem⁴⁵³, jak v Praze u manželů Vodrážkových fungovala tzv. bytová univerzita, zde například Egon Bondy nebo Milan Balabán posluchače „vzdělávali“ v otázkách filosofie, politiky, literatury atd. Podobně takto v Olomouci fungoval např.

⁴⁴⁸ In: *Severomoravská pasivita*, č.: neznámé. Archiv Petra Melichara.

⁴⁴⁹ KOSTŮR Jiří, František Stárek „Čuňas“: *Baráky*. s. 474.

⁴⁵⁰ Tamtéž. s. 474

⁴⁵¹ Tamtéž s. 474-475.

⁴⁵² Jiří Fiedor, orální historie, 17. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

⁴⁵³ Viz. s. 70.

Milan Kozelka, nebo okruh lidí kolem Václava Stratila, v Ostravě se zase půjčovaly nahrané pásky: „*Od poloviny osmdesátých let kolovaly na severní Moravě pásky s přednáškami, které se konaly v bytě v Templově ulici u manželů Vodrážkových, kde přednášeli Egon Bondy, Milan Balabán nebo Milan Machovec. To pro nás byli osobnosti – lidi, kteří jsou vzdělání a můžou nám poskytnout informace, které se nikde jinde nedozvíme.*

Tady to bylo prostřednictvím pásků, díky kterým bylo možné nějaké dovzdělávání, protože to se člověk ve škole nenaučil. Tady ty lidi pracovali vesměs v nějakých dělnických profesích, takže byli vděčný za každou takovou informaci, např. o indické filosofii, čínské, o křesťanství, hebraismu. To je vnímal intenzivně, tu touhu lidí po vzdělání, ale ne po tom oficiálním, na to myslím každej kašlal, na ty bolševický žvásty. To vycházelo hodně od Němců, to rovina filosofická, že se člověk dozvěděl něco víc než ve škole. [...] V každém regionu byli výrazné osobnosti, ale buď měli nejdelší vlasy nebo měli přirozený charisma, nebo se jim podařilo dosáhnout na konci šedesátých let určitého vzdělání, díky čemuž mohli předávat určité informace.⁴⁵⁴

Stejně to vnímal i pamětník Petr Melichar: „*Tady byl akorát nějaký chartista jménem Valtr⁴⁵⁵, ale že by tu byl nějaký profesor, který by tu přednášel, to ne. Já jsem chodil na tu „létající“ univerzitu, kde mluvil Machovec, Balabán, Hejdánek, u Mirka Vodrážky. [...] A on (M. Vodrážka) to tam nahrával na kotouče, toho se tam vešlo hodně. Tak jsem tam donesl velkej kotouč, tu osmnáctku, na čtyři stopy. Nahrál jsem tu přednášku a přivezl jsem to sem. Bylo to tak v roce 1987. To se pak roztáčelo a poslouchalo a ty lidi se dovzdělávali tady. [...] Samozřejmě se to nenosilo do hospod, to se půjčovalo na byty, jenom ať si to poslechnou, přehrajou a rozšiřujou dál. Bylo to např. vývoj evropského myšlení. Byly to zajímavé věci, které se k nám nemohly jinak než takhle dostat. Já jsem tam byl asi čtyřikrát a podle mě by takhle škola měla vypadat. [...]*

Jednou jsem jel s Radkem Kissem, Ivo Pešákem do Lanšperka (nad Olomoucí), protože se tam uhnízdila Haré Krišna a my jsme ulítávali na těch východních filosofích. [...] Oni byli nadšení a dotáhli jsme je do Havířova, kde nám dělali v narvaném bytě přednášku. Pak jsem s nimi udělal i rozhovor, který vyšel v samizdatovém časopise Hadr.⁴⁵⁶

⁴⁵⁴ Jiří Fiedor, orální historie, 17. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

⁴⁵⁵ Již zmíněný Vlasta Valtr, s. 89.

⁴⁵⁶ Petr Melichar, orální historie, 20. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Petr Melichar byl spoluzakladatelem samizdatového časopisu Hadr, který vycházel v Havířově.

Melichar dále pokračuje: „*Tady v tom Havířově, to byl takovej Klondike samí horníci. Spíš se tady poslouchal rock a pop music. Tady ten underground moc neletěl. Plastici se k nám dostali na počátku osmdesátých let. [...] Někde na fízlárně jsem se seznámil s Čuňasem a už to jelo.*“⁴⁵⁷ Petr Melichar díky známosti s Františkem Stárkem „Čuňasem“ rozšiřoval samizdatový časopis *Vokno*, dále samizdaty *Protější chodník*. Melichar zdůrazňuje: „*nebyl jsem teda jedinej, *Vokno* znali už přede mnou a byl o to obrovské zájem, protože lidi měli hlad po informacích. Bylo tady zhruba deset dvacet mániček, zbytek punkáčů. Tady to bylo těžký, protože jak byl ten kraj tvrdej, stalinskěj, tak spíš ty lidi poslouchali tvrdej rock a později heavy metal, i ten punk tu byl vlastní. Underground tady fungoval taky, dostal se sem díky starším klukům, kteří znali např. samizdat *Satyr*, který vydávali kluci z Nového Jičína, nebo přerovské *Mašurkovské pozdzemné.*“⁴⁵⁸*

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, se Melichar seznámil osobně s Radkem Kissem a začal jezdit na akce, které pořádal na svém statku: „*Často tam hrála PBK Blues – Pořád Bez Koruny Blues. Vůbec kluci neřešili přehrávky a hrajou dodnes. Ty akce v Třanovicích byly klasické stodolovky, na druhým ročníku to vrcholilo policejní razií. Jeden punker dokonce utíkal do lesa kytarou, tak po něm šli psovodi. Obklíčili celý objekt, naházeli to do autobusů a vezli k výsledku.*“⁴⁵⁹

Petr Melichar byl i jedním ze spoluzakladatelů samizdatového havířovského časopisu „Hadr“, do kterého přispívali básníci z Třince a Těšína: „*První číslo vyšlo v roce 1987, ale nebylo to tak rozšířené, spíš to bylo mezi lidmi, co se znali. Myslím si, že tady, když se někdo hlásil k undergroundu, tak dostal po držce spíš než v Praze, protože tam si hlídali ty svoje koně a na nějaký menší máničky srali. A nejednou se stalo, že to tady rozháněli obuškama. Třeba Keler co hraje v PBK Blues, tak jeho ženu Simonu zmlátili. Oni mlátili i holky, tady prostě byli troubové mezi policajtama. Jak říkám tvrdej kraj. Něco ale jako Rudolfovo tu nebylo.*“⁴⁶⁰

Undergroundovou scénu v Ostravě podobně definoval i Miroslav „Herbert“ Procházka. Určitá komunita lidí s alternativním hudebním zaměřením existovala, lidé

⁴⁵⁷ Petr Melichar, orální historie, 20. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴⁵⁸ Tamtéž.

⁴⁵⁹ Tamtéž.

⁴⁶⁰ Tamtéž.

se stýkali, ale jak tvrdí „Herbert“: „*nic se tady nedělo, progresivní byl docela Havířov, objevovaly se tam punkové kapely, hardcorové kapely...*“⁴⁶¹

Ovšem samizdatový časopis „Hadr“ zmínil i výtvarnou aktivitu, která se konala blízko Ostravské zoo v netypickém prostředí. K místu výstavy vedla trnitá cesta, skrze houšti a přes plynové potrubí. Výstava obrazů se skládala z abstrakce, naivního umění, exotiky a také z náboženské nebo politické tematiky. Kulturní zážitek byl doplněn o undergroundovou kapelu Kmochovu paralýzu z Havířova⁴⁶²: „*To bylo takové hudební těleso, které vzniklo tady v Havířově někdy v roce 1987. Byla to symbióza těch punkerů a mániček, kteří se potkávali po hospodách. Ti punkeři a máničky se zbláznili a začali shánět dechové nástroje, že založí dechovku. Vymýšleli texty na ty staré lidovky např. místo pec nám spadla, zpívali lidská práva pošlapána, kdopak nám je postaví. [...]*

Mělo to obrovské úspěch, dokonce měli i taneční sekci, z Těšínského divadla si půjčovali kostýmy, různé kroje apod. Oni tímhle vlastně bourali státem uznaný akce. Jednou takhle hráli na Rockfestu a byla úžasná sranda, jak všichni fanoušci i metalisti tancovali. [...] Na konci nějakého koncertu se paní, co stála pod pódiem, zeptala: Oni hrajou divně, může se to? [...]

*Stalo se, že jim zakázali hrát někde v klubu, tak šli ven a vylákali všechny lidi z toho klubu. [...] Pamatuju si jednu akci v Mostech u Jablunkova, kde hrála i Paralýza, byly tam silný manévry a zrušili to. Bylo tam tak padesát policajtů.*⁴⁶³

Cílem bylo představit umělce a jejich tvorbu pár desítkám lidí, umělce, kteří se svými díly musejí skrývat v ateliérech, bytech nebo sklepech: „*Jsou tak uzavřeni před veřejností, samozřejmě díky nezájmu oficiálních kulturních orgánů zorganizovat a otevřít tak cestu mnoha lidovým malířům a dát jim možnost konfrontace a veřejného působení.*“⁴⁶⁴

Často se stávalo, že mladí muži, kteří nechtěli nastoupit na vojnu (zejména „máničky“) hledali všemožné cesty, jak se odvodu vyhnout. Jednou z nich byla hospitalizace v psychiatrické léčebně. Svě o tom ví pamětník Petr Melichar: „*Narukoval jsem, ty k**** mě odvedli. Ale já jsem si řekl, že mě nedostanou. Byl jsem z toho dost vykolejenej, tak jsem to bral přes psychiatra, který mi diagnostikoval DG*

⁴⁶¹ Fenomén Underground: Ostříhat a do dolů — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 14.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221008-ostrihat-a-do-dolu/>.

⁴⁶² In: *Hadr*. Soukromý archiv Petra Melichara.

⁴⁶³ Petr Melichar, orální historie, 20. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

⁴⁶⁴ In: *Hadr*. Soukromý archiv Petra Melichara.

301, myslím, že v roce 1985 jsem měl ty trable. Odvodní středisko bylo v Karviné a v Havířově. Tam byli obecně blázni, lidi se báli, co ty máničky provedou. [...] No a v tom odvodním středisku jsem se svalil, rozbil jsem okno, válel se ve střepech, částečně jsem byl vynervovanej, jak tam na mě ječeli a částečně jsem to tlačil. Musel na mě být pohled jako na blázna. Ať mi do karty napíšíou cokoliv, já na vojnu nepůjdu, ještě na dva roky a za socialismus. V Olomouci na Hradisku jsem se poprvé setkal s mikrofonama a kamerama, sledovali mě jestli nesimuluju. No pak mě pustili a každý rok byl přezkum s výsledky u StB. To jsem ale ustál. Preventivně jsem šel za tím mým psychiatrem, který podle mě věděl, že mi nic není. Ale spíš viděl, že mám nějaký odpor, teda my všichni, bylo nás tam hodně. Upřímně si myslím, že nám pomáhal.“⁴⁶⁵

Tvrzení Petra Melichara, který říkal, že Ostrava a Havířov byly „tvrdé“ kraje potvrzovaly i spisy Státní bezpečnosti. V jejich ročních hodnoceních nebo čtvrtletních informačních zprávách byla v „problematice ochrany mládeže“ často zmiňována protispolečenská činnost u tzv. volné mládeže. Zejména v prostředí učňovské nebo středoškolské mládeže se dle západního vzoru vytvářely nové směry „Heavy metal, nebo „Punk rock.“⁴⁶⁶

Rozmach undergroundových, metalových nebo punkových⁴⁶⁷ kapel a neschopnost úřadů jim zabránit, potvrzují čtvrtletní informace za rok 1987. Ve zprávě kpt. JUDr. Milan Sýkora, náčelník StB, informoval o antisocialistickém působení na mladou generaci, zahrnující vnitřní i zahraniční vliv, který byl následně přejat jak hudebně, tak např. v samizdatu. Tato úpadková kultura byla dále zaznamenávaná na „antirockfestech“, kde se vyskytovali signatáři VONSu, Charty 77 nebo členové zrušené Jazzové sekce.

Podle StB se jednalo protispolečenské jednání osob – organizátorů, členů hudebních skupin a dalších. Ti všichni se měli dopustit „trestného činu pobuřování, hanobení představitelů soc. sv. soustavy, urážky veřejných činitelů, výtržnictví atd.“⁴⁶⁸ Hudební kapely byly registrovány z okresů Vsetín, Olomouc, Šumperk, Karviná, Frýdek-Místek a Ostrava. Celá zpráva pak míří opět k Janku Soldánovi, který byl veden v akci „Statek.“⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ Petr Melichar, orální historie, 20. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

⁴⁶⁶ ABS, Čtvrtletní informace KS SNB, S StB Ostrava, 1987. Přírůstky.

⁴⁶⁷ Směry punk a metal byly vedeny ve spisech jako tzv. Nová vlna. Viz. pozn. 272.

⁴⁶⁸ ABS, Čtvrtletní informace KS SNB, S StB Ostrava, 1987. Přírůstky.

⁴⁶⁹ Tamtéž.

I přes stále populárnější „heavy metal“ nebo „punk rock“, se ke konci osmdesátých let konalo množství undergroundových akcí. V dubnu roku 1987 proběhl v Ostravě-Zábřehu, v Domu kultury, absurdní undergroundový koncert, pochopitelně ve sklepních prostorách. Akce byla spojená s přednáškou o alkoholismu, narkomanie, a dokonce byl přítomný i psychiatr, aby vedl následující besedu.

Mašurkovské podzemné okomentovalo akci: „*Právě ve chvíli, kdy se řeč stočila na alkoholismus, se přišoural da sálu nic netušíš člen kapely (Absolutní bezedno) s náručí lahváčů a jakmile usedl, hned lil pivo do krku a po vousech, našťestí tam byla tma.*“⁴⁷⁰

Mezi akce konajících se na samém konci osmdesátých let patřila i oslava narozenin v Orlové (Karviná) v sobotu 23. září 1989, kterou „Mašurky“ nazvaly: „Orlová 1989 – Místo koncertu, policejní fraška.“ Hned po příjezdu „mániček“ na bohumínské nádraží, se roznesly zprávy o tom, že ostravská Státní bezpečnost připravuje zátah.

Bylo známo, že bezpečnostní složky chtěly preventivně zadržet a vyslechnout aktivní osoby. Někteří se pokusili nenápadně projít město a informovat čekající lidi. Na náměstí, na které se dalo dostat tehdejší Stalinovou ulicí, bylo pohostinství, kde v danou dobu čekalo přes třicet „mániček“ a „punkerů“: „...*dveře hospody se otevřely a stanuly v nich pilné včelky v zelených uniformách s červenými křidélky, rozhlédly se a vmžiku začaly nasávat z rozevřených listů občanek sladké informace.*“⁴⁷¹

Účastníkům akce se však v pořádku podařilo dostat k domluvenému soukromému autobusu, který je dovezl k sálu, kde se měla oslava konat. Nebylo překvapením, že sál (i přes povolení Místního národního výboru) bylo potřeba zrovna v danou dobu nově vymalovat, za dohledu „*pěti porůznu oděnými chlápky, obdivujícími omítku protějšího činžáku. Kdyby se očividně nejednalo o příslušníky StB, mohli by klidně reprezentovat skupinu soustružníků na tematickém výletě za krásami místní architektury.*“⁴⁷²

Účastníci se přesunuli na zahradu, kde mohli připravit aparaturu. Mezi tím byla nainstalována fotografická výstava. Na akci pak zahrála olomoucká Elektrická svině, Posádková hudba, Urnový ráj nebo Piráti kladných vod.

⁴⁷⁰ In: Mašurkovské podzemné: *Androši v domě kultury NHKG! 1/1987*. Archiv: Libri Prohibity

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² In: Mašurkovské podzemné: *Orlová 1989 – Místo koncertu, policejní fraška. 7/1989*. Archiv: Libri Prohibity

Manévry Veřejné bezpečnosti začaly o půl šesté. Přijelo několik aut StB a posléze byl slyšet dusot dvouřadového procesí uniformované jednotky s obušky a se psy: „*Absurdní situace vyvrcholila příjezdem dvou vodních děl, se kterými vycvičení požárníci začali okamžité zaujímat bojové postavení. Nastal nejvyšší čas na záchranu aparatury, neboť hasiči vypadali na to, že kropení trávníku jim nebude činit nejmenších morálních problémů.*“⁴⁷³

Mladé lidi pak zasahující příslušníci vedli v řadě ulicemi Orlové, někteří se pokusili o odpor a řvali např. „*Svoboda, svoboda!*“⁴⁷⁴ Proti takovým bylo velmi tvrdě zakročeno. Dle svědků, měli mladí lidé zastání u místních lidí, ale našli se i tací, kteří vykřikovali „*Vás by měli mlátit denně!*“⁴⁷⁵

Akce byla ukončena rozvozem mladých lidí na výslechy. Krátce po zákroku vyšel článek v místních novinách, který vítězoslavně popisoval rozprášení signatářů Charty 77 a příznivců hnutí punk, s tím že zásah pomohl „*rychle obnovit veřejný pořádek.*“⁴⁷⁶

Mezi větší akce, které začaly nově v roce 1988, patřil bezpochyby olomoucký festival amatérských rockových kapel „Vlnobítí.“ Během roku 1989 proběhly nejméně dva takové festivaly, které se konaly v areálu letního kina. „Vlnobítí“ se účastnila např. Elektrická svině, která měla u publika obrovský úspěch. V roce 1989 zahrála např.: klika, Dunaj, Free Jazz Trio. Festival začalo vystoupením kapely Mňága a Žďorb – ovšem jak zmiňuje autor recenze v Mašurkovských podzemních – absolutně bez zájmu publika. Fanoušci se rozešli ve 20:00, což byl dle recenzenta politováníhodný výsledek.⁴⁷⁷

⁴⁷³ Tamtéž. Nečíslováno.

⁴⁷⁴ Tamtéž. Nečíslováno.

⁴⁷⁵ Tamtéž. Nečíslováno.

⁴⁷⁶ Tamtéž. Nečíslováno.

⁴⁷⁷ Tamtéž.

9 Rok 1989

V březnu roku 1985 se stal generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu Michail S. Gorbačov. Ten nyní vládl rozsáhlému, avšak místy zbídačenému teritoriu, které za vlády Leonida I. Brežněva velmi zaostávalo za Západem. Gorbačov si dobře uvědomil, že v probíhající studené válce, může stagnace ohrozit vojenskou i politickou rovnováhu. Během nástupu Gorbačova k moci, chyběly na území Sovětského svazu velmi důležité komodity, zejména potraviny. Stagnace se týkala také vývoje nových technologií. To byly důležité podněty k zavedení reform, známých jako perestrojka⁴⁷⁸ neboli přestavba.⁴⁷⁹

Od roku 1987 Československo ovlivňoval vývoj Gorbačovových reform, jelikož vyvolávaly pocity a naděje na změnu. I přes probíhající perestrojku, málo kdo věřil, že režim opravdu padne a někteří byli dokonce smíření s tím, že je to navždy. Ptal jsem se tedy pamětníků, jak vnímali konec osmdesátých let, jaká byla jejich role během listopadu roku 1989 a co pro ně znamenal život v undergroundu.

Pamětník **Jaroslav Chromek** při mé otázce jednoznačně prohlásil: *„NE! Nevěřil, myslím si, že tomu nikdo nevěřil, protože to bylo uzavřený a spoutaný všechno.*⁴⁸⁰ V listopadu roku 1989 byl J. Chromek zrovna v Praze a vzpomíná: *„Pamatuju si, že jsme šli na Václavák. Nás olomoučáků bylo asi osm. Šli jsme na Václavák nebo na Hrad. Z bočních ulic se najednou vyřítily transportéry a rozpůlily ten průvod a najednou olomoučáci byli v první řadě. Jak jsme byli trochu napití, tak jsme prostě prorazili na Václavák dvoje zátarasy, a to se hrnulo. Skoro jsme tam byli, ale tam už bylo víc policajtů než nás a tenkrát mě sbalili, táhli k autobusu. V jednu chvíli mě však pustil, tak jsem zdrhl.*⁴⁸¹

Opačný názor na politický vývoj v Československu měla **Marie Burdová**: *„Všichni jsme tomu vždy věřili. Jezdili jsme na meetingy na Žižkov na Škroupově náměstí, kde mluvíval Havel, tam jsme byli i v lednu 1989, kdy nás rozehnali jednotky VB.*⁴⁸² Havel na tomto mítinku dne 10. prosince 1988, vystoupil jako jeden z hlavních

⁴⁷⁸ Perestrojka začala prakticky rokem 1987, zrušením cenzury čehož využila média, aby reformy podpořila. Došlo k uvolnění v kultuře, významným momentem bylo přijetí Johna Lennona a Yoko Ono v tentýž rok v Moskvě. Nově měl být každý satelitní stát zodpovědný za podobu socialismu na svém území, bez sovětské nadvlády. In: STÁREK František, Martin Valenta: *Podzemní Symfonie Plastic People*. Praha: Argo, 2018. s. 193-196.

⁴⁷⁹ Tamtéž. s. 193-196.

⁴⁸⁰ Jaroslav Chromek, orální historie, 28. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴⁸¹ Tamtéž.

⁴⁸² Korespondence s Marií Burdovou. 16. 4. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

řečníků.⁴⁸³Na výročí Palacha jsme měli i v Olomouci tryznu, neboť jsme si dost často nemohli dovolit vzít v práci volno a jet k jeho hrobu. Velmi odvážně jsme se také 21. srpna, roku 1980 prošli po rudé hvězdě z květin, t jednoho rohu cípu na všechny ostatní, která byla před pomníkem ruských vojáků v sousedství nejvyššího soudu. Několikrát jsme vlezli do ruských kasáren. Jen abychom jim dokázali, že nejsou v bezpečí a zanechali jim tam vzkaz. Opakovaně jsme se scházeli na veřejných místech a nechali se otravovat kontrolami a prohlídkami jen proto, že jsme věřili, že režim padne a sledovali jejich bezmoc, když něco nemohli zjistit a vyšetřit. Byla to na první pohled malá rizika, ale v menším městě byly následky stejně nebezpečné, jako v Praze a na vše bylo víc vidět.

Chtěla bych k tomu říci, že každý čin byl ihned vidět, hudba slyšet a když se přidá riziko udávání, vlastně dnes nevím, kde jsme brali tolik odvahy.

Listopad roku 1989 byl pro mne jedna velká stávka, ale již v Praze. Měla jsem malou dcerku, se kterou jsem obcházela náměstí a divadla. Vše jsem detailně popisovala lidem do emigrace. Kamarádka v USA, která mi za to vždy děkovala, mé podrobné denní informace zase šířila s velkým úspěchem za velkou louží dál.

Underground mi dal svobodu, kterou v sobě cítím dodnes. Dal mi hudbu a literaturu. Nemohla jsem studovat, tak jsem měla čas číst a přečetla jsem vše, co jsem mohla. Díky zasílaným deskám a tajnému kopírování, dodnes čerpám ze znalosti hudby a přehledu z celého světa. Díky němu jsem odešla do divadla, kde jsem prožila mnoho šťastných let právě s vynikajícími lidmi, kteří se tam tzv. ukryli v době, kdy nemohli být sami sebou.

Ve své době mi však vzal načas rodinu, když ve svém spotřebním životě nemohli rodiče pochopit moje životní postoje a na čas nás to rozdělilo. Také část ideálů, to, když jsem včas nepoznala, kolik lidí se přilepilo na toto hnutí a udělalo tomu velmi špatnou službu.⁴⁸⁴

Pamětník **Milan Krampota „Gogo“** koncem sedmdesátých let utekl do Rakouska a do pádu režimu se do Československa nevrátil. Ovšem listopadové události, roku 1989 vnímal: „V té době už bylo jasné, že to ten režim nezvládne a že to nebude už brutální jako v padesátých letech. V listopadu jsem byl v Rakousku, ale vnímal jsem to. Díky tomu undergroundu jsem věděl, že vždy musí člověk bojovat dál

⁴⁸³ KAISER, Daniel. *Disident: Václav Havel*. s. 197.

⁴⁸⁴ Tamtéž.

a nesmíme přestat.⁴⁸⁵ Milan Krampota toto prohlásil při přebírání odznaku účastníka třetího odboje.⁴⁸⁶

Díky **Petru Zatloukalovi**⁴⁸⁷ mohla vzniknout publikace fotografií, které pořídil v Olomouci 17. listopadu 1989:⁴⁸⁸ „*Vím, že na konci těch osmdesátých let už bylo trochu dýchateľno. Tedy z pohledu toho výtvarného umění. Najednou jsme mohli vystavovat. Fotil jsem si, co jsem chtěl. V tom osmdesátém osmém mi připadalo, že režimu docházel dech a nechal spoustu věcí plavat.*

*Moje role byla osudová. Ta atmosféra v Olomouci byla nezapomenutelná a nesdělitelná. [...] Nasazení študáků, to, jak byli chytrí a jak se dokázali zmobilizovat, vyhlásili stávkou a řekli, že teď prostě budou dělat vše – psali plakáty, texty, jezdili do fabrik. Lidi je podporovali, nosili jim jídlo, půjčovali auta, aby mohli jezdit. No a já jsem to zaznamenával. Skončil jsem školu v září roku 1989 na Institutu výtvarné fotografie, v oboru dokumentární fotografie, v Opavě. Takže ten listopad přišel úplně přesně pro mě. Nefotil jsem ale ty viktorky na náměstí, nýbrž ty lidi v centrech, tzn. na školách, co makali, malovali plakáty atd.*⁴⁸⁹

Přesvědčení, že režim nepovolí měl i **Zdeněk Brázda „Cypis“**: „*Já jsem tomu člověče nevěřil. V tom listopadu už jako jo, to jsem dokonce jel do Prahy. Tady (v Olomouci) v srpnu v osmdesátém devátém jsme chodili na protest proti intervenci a pak na Palacha. Ale v Olomouci to nebylo nic moc.*⁴⁹⁰ Zdeněk Brázda nepůsobil v žádném revolučním výboru, avšak po příjezdu z Prahy dovezl materiály, které se pokoušel rozšiřovat. Nic méně lidé měli strach a nechtěli nic přebírat.⁴⁹¹

Nevšední příběh měl **Antonín Mikšík**, který měl možnost uprchnout z Jugoslávie do Itálie, ale nechtěl nechat přítele v cizí zemi samotného: „*Já jsem doufal, že tu v tu dobu (v Československu) nebudu. V Jugoslávii jsem se seznámil s jednou Kanadankou a ta by mě dokázala přetáhnout do Itálie, ale kamarád nechtěl a neuměl ani jazyk, nemohl jsem ho nechat v cizí zemi samotného. Ta kamarádka mi nabídla fiktivní manželský svazek. [...] Další výložku jsem už nedostal. Byl jsem na*

⁴⁸⁵ Milan Krampota „Gogo“ orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴⁸⁶ Etická komise předala dekrety oceněným účastníkům třetího odboje | Vláda ČR. Úvodní stránka | Vláda ČR [online, cit. 16. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/eticka-komise-predala-dekrety-oceneny-ucastnikum-tretiho-odboje-170315/tmplid-47/>

⁴⁸⁷ Petr Zatloukal, fotograf, v současné době pedagog na Výtvarné katedře Univerzity Palackého.

⁴⁸⁸ Zatloukal, Petr, Josef Jařab, Michal Kryl: *Gaudeamus*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009.

⁴⁸⁹ Petr Zatloukal, orální historie, 19. 11. 2018, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴⁹⁰ Zdeněk Brázda „Cypis“, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴⁹¹ Tatměž.

prvním proslovu Havla v listopadu nebo prosinci 1988 na Škroupově náměstí. To mě oslovilo. Ale 17. listopadu 1989 jsem v Praze nebyl. Zrovna jsme jeli na barák. Vrátili jsme se po třech dnech, pustím televizi a tam zpíval Hutka. Já jsem se rozbřečel, pač jsem si uvědomil, že bolševici jsou v prdeli. Vyráběl jsem akorát placky s nápisem Stop KSČ, a to jsi úplně viděl u těch lidí (komunistů) strach v těch očích, nikdo jim samozřejmě nechtěl ubližovat. Organizoval jsem sbírku na studenty, kterou jsem pak vozil do Olomouce. Různě jsme předčítali s kamarádkou v jednom sále na sanatorce (v Uničově) zájemcům nějaké texty. Underground mi dal svobodu, kdo mi něco vzal, byli bolševici, protože jsem chtěl cestovat.“⁴⁹²

Stanislav „Sten“ Vlč získal naději, že režim padne, až při akcích, konaných 17. listopadu: *„Nikdy jsem nepřemýšlel, že by to mělo padnout, nebo tak brzo. Z dnešního pohledu to bylo rychle, nevím, nepřemýšlel jsem nad tím. Víím, že jsem 17. listopadu byl v Olomouci a říkal jsem si, že by mohlo dojít k nějakému krveprolití. Pamatuju si Libora Stržíňka, který vyváděl v Přerově, a to jsem věděl, že jsou v prdeli.*

Díky undergroundu jsem se naučil jet si to svoje, tzn. nehledět na to, zda někomu vadí, že mám dlouhé vlasy.“⁴⁹³

Libor Stržínek se členy své kapely Stará Dobrá Ruční Práce zapojil do protikomunistických demonstrací v Přerově: *„Když jsem si přečetl ten Zemanův článek v technických novinách, tak jsem byl přesvědčenější, že režim padne a že se takovej chytřej chlap jako Zeman stane prezidentem. Psal jsem to i do Kanady kamarádovi. [...] Myslím si, že ten článek vyšel v osmdesátém osmém. [...] Kdybych ale věděl, co se z něj vyklube... [...]*

Trochu jsme provokovali v Přerově na náměstí. V kině Hvězda byla veřejná schůze okresního výboru KSČ, kde jsme se měli postavit za nějakou dělnickou výzvu, pač režim padal a my jsme se za to nepostavili. A já jsem tam něco hlasitě vykřikoval, tak mě hned začali brát fyzli. Komínek hned volal: Stržíňka berou StB! Tak se lidi seběhli a mě nechali být. No každý den se scházelo čím dál tím víc lidí, tak jsme tam provokovali. Nějaká paní dokonce psala na OF, že co tam dělá ten Stržínek, když má za sebou kriminální minulost.“⁴⁹⁴

⁴⁹² Antonín Mikšík, orální historie, 26. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴⁹³ Stanislav „Sten“ Vlč, 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴⁹⁴ Libor Stržínek dostal podmínku za hanobení národa, rasy a přesvědčení. Libor Stržínek (Stará dobrá ruční práce), orální historie, 13. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Ten život si nedokážu teď jinak představit. Nevím, jiný život jsem nežil. Samozřejmě to byla nějaká pospolitost. Ale vůbec jsme nepřemýšleli o tom, že jsme underground. ⁴⁹⁵

Petr Melichar, stejně jako Jaroslav Chromek, byl taktéž přesvědčen o tom, že se režim nevzdá své pozice: „*NE! To nás ani nenapadlo. Samozřejmě ty myšlenky občas přišly, když ses díval na okolní státy. Pamatuji si východní Němce s trabantama v Praze. Ale prostě mi nedocházelo, že by to ti komunisti pustili. Zrovna jsem byl v Praze, když se to lámalo. S Ivo Pešákem nás nějaký studenti vzali na Albertov, že se tam něco děje. [...] Druhý den jsem šel na Národní třídu, a to jsem věděl, že už je něco ve vzduchu. Na ulici byly dokonce roztrhané kalhotky! Nenapadl mě jediný důvod, kde se tam vzaly. [...]*

V undergroundu byla úžasná diskuse, objevovali se lidé s různými názory a pohledy na nějaký problém. Hodně se prostě diskutovalo, o tom to bylo. [...] Dozvěděl jsi se hodně informací, byla to taková škola. Potkával jsem se v hospodě u piva s profesorem hebrejštiny, který nám vyprávěl o Izraeli. A to bylo v Olomouci, v Brně, všude. Celé to bylo o duchu než o hmotě. ⁴⁹⁶

V osmdesátých a zvláště na konci osmdesátých let, byl **Jiří Fideor** velmi aktivní, zejména v samizdatové, petiční a politické činnosti: „*V roce 1989 jsem se plně soustředil na vydávání samizdatu, jednak na spolupráci s komunitou, která vydávala Severomoravskou pasivitu. Pak jsem dal dohromady skupinu, se kterou jsem vydal časopis SM Revue, vyšlo jedno číslo, další už nevyšlo kvůli pádu režimu. Z kraje roku 1989 jsme sami iniciovali petici za propuštění Václava Havla, iniciovali jsme několik vět, které se pak šířily po celé republice, takže můj politický postoj jsem jasně deklaroval podpisem Charty. [...] V roce 1989 jsem v Ostravě podílel na založení Občanského fóra a jakmile politické dohody dospěly k obměně části zákonodárných sborů, tak jsem fungoval v České národní radě, jako poslanec a v prvních volbách v roce 1990 jsem byl zvolen a do roku 1992 jsem vykonával funkci poslance.* ⁴⁹⁷

Vliv Gorbačovovy perestrojky v Československu vnímal fotograf **Jindřich Štreit**: „*V polovině 80. let přišel Gorbačov a všechno se to začalo proměňovat, takže pomalinku to šlo k tomu, že ten režim padne. [...] Díky těm problémům s režimem,*

⁴⁹⁵ . Libor Stržinec (Stará dobrá ruční práce), orální historie, 13. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁴⁹⁶ Petr Melichar, orální historie, 20. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

⁴⁹⁷ Jiří Fiedor, orální historie, 17. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

*jelikož jsem nesměl být vystavován, nesmělo se o mně mluvit, takže jsem rád, za ten archiv (fotografií), co teď mám. [...] Chtěl jsem mít vše co jsme prožívali u sebe (fotografie), protože bylo jasné, že režim nemůže vydržet dlouho.*⁴⁹⁸

Severomoravská pasivita otiskla v červnu roku 1989:

Prohlášení moravské mládeže:

„Jsme mladí lidé. Jsme součástí společnosti, a proto se cítíme odpovědní za její vývoj. Protože nám není lhostejná budoucnost společnosti a tím pádem nám není lhostejná ani budoucnost naše. Kolem sebe vidíme mnoho chyb, které se podepsaly na tváři mladé generace. Tato generace žije v absolutní lhostejnosti a nezájmu o veřejné dění, budoucnost i o vlastní život. To vede k tomu, že se mladí lidé uchylují k alkoholu, narkomanii a kriminální činnosti.

Hlavní příčiny celkového úpadku mladé generace spatřujeme v:

- *Neinformovanosti.*
- *Nedostatku příležitostí ke kulturnímu vyžití a nedostatečné kulturní výchově již od raného dětství.*
- *Nedostatku příležitostí ke sportování a nedostatečné sportovní výchově již od raného dětství.*
- *Nevyhovujícímu a neperspektivnímu systému školství.*
- *Militarizaci společnosti.*

Chceme svým přístupem k životu, svým jednáním a svými činy přispět k nápravě stávajícího nepříznivého stavu. Chceme napomoci k odstranění těchto problémů ze života.

Na základě výše uvedeného jsme se rozhodli vytvořit společenství mladých lidí, bez rozdílu přesvědčení, kteří mají zájem budovat společnost očištěnou od těchto problémů.

Žádáme:

- *Pravdivý a objektivní výklad novodobých dějin. Chceme znát příčiny omylů minulosti a žádáme důkladnou informovanost.*
- *Osvětlení teologického názoru a vysvětlení perzekucí proti církvi.*

⁴⁹⁸ Jindřich Štreit, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

- *Okamžité řešení problémů nedostatečného finančního zabezpečení mladých rodin. Pohlížet na výchovu dítěte v úzkém kontaktu s matkou jako na zájem nadřazený: zájmu odchodu matky do zaměstnání.*
- *Podporu při organizování sportovních akcí pro širokou veřejnost. Budování sportovišť a důkladného využívání ladem ležících objektů k tomuto účelu. Odstranit prioritní zájem tělovýchovných jednot a využívání sportovišť pouze sportovci perspektivními pro vrcholové působení.*
- *Odstoupení osob s nedostačujícím rozhledem v mladé kultuře z funkce kompetentní pro výběr a organizování kulturních akcí pro mladé lidi. Do těchto funkcí pak dosadit osoby mladé s náležitým rozhledem a spolucítěním s mladým publikem.*
- *Zavedení nového systému školství, které by bylo objektivní výkladem dějin a odpovídalo požadavkům moderní doby.*
- *Okamžité snižování stavu armády, zastavení zbrojení, zákaz výroby zbraní a výbušnin. Toto jako kroky k absolutnímu zrušení armády.*

Naše společenství bude usilovat o naplnění všech bodu uvedených v tomto prohlášení. Bude vydávat vlastní bulletin, ve kterém bude informovat o své činnosti, přebírat články z periodického a samizdatového tisku a osvětlovat bílá místa v dějinách. Bude pořádat přednášky, besedy, sportovní a kulturní akce. Bude jednat se státními orgány a při svém jednání s nimi bude zastávat postoj vyjádřený v tomto prohlášení.⁴⁹⁹

⁴⁹⁹ In: *Prohlášení moravské mládeže*. Severomoravská pasivita. s. 13-14. č. 5, roč. 6/1989. Archiv: Libri Prohibity

10 Závěr

Předkládaná diplomová práce reflektuje můj zájem o alternativní myšlení a činnost v době nesvobody, ať už se jedná o období nacistické okupace nebo vlády komunistického režimu. K tématu „Kapitoly z undergroundu na severní Moravě v letech 1970-1989“ mě přivedla účast na semináři „Trendy současného dějepisectví 20.století“ na kterém přednášel historik Ladislav Kudrna, který v současné době působí v Ústavu pro studium totalitních režimů a mimo jiné se zabývá dějinami československého undergroundu.

Ovšem můj prvotní zájem o toto téma mám díky své matce Marii Burdové, která v období totality s „hippies“ členkou četla zakázané autory, poslouchala „závadovou“ hudbu a navštěvovala zajímavé undergroundové akce po celém Československu, např. Havlův Hrádeček v roce 1978, kde byli kromě členů „The Plastic People of the Universe“ a „Magora“, přítomní např. Svatopluk Karásek, Pavel Landovský, Olga Havlová, Vlasta Třešňák, Pavel Zajíček a další. Během rozhovorů s pamětníky, při studiu archiválií a při psaní samotného textu, jsem měl na paměti různé historky z jejího života, které souvisely s obdobím, kdy se člověk bál zvednout hlavou a jít proti proudu.

Jak jinak chápat undergroundové hnutí v Československu než jako subkulturu. Lidé hlásící se k undergroundu byli mnohdy často odlišní. Dlouhé vlasy nebyly podmínkou pro vstup do této společnosti. Patřili sem hudebníci, básníci, malíři, sochaři a mnoho dalších skupin. Jedno však měli společné, a to vymezení se. Lidé z undergroundu se vymezovali nejen vůči režimu a bezpečnostním složkám, ale i tzv. slušné mládeži, kterou režim využíval jako obraz šťastných mladých lidí budující socialistický ráj. A v neposlední řadě vůči svým rodičům, kteří mohli být jak členy komunistické strany nebo pracujícími kritiky.

S novou hudbou chtěli mladí lidé dát najevo své postoje a nesouhlas s nastavenými hodnotami. Hells Devils a další vytvořili zázemí pro budoucí underground, který František Stárek „Čuňas“ pojmenoval „protounderground.“ Ten postupně „vychoval“ další generace hudebníků a umělců, kteří v 70. letech tvořili „druhou kulturu.“

Vliv Pražského jara dosáhl až na Moravu, kde se např. v Olomouci scházely „máničky“ u tzv. Trojice. Dlouhé vlasy mladých lidí byly samozřejmostí, se kterou však přišly i zákroky a nekonečné kontroly Veřejné bezpečnosti, která srazy

monitorovala. K perzekuci pomohla i masová mediální kampaň, která se snažila dlouhohlasé muže zdiskreditovat. Ovšem ani to nezabránilo vzniku kapel po Pražském jaru, mladým mužům, kteří byli násilně ostříhání, aby si nechali dorůst vlasy nebo touze mladých lidí po nových a nových informacích.

Upevňování moci komunistické strany v Olomouci šlo velice ztuhla, většina členů strany byla ve své činnosti pasivní a neuměla si s demokratizačním procesem poradit. Zejména v okresech Olomouc, Nový Jičín nebo v Ostravě, byly silné demokratizační tendence, jelikož vznikaly výbory, jejichž členy byla inteligence, která vytvářela nejrůznější aktivity. Severní Morava byla charakteristická silnými středisky vědy, umění, a hlavně značným vlivem vysokoškoláků.

Srpen 1968 zničil veškeré naděje. Toto krucióální období se mi podařilo zachytit ve vyprávění Zdeňka Brázdy zvaného Cypise, který je aktivním členem skupiny Elektrická svině a ve vzpomínkách Marie Burdové. V Olomouci probíhaly masové protesty proti okupaci, avšak veškerý nesouhlas byl všemi prostředky tvrdě potlačen a Československo nastavilo směrem k „normalizaci.“

Intenzita normalizace byla ve všech krajích odlišná, jelikož byla ovlivněna mnoha faktory, (např. rozložením politických sil). V Olomouci ale stačilo pár hodin po zvolení Gustava Husáka do vedení Ústředního výboru KSČ, na to, aby síly, které se koncertovaly, začaly „čistku“ v komunistických řadách od „pravičáků“ a kontrarevolucionářů.

Kultura, která byla během první polovině 70. let „normalizována“, odsunula na okraj všechny, kdo chtěl jít vlastní cestou. Tíživě to dopadlo na rockové skupiny, které musely nově absolvovat povinné přehrávky. The Plastic People of the Universe nechtěli změnit anglický název na český a odmítli hrát pouze v českém jazyce.

Velký zásah, který doslova změnil a dá se říct radikalizoval underground, přišel na konci března 1974 v jihočeském Rudolfově. Z rozhovoru se Zdeňkem Brázdou „Cypísem“, který byl přímým účastníkem zákroku, je očividné, že měl dosah až na severní Moravu, kde to téměř všechny „máničky“ vnímaly jako útok na ně samotné. Na základě rozhovoru to podobně popsal i Milan Krampota „Gogo“, který se zase účastnil „Magor’s wedding“ v Bojanovicích.

Během výzkumu jsem setkal s mnoha jmény, názvy měst, vesnic a kapel, které jsem zahrnul do textu. Překvapivým zjištěním pro mě byla početná komunita v Olomouci, která se tvořila kolem různých postav z uměleckého světa. Na základě

Oral history, jsem získal množství názorů ohledně (ne)existence vůdčích postav olomouckého podzemí sedmdesátých let. Bylo na místě konfrontovat tento fenomén s prostředím v Praze, kde se undergroundové komunity tvořily kolem intelektuálních vrstev napojených na Jiřouse, Havla, rodinu Němcových, Vodrážkových atd.

V Olomouci a v dalších městech severní Moravy jsem se na základě studia archiválií a rozhovorů vedených s pamětníky, setkával s osobami, které projevily odvahu zorganizovat setkání lidí a pozvat hudební kapely. Byli to kupříkladu Jan Soldán, Jaroslav Chromek a Sten Vlč.

Perzekuce, které následovaly byly obdobné, jako na jiných místech republiky. Chci ovšem upozornit na vnímání toho, co znamenal underground v Čechách a co na Moravě. Pamětníci mi potvrdili povědomí o všech osobnostech žijících v hlavním městě, napojení na Františka Stárka „Čuňase“, jakožto distributora Vokna apod. V případě Moravy je ovšem nutné hovořit o jisté izolovanosti, která stála za obecnější apolitičností v okresech severní Moravy.

Škatulku underground nemálo pamětníků odmítlo. Nenahlíželi na prosté setkávání s přáteli v parku, na baráku, na koncertě nebo v bytě za „undergroundovou“⁵⁰⁰ činnost, jak ji chápal Ivan Martin Jirous. Tito lidé doslova neměli potřebu zapojovat se do undergroundové scény v Praze.

Zajímavě na tyto rozdílné světy poukázal Vladimír Havlík⁵⁰¹, pedagog na Katedře Výtvarné výchovy, na Univerzitě Palackého. V Praze vznikla jistá „intelektuální“ forma undergroundu, kterou vytvářeli (mimo jiných) Ivan Martin Jirous, jenž měl možnost studovat a vystudovat, stejně jako Václav Havel, který byl ještě o osm let starší. Jak uvedla Marie Burdová, mnoho mladých lidí do roku 1979 uteklo do zahraničí nebo se přesunulo do Prahy. Zbyli lidé, kteří sice rozšiřovali literaturu, ale ne všichni jí dokázali porozumět. Můžeme tedy říci, že obecně na severní Moravě chyběla „radikální“ osoba, která by nejen rozšiřovala informace, ale byla by i ochotná nést přímou odpovědnost.

Pamětnice Marie Burdová⁵⁰² a pamětník Jiří Fiedor⁵⁰³ zmínili, že během monitorování různých „máničkovských“ sešlostí příslušníci Sboru národní

⁵⁰⁰ Ostatně s trochou nadsázky platí, že právě ti, kdo nejvíce „odmítali“ podzemí, byli nejvíce „underground.“

⁵⁰¹ Vladimír Havlík, orální historie, 25. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

⁵⁰² Korespondence s Marií Burdovou. 29. 3. / 12. 4. / 16. 4. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

⁵⁰³ Jiří Fiedor, orální historie, 17. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

bezpečnosti v podstatě netušili, proč mladé lidi kontrolují, jelikož nevěděli, v čem hledat riziko protistátní činnosti. Během fotbalového turnaje mániček, které za Olomoucí pořádal Jaroslav Chromek⁵⁰⁴, se protisocialistická činnost dokazovala velmi těžko.

Informace, které jsem získal od pamětníků, jsem konfrontoval s archivními materiály Státní bezpečnosti, které jsem studoval v Archivech bezpečnostních složek, se severomoravskými samizdaty „Mašurkovské podzemné“, „Severomoravská pasivita“, „Protějšší chodník“ a „Satyr“ a nejnovější odbornou literaturou.

Underground na severní Moravě, není uzavřená kapitola našich dějin a zaslouží si další podrobný výzkum.

⁵⁰⁴ Jaroslav Chromek, orální historie, 28. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

11 Seznam pramenů a literatury:

Archivní prameny z Archivu bezpečnostních složek:

- KS ŠtB Ostrava, B7/II 190: Týždenné informácie po línii X. správy ZNB od 29. 12. 1975 do 21. 12. 1976.
- KS ZNB, ŠtB Ostrava, B7/II, inv.j. 186, Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu 2. odboru S ŠtB za rok 1976.
- KS ZNB ŠtB Ostrava, B7/II 164 Ročný vykonávací plán O ŠtB Vsetín za rok 1976; Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu O ŠtB Vsetín za rok 1976
- KS ZNB S ŠtB, Oddelenie ŠtB Opava, B7_6/II: Ročný vykonávací plán O ŠtB na rok 1976, Vyhodnotenie RVP za rok 1976.
- KS ZNB S ŠtB Ostrava – Oddelenie ŠtB Šumperk, Ročný vykonávací plán O ŠtB na rok 1976; Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu O ŠtB za rok 1976.
- KS ZNB ŠtB Ostrava, B7/II 195 Ročný vykonávací plán II. odboru S ŠtB na rok 1977. Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu II. odboru S ŠtB za rok 1977.
- KS ZNB S ŠtB-Oddelenie ŠtB Olomouc, Ročný vykonávací plán O ŠtB na rok 1977, Vyhodnotenie RVP za rok 1977.
- KS ZNB S ŠtB-Oddelenie ŠtB Přerov. B7_8/II. Ročný vykonávací plán O ŠtB na rok 1978. 1977-1978.
- KS ZNB S ŠtB-Oddelenie ŠtB Frýdek-Místek. Ročný vykonávací plán na rok 1978.
- KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, B7/III. Týždenné informácie pre X. s. ZNB za rok 1978.
- KS ZNB – Správa ŠtB OSTRAVA, B7/II 195, Ročný vykonávací plán II. odboru S ŠtB na rok 1977. Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu II. odboru S ŠtB za rok 1977.
- KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, Ročný vykonávací plán II. odboru S ŠtB na rok 1980. Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu práce II. odboru S ŠtB za rok 1980. 1979-1980.
- Okresné oddelenie ŠtB Olomouc. Ročný vykonávací plán O-ŠtB na rok 1978.
- KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, Týždenné informácie po línii X. S. ZNB za rok 1980.
- KS SBN – Správa ŠtB Ostrava, Hodnocení součinnosti StB a VB v boji proti trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži. Správa pro štáb náčelníka KS SNB. 1980.
- KS ZNB – Správa ŠtB Ostrava, Ročný vykonávací plán II. odboru S ŠtB na rok 1981; Vyhodnotenie ročného vykonávacieho plánu práce II. S ŠtB za rok 1981; 1980-1982.
- Čtvrtletní informace KS SNB, S StB Ostrava, 1986. Přírůstky.
- X. správa SNB – Vyhodnocení plánu práce II. odboru S StB Ostrava 1984. Ročně: 1.-4. čtvrtletí.

- Vyhodnocení plánu práce II. odboru. S-StB Ostrava pro rok 1985.
- Vyhodnocení plánu práce II. odboru. S-StB Ostrava pro rok 1986.
- Čtvrtletní informace KS SNB, S StB Ostrava, 1985. Přírůstky.
- Čtvrtletní informace KS SNB, S StB Ostrava, 1986. Přírůstky.
- Čtvrtletní informace KS SNB, S StB Ostrava, 1987. Přírůstky
- Čtvrtletní informace KS SNB, S StB Ostrava, 1988. Přírůstky
- Čtvrtletní informace KS SNB, S StB Ostrava, 1989. Přírůstky

Literatura:

ALAN Josef (ed.): *Alternativní Kultura*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2001.

BLÜML, Jan: *Progresivní rock. Světová a československá scéna ve vybraných reflexích*. Togga. 2017.

BITTNEROVÁ, Dana, Petr Janeček: *Folklor atomového věku: Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní Muzeum, 2011.

BOLTON, Jonathan: *Světy Disentu: Charta 77, Plastic People of the Universe a česká kultura za komunismu*. Praha: Academia, 2015.

BURKE, Peter: *Co je to kulturní historie?* Praha: Dokořán, 2011.

DANĚK, Ladislav, Pavel Zatloukal: *Skleník: Kapitoly Z Dějin Olomoucké Výtvarné Kultury 1969-1989*. Olomouc: Muzeum Umění Olomouc, 2009.

DENČEVOVÁ, Ivana, František Stárek, Michal Stehlík: *Tváře Undergroundu*. Praha: Radioservis, 2012.

DÜLMEN, Richard Van. *Historická Antropologie: Vývoj, Problémy, Úkoly*. Praha: Dokořán, 2002.

GÍMEŠ Emil: *Počátky Normalizace na severní a střední Moravě: Sborník Studií*. Praha: Ustav Pro Soudobé Dějiny AV ČR, 1996.

GINSBERG, Allen, př. Jan Zábrana: *Kvílení*. Praha: Odeon, 1990.

HEBDIGE, Dick, Karel Tůma: *Subkultura a Styl*. Praha: Dauphin, 2012.

CHADIMA Mikoláš: *Alternativa I: Od Rekvalifikací K "nové" Vlně se starým obsahem: (svědectví o českém rocku sedmdesátých let)*. Praha: Galén, 2015.

HLAVSA, Mejla, Jan Pelc: *Bez ohňů je underground*. Praha: Maťa, 2001.

IGGERS, Georg G. *Dějepisectví Ve 20. Století: Od Vědecké Objektivitě K Postmoderní Výzvě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové Noviny, 2002.

JIROUS, Ivan Martin: *Magorův Zápisník*. Praha: Torst, 1998.

JIROUS, Martin Ivan: *Pravdivý příběh Plastic People*. Praha, Torst 2008.

KADLEC Petr (ed.): *Underground pod nebeskou růží*. Ve spolupráci se spolkem HoPoKa vydal Mgr. Petr Kadlec, 2015.

KAISER, Daniel. *Disident: Václav Havel, 1936-1989*. Praha: Paseka, 2009.

KOSTŮR Jiří, František Stárek „Čuñas“: *Baráky: Souostroví svobody*. Praha: Pulchra, 2010.

KOURA, Petr: *Swingaři a potápky v protektorátní noci. Česká swingová mládež a její hořkej svět*. Academia, Praha 2016.

KUDRNA Ladislav, František Stárek Čuñas: *"Kapela": Pozadí akce, která stvořila Chartu 77*. Praha: Academia, 2017.

- KUDRNA, Ladislav (ed.): *Reflexe Undergroundu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016.
- MACHOVEC, Martin: *Od avantgardy přes podzemí do undergroundu*. In: Martin Machovec (ed.): *Pohledy zevnitř. Česká undergroundová kultura ve svědectvích, dokumentech a interpretacích*. Pistorius & Olšanská, Vimperk 2008.
- MAŇÁK Jiří: *Čistky v komunistické straně československa v letech 1969-1970*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997.
- OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969-1989. Příspěvek k dějinám „normalizace“*. Maxdorf: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 1994.
- PÁNEK, Jaroslav, Oldřich Tůma: *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008.
- PILAŘ, Martin: *Underground. Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Host, Brno 2002.
- POSPÍŠIL, Filip, Petr Blažek: *"Vraťte nám vlasy!": první máničky, vlasatci a hippies v komunistickém Československu: studie a edice dokumentů*. Praha: Academia, 2010.
- PUTNA, C. Martin: *My poslední křesťané*. Herrmann a synové, Praha 1994.
- RIEDEL, Jaroslav: *Plastic People a Český Underground*. Praha: Galén, 2016.
- STÁREK František, Martin Valenta: *Podzemní Symfonie Plastic People*. Praha: Argo, 2018.
- ŠVEHLA Marek: *Magor a Jeho Doba: Život Ivana M. Jirouse*. Praha: Torst, 2017.
- VANĚK, Miroslav, Pavel Mücke: *Třetí Strana Trojúhelníku Teorie a Praxe Orální Historie*. Praha, Karolinum, 2015.
- VANĚK, Miroslav, Václav Havel: *Byl to Jenom Rock'n'roll? Hudební Alternativa v Komunistickém Československu 1956-1989*. Praha: Academia, 2010.

Studie a články:

BAŠTA Jiří: Lidové milice – nelegální armáda KSČ. *Paměť a dějiny*, 2008, č. 2, s. 99-108.

BLAŽEK, Petr: Vyhoštění krále majálesu. Allen Ginsberg a Státní bezpečnost. *Paměť a dějiny*, 2011, č. 2, s. 28-43.

BLAŽEK, Petr, Vladimír Bosák: Akce „Bojanovice“ – 11. listopad 1976. *Paměť a dějiny*. 2007, č. 1, s. 120-133.

KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: Král Majálesu. Allen Ginsberg v Praze. *Fakta a svědectví*, 2015, č. 4, s. 20-22.

KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: „Nelegální“ kultura. *Fakta a svědectví*, 2018, č. 1-2, s. 30-31.

KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: „Štatlaři.“ *Fakta a svědectví*, 2018, č. 4, s. 32-33.

KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: „Páskové“ z Mánesu. *Fakta a svědectví*, 2014, č. 3, s. 20–22.

KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: (Proto)underground. Několik poznámek k vývoji podzemního hnutí. *Paměť a dějiny*, 2016, č. 4, s. 3-15.

KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: Půjčuj! Rozmnožuj! Rozšiřuj!“ *Fakta a svědectví*, 2018, č. 5, s. 32-33.

KUDRNA, Ladislav – STÁREK, ČUŇAS, František: Třetí festival „druhé“ kultury. *Fakta a svědectví*, 2015, č. 7, s. 26-27.

KUDRNA, Ladislav, František Stárek „Čuňas“: Zásah, který změnil underground. Rudolfovo, 30. března 1974. *Paměť a dějiny*, 2015, č. 1, s. 27-41.

KUDRNA Ladislav: Vlasatci s rozbitými hlavami od obušku. *Fakta a svědectví*, březen 2018, s. 23-33. 2015, č.1, s. 27-41.

PTÁČNÍK Pavel: První festival druhé kultury. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek Ministerstva vnitra*, Praha: Odbor Archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra ČR 5, 2007, s. 343-351.

MACHOVEC Martin: Podzemí a underground. *Paměť a dějiny*, 2015 č. 1, s. 4-13.

ROSENSTONE Robert A.: "The Times They Are A-Changin'": The Music of Protest." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 382 (1969): 131-44. <http://www.jstor.org/stable/1037121>.

STÁREK, ČUŇAS, František: Na počátku bylo slovo... byli Hells Devils. *Paměť a dějiny*, 2011, č. 2, s. 17–27.

Akademické práce:

JEŘÁBKOVÁ, Kamila: *Normalizace a česká rocková scéna*. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějiny křesťanského umění, 2014.

KADLEC Pavel: *Undergroundová komunita 1980-1991 v Dolních Kounicích. Případová studie neoficiální kultury na malém městě*. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita 2012.

SUKOVÁ Monika: *Polooficiální a neoficiální výtvarná kultura v Olomouci v 70.-80. letech. Život a tvorba Martina Buriana, Dagmar Havlíčkové, Vladimíra Pospíšila, Jaroslava Vacla*. Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, 2017.

ŠVÉDOVÁ, Blanka: *Neoficiální výstavní aktivity v Uničově v 80. letech*. Magisterská diplomová práce, Brno, 2014.

Orální historie:

Antonín Mikšík, orální historie, 26. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Boris Konarik, orální historie, 2. 4. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Jaroslav Drlík „Dudyn“, orální historie, 2. 4. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

Jaroslav Chromek, orální historie, 28. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Jindřich Štreit, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Jiří Fiedor, orální historie, 17. 1. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Vladimír Havlík, orální historie, 25. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

Korespondence s Marií Burdovou. 29. 3. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Korespondence s Marií Burdovou. 12. 4. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Korespondence s Marií Burdovou. 16. 4. 2019. Korespondenční rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Libor Stržínek, orální historie, 13. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Milan Krampota „Gogo“ orální historie, 20. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Petr Melichar, orální historie, 20. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

Petr Zatloukal, orální historie, 19. 11. 2018, rozhovor vedl Lukáš Haberland

Stanislav „Sten“ Vlč, orální historie, 12. 3. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

Václav Stratil (olomoucký malíř), orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Zdeněk Brázda „Cipís“, orální historie, 18. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland.

Zdeněk Válek, orální historie, 11. 2. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

Internetové zdroje:

Atentát na kulturu — iVysílání — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 04.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1064042026-atentat-na-kulturu/27738000625>

Brix Bar Band — Kapely — Bigbit — Česká televize. [online]. Copyright © [cit. 14.04.2019]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/kapely/2867-brix-bar-band>

Etická komise předala dekrety oceněným účastníkům třetího odboje | Vláda ČR. Úvodní stránka | Vláda ČR [online, cit. 16. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/eticka-komise-predala-dekrety-ocenenym-ucastnikum-tretiho-odboje-170315/tmplid-47/>

Fenomén Underground: Byty — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 06.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221002-byty/>

Fenomén Underground: Ostříhat a do dolů — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 10.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221008-ostrihat-a-do-dolu/8598-jaroslav-chromek/>

Fenomén Underground: Na východ od ráje — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 11.04.2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/>

Fenomén Underground: Šmidrové v Křížovnické škole. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/412235100221001-smidrove-v-krizovnicke-skole/> (ke dni 22.3.2019)

Nejlepší reklamu nám dělala StB, říkají Plastici | Plus. Český rozhlas Plus [online]. Copyright © 1997 [online ke dni 05.04.2019]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/nejlepsi-reklamu-nam-delala-stb-rikaji-plastici-7689639>.

Paměť národa: Antonín Mikšík (1960). [cit. 10. 4. 2019, online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/miksik-antonin-20171107-0>

Paměť národa: Jan Soldán. [online ke dni 8. 4. 2019]. Životopis. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/soldan-jan-20170703-0>

Paměť národa: Jaroslav Chromek [online ke dni 15. 4. 2019]. Životopis. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/chromek-jaroslav-20170505-0>

Paměť národa: Libor Stržínek [online ke dni 15.04.2019]. Životopis. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/strzinek-libor-20120619-0>

Paměť národa: Tomáš Hradílek, [online ke dni 1. 4. 2019]. Životopis. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hradilek-tomas-20160426-0>

Rudé právo, 29. srpna 1969, číslo 197, ročník. 49. s. 1. Dostupné z: <http://www.archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1969/8/22/1.png>. [online, cit. 26.4. 2019.].

Uši a Vítr, 1709, Igor Latal/Ears&Wind Records spodniproudy.cz - Issuu. Digital Publishing Platform for Magazines, Catalogs, and more - Issuu [online ke dni 10. 4. 2019]. Dostupné z: https://issuu.com/usiavitr/docs/uv_1709. s. 18-21.

Samizdaty:

Mašurkovské podzemné, 1/1987. Archiv: Libri Prohibity.

Mašurkovské podzemné. 2/1987. Archiv: Libri Prohibity.

Mašurkovské podzemné. 3/1988. Archiv: Libri Prohibity.

Mašurkovské podzemné, 4/1988. Archiv: Libri Prohibity.

Mašurkovské podzemné, 5/1989. Archiv: Libri Prohibity.

Mašurkovské podzemné, 7/1989. Archiv: Libri Prohibity

Hadr, nulté číslo/1987. Soukromý archiv Petra Melichara

Protější chodník, 1/1987. Archiv: Libri Prohibity

Severomoravská pasivita, 1/1987, Archiv: Libri Prohibity.

Severomoravská pasivita, 2/1989, Archiv: Libri Prohibity.

Severomoravská pasivita, 3/1989, Archiv: Libri Prohibity.

Severomoravská pasivita, 3/1987, Archiv: Libri Prohibity.

Severomoravská pasivita, 4/1989, Archiv: Libri Prohibity.

Severomoravská pasivita, 5/1989, Archiv: Libri Prohibity.

Severomoravská pasivita, 6-7/1989, Archiv: Libri Prohibity.

Severomoravská pasivita, 8/1989, Archiv: Libri Prohibity.

Severomoravská pasivita, 9-10/1989, Archiv: Libri Prohibity.

Severomoravská pasivita, 11/1990, Archiv: Libri Prohibity.

12 Resume in English

This master diploma thesis is about the underground scene on the north of the Moravia, between 1970-1989.

In introduction I explain the methodology which was based on the research in archives, personal interviews with contemporaries and comparison with specialized literatures.

Over the definitions of term „underground“ according the historian of art Ivan Martin Jirous and definitions of subcultures according the sociologists I focus on the sixties. This period of the sixties František Stárek „Čuňas“ named as „profoundergrund“ which define the society of artist and music bands playing so called „big-beat.“

In the next chapters I describe most common incidents which directed the Czechoslovakian republic to the „normalization“ under the Soviet Union.

Based on the archive research I have described the seventies and the eighties. In my primary interest was the „second culture“, „alternative culture“ or „parallel culture“ which was about music scene which bands known as the „problematic bands“, people with long hairs and people around the unofficial art culture known as „problematic youths.“

I have discovered by my research the little bit different interpretation of term „underground“ on north of the Moravia than we have known in Prague where the society was more political.

My diploma thesis is ended by recollection of contemporaries whose told me how they have perceived the crucial moments of the 1989s.

The masters thesis diploma is complemented by the original a mostly unpublished photographs.

History of „underground“ on north of the Moravia is on the beginning of the research.

13 Resumé v češtině

Ve své diplomové práci se věnuji undergroundu na severní Moravě v období 1970-1989.

V úvodu se zabývám metodologií, kterou jsem založil na archivním výzkumu, rozhovorech s pamětníky, které jsem následně komparoval s odbornou literaturou.

Po tom, co jsem vysvětlil pojem „underground“ na základě definice teoretika umění Ivana Martina Jirouse a popsání subkultur, tak jak je chápou přední sociologové, se zaměřuji na šedesátá léta. Období šedesátých let pojmenoval František Stárek „Čuñas“ jako protounderground, což je vlastně definice společenství lidí, umělců a hudebních skupin, které hráli tzv. bigbeat.

V dalších kapitolách popisují události, které vedly Československo k „normalizaci“ pod vedením Sovětského svazu.

Na základě mého archivního výzkumu jsem popsal sedmdesátá a osmdesátá léta. Primárně jsem se zaměřoval na „druhou“ kulturu, alternativní kulturu, paralelní kulturu, ve které byly hudební kapely chápány jako „závadové“ kapely a lidé s dlouhými vlasy nebo lidé kolem neoficiálního výtvarného umění, jako „závadová“ mládež.

Během mého výzkumu jsem se setkal s odlišným pojetím chápání termínu „underground“ na severní Moravě, než jak byl chápán v Praze, kde byla tamní společnost více zpolitizovaná.

V závěru mé diplomové práce, uvádím vzpomínky pamětníků na rok 1989, jak prožívali tento zlomový okamžik.

Diplomová práce je doplněna většinou nezveřejněnými fotografiemi. Historie undergroundu na severní Moravě není zdaleka uzavřené téma.

14 Fotografická příloha

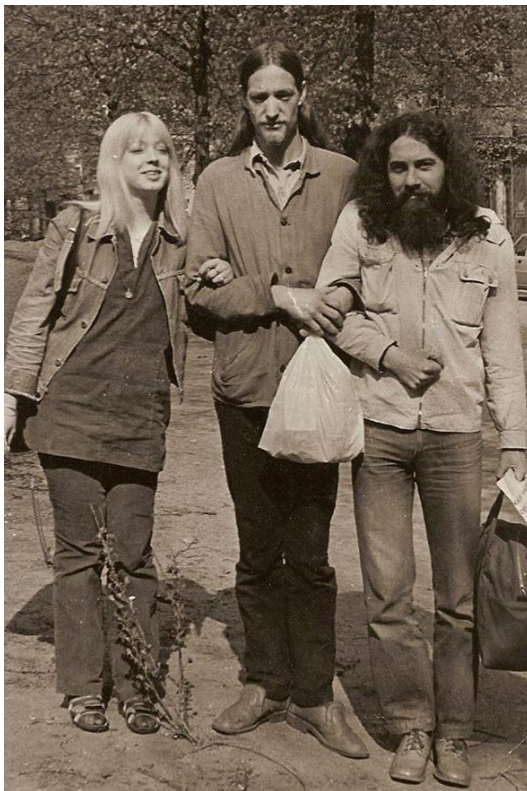
Obr. 1. Olomoucké poetické večery v bytech. Zcela vlevo, nejbližší stolu „Majka“, (Marie Burdová) s blond vlasy. Zdroj: archiv Marie Burdové.

Obr. 2. Olomoucké poetické večery v bytech. Vlevo „Majka“, v brýlích Tom, americký občan. Zdroj: archiv Marie Burdové

Obr. 3. Olomoucké poetické večery v bytech. Vlevo Jitka, vpravo „Bob“, zcela vzadu „Červ.“ Zdroj: archiv Marie Burdové

Obr. 4. Olomoucké „máničky“, cesta do Berlína, 1979. Vlevo „Majka.“ Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 5. Olomoucké „máničky“. Jaroslav Drlík „Dudyn“ sedící na kašně, 1978. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 6. Olomoucký básník Milan Kozelka. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 7. Olomoucké „máničky.“ Uprostřed, hledící na kameru Josef Haberland.
Zdroj: archiv Milana Krampoty.

Obr. 8. Cesta na festival v Dobrušce, rok 1975. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka
„Dudyna.“

Obr. 9. Festival v Dobrušce, rok 1975. „Dudyn“ zcela vpravo v kloboučku, uprostřed hledící do kamery „Džemin“ z Olomouce, napravo od něj „Slon“ z Pardubic. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 10. Kapela CH.A.S.A. na festivalu v Dobrušce, 1975. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 11. Jaroslav Hutka na festivalu v Dobrušce, 1975. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 12. Obecenstvo na festivalu v Dobrušce, 1975. Zcela vlevo u zábradlí s tmavými dlouhými vlasy Milan Krampota „Gogo.“ Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 13. Obecenstvo na festivalu v Dobrušce, 1975. Uprostřed smějící se na kameru s tmavými dlouhými vlasy Milan Krampota „Gogo.“ Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 14. Hospoda U muzea, dnešní olomoucká Ponorka. Uprostřed ve světlé bundě „Brendřák“, Polovina 70. let. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 15. Fotbalové mužstvo olomouckých máníčků, 1973. Stojící v bílém tričku uprostřed „Dudyn“, vpravo v bílém triku „Brend’ák“, uprostřed sedící s tmavými dlouhými vlasy a čelenkou Josef Haberland, napravo uprostřed klečící s tmavými vlasy a s č. 8(?) na triku Milan Krampota „Gogo.“ Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 16. Vlevo Milan Krampota „Gogo.“ Druhá pol. 70. let. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 17. Milan Krampota v triku „Charta 77.“ Zdroj: archiv Milana Krampoty.
„S tím jsem se ale bál chodit na veřejnost.“⁵⁰⁵

Obr. 18. Fotografie účastníků výstavy v bytě Milana Krampota v ulici Barvířské, 1978. Zcela vpravo Pavel Tomaška, před emigrací do USA, Zdroj: archiv Milana Krampoty.

⁵⁰⁵ Milan Krampota „Gogo“ orální historie, 18. 4. 2019, rozhovor vedl Lukáš Haberland

Obr. 19. Kapela Milana Krampoty „Hymen Deflorace band.“ Druhá polovina 70. let.
Zdroj: archiv Milana Krampoty

Obr. 20. Olomoucká Koliba, místo scházení „mániček“ v Čechových sadech, nedaleko benzinky EuroOil. Stojící „Džemin.“ Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 21. Fotbalové utkání olomouckých „mániček.“ Zdroj: archiv Marie Burdové.

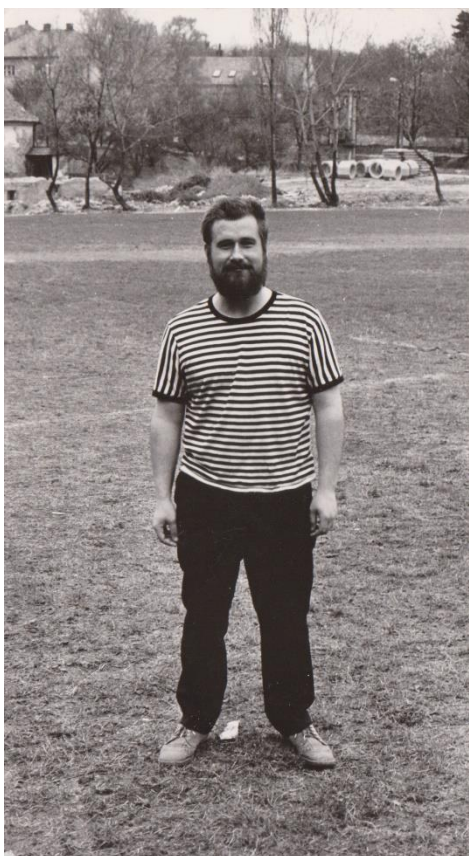
Obr. 22. „Jim Čert“ hraje na harmoniku v Kolibě. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 23. Olomoucká Koliba. Na fotce „máničky“ z Olomouce, Košic, Pardubic a Chrudimi, před fotbalovým utkáním. V pozadí je vidět současná benzínová pumpa EuroOil. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 24. „Máničky“ v Kolibě. Vlevo „Majka“, nalevo od „Majky“ „Kačena.“ Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 25. Václav Stratil, výrazná postava výtvarného undergroundu v Olomouci.
Zdroj: archiv Milana Krampoty.

Obr. 26. Ateliér Václava Stratila. Zdroj: archiv Milana Krampoty.

Obr. 27. Kontrola „mániček“ příslušníkem VB (v pozadí), Náměšť na Hané, 1978/1979 Zdroj: archiv Milana Krampoty.

Obr. 28. Jaroslav Chromek. Zdroj: Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/chromek-jaroslav-1956#photo> [online, cit. 17. 4. 2019].

Obr. 29. Koncert kapely Alexej Pancerfaust Na Pile v Olomouci, pořádaný Jaroslavem Chromkem. Zdroj: <https://www.pametnaroda.cz/cs/chromek-jaroslav-1956#photo> [online, cit. 17. 4. 2019].

Obr. 30. Koncert na parníku Děvín v Praze, pořádal Jaroslav Chromek úplně vpravo, 1988. Zdroj: <https://www.pametnaroda.cz/cs/chromek-jaroslav-1956#photo> [online, cit. 17. 4. 2019].

Obr. 31. Barák v Jablonci n. Nisou u „Davida.“ Vpravo na koze „Majka.“
Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 32. Barák v Jablonci n. Nisou u „Davida.“ Uprostřed „Vepřová hlava“ a Jana.
Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 33. „Máničky“ v Częstochowé. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 34. „Máničky“ v Częstochowé. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 35. „Máničky“ v Częstochowé. Zdroj: archiv Milana Krampoty

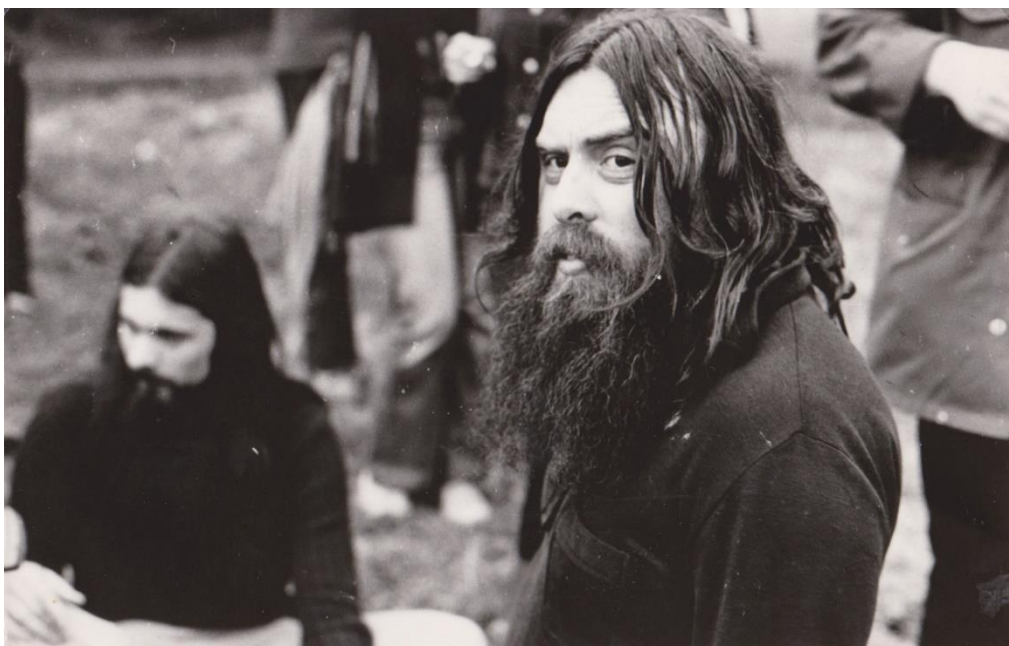
Obr. 36. Częstochowa. Vlevo spící Tomáš Schneider z kapely „Elektrická svině.“
Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

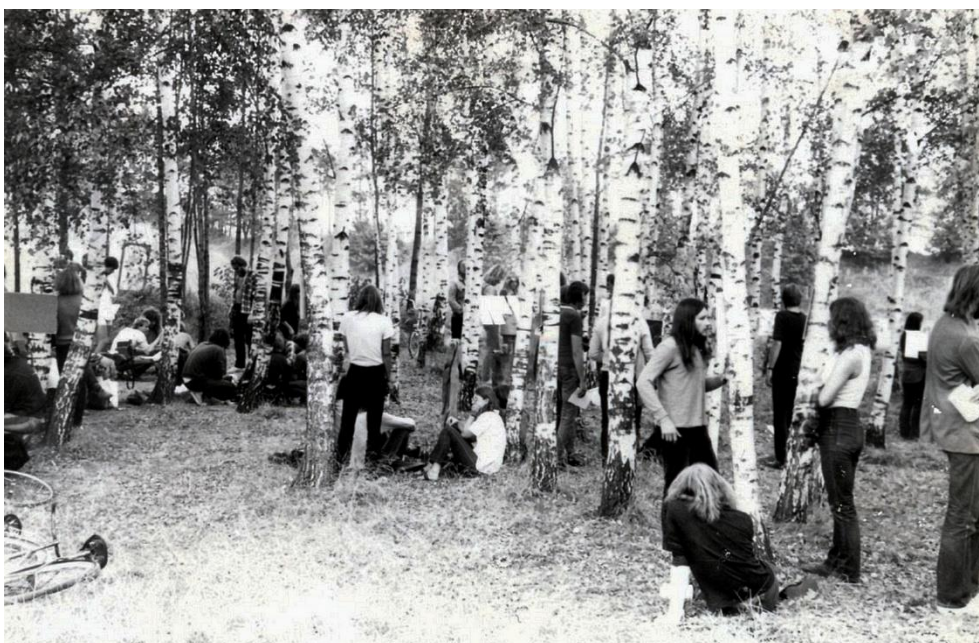
Obr. 37. „Máničky“ na chatě. Zprava: „Anča“ a „Hanča“, „Dědek“ s přítelkyní, Marcela Lášová, „Monik/Sabath“, ?, ?, „Kian.“ Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 38. Barák v Drahanovicích. Stojící „Džemin.“ Zdroj: archiv Marie Burdové

Obr. 39. Olomoucké „máničky“. Vpravo „Fakír“, výrazná postava olomouckého undergroundu. Zdroj: archiv Milana Krampoty.

Obr. 40. Umělecká výstava v Uničově, 1983. Zdroj: archiv Antonína Mikšíka

Obr. 41. Oslava 25. narozenin Antonína Mikšíka na Třemešku v Uničově, 1985.
Zdroj: archiv Antonína Mikšíka.

Obr. 42. Oslava 25. narozenin Antonína Mikšíka na Třemešku v Uničově, 1985.
Uprostřed s vousy Antonín Mikšík. Zdroj: archiv Antonína Mikšíka.

Obr. 43. Oslava 25. narozenin Antonína Mikšíka na Třemešku v Uničově, 1985.
Zdroj: archiv Antonína Mikšíka.

Obr. 44. Oslava 25. narozenin Antonína Mikšíka na Třemešku v Uničově, 1985.
Zdroj: archiv Antonína Mikšíka

Obr. 45. Uničovské „máničky“. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Obr. 46. Ivan Martin Jirous „Magor.“ Neznámý původ. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“

Osoba ze severomoravského kraje :

1/	DITTRICH	Petr	24. 9. 1957	Olomouc	Olomouc
2/	DOLANSEJ	Eduard	8. 3. 1957	Česká Ves	Šumperk
3/	DOLANSKÁ	Jitka	26.12. 1958	Česká Ves	Šumperk
4/	DRLÍK	Jaroslav	16. 5. 1956	Olomouc	Olomouc
5/	DRLÍKOVÁ	Eva	13. 8. 1957	Olomouc	Olomouc
6/	DRUBAN	Michal		Javorník	Šumperk
7/	DVOŘÁK	Miroslav	14.11. 1955	Olomouc	Olomouc
8/	HERUDEK	Antonín	9. 6. 1958	Opava	Opava
9/	HORNÁTHOVÁ	Marie		Štenberk	Olomouc
10/	CHRISTOMIDIS	Alexander	27. 5. 1953	Olomouc	Olomouc
11/	JANÁČEK	Jiří	1. 3. 1954	Olomouc	Olomouc
12/	KOLÁŘ	Jiří	25. 3. 1958	Olomouc	Olomouc
13/	MACHŮŠ	Zdeněk	11. 8. 1957	Stará Ves	Přerov
14/	MARIÁNKOVÁ	Jana	18. 8. 1957	Olomouc	Olomouc
15/	MARIÁNKOVÁ	Marie	16. 1. 1960	Olomouc	Olomouc
16/	NEZHYBA	Ivo	12. 8. 1959	Kenakonice	Olomouc
17/	NOVÁKOVÁ	Eva		Frýdek Místek	Frýdek Místek
18/	OKLEŠTEK	Jaroslav	6. 7. 1958	Olomouc	Olomouc
19/	PÍRKOVÁ	Naděžda	11. 6. 1957	Hranice	Přerov
20/	POSPÍŠIL	Jaroslav		Olomouc	Olomouc
21/	POŠTULOVÁ	Anna	28. 9. 1958	Šumvald	Olomouc
22/	STUDNÝ	Dalibor	17. 8. 1958	Olomouc	Olomouc
23/	SUCHÁNEK	Lubomír	23. 4. 1958	Olomouc	Olomouc
24/	ŠAPÁŘ	Josef	26. 7. 1960	Lýneček	Olomouc
25/	TOMÁŠEK	Roman	18. 3. 1958	Helice	Olomouc
26/	ULMANOVÁ	Jana	24. 2. 1958	Šumvald	Olomouc
27/	VOJTA	Jaroslav	26. 3. 1960	Olomouc	Olomouc

Vypracoval :
ppr. Kenvička Jiří

Obr. 47. č. 4: Drlík Jaroslav, č. 14: Mariánková Jana,
č. 15: Mariánková Marie (Marie Burdová).

Pravděpodobně seznam prověřovaných osob (PO) nebo nepřátelských osob (NO).
Původ: neznámý. Zdroj: archiv Jaroslava Drlíka „Dudyna.“